

การศึกษาวิถีชีวิตไทดำ ตำบลวังอิทก อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก

A study about the ways of Thai Dum lives in Tumbon Wangitok,
Bangrakam District, Phitsanulok Province

งานวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจาก
สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม
ประจำปีงบประมาณ ๒๕๕๑

สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดพิษณุโลก การวิจัยแบบมีส่วนร่วมของเครือข่ายวัฒนธรรมและชุมชน ในการบริหารจัดการวัฒนธรรม: กรณีศึกษาวิถีชีวิตไทดำตำบลวังอิทก อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก (The Research Study of Participating to Cultural Network and Community for Cultural Management: A study about the ways of Thai Dum lives in Tumbon Wangitok, Bangrakam District, Phitsanulok Province)

อาจารย์ที่ปรึกษา: รศ.ดร.กาญจนา แก้วเทพ.....หน้า

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (๑) เพื่อศึกษาวิถีชีวิตไทดำ ตำบลวังอิทก อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก (๒) เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อ การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตชาวไทดำ (๓) เพื่อนำข้อมูลที่ศึกษามาส่งเสริมสนับสนุน อนุรักษ์และเผยแพร่วัฒนธรรมอันดีงามของชาวไทดำ ให้เข้มแข็งและยั่งยืนสืบไป กลุ่มตัวอย่าง คือ ชาวไทดำ หมู่ ๔, ๕ และ ๘ ตำบลวังอิทก อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก การจัดเก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ และแบบสังเกต การวิเคราะห์ข้อมูลใช้ ค่าสถิติ ร้อยละ (%) และวิเคราะห์เนื้อหา Content Analysis

ผลการวิจัยสรุปว่า

๑. ด้านข้อมูลทั่วไป พบว่า กลุ่มตัวอย่างผู้ให้ข้อมูลในการศึกษาในครั้งนี้ เป็นผู้ที่มีเชื้อสายเป็นชาวไทดำ หมู่ ๔ หมู่ ๕ และ หมู่ ๘ ตำบลวังอิทก อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงมากกว่าเพศชาย มีอายุอยู่ระหว่าง ๕๑ ปีขึ้นไป จบการศึกษาระดับประถมศึกษา มีการอพยพมาจากจังหวัดเพชรบุรี, นครปฐม, ราชบุรี, พิจิตร, สุพรรณบุรี และลพบุรี ตามลำดับ มีระยะเวลาในการอยู่อาศัยตั้งแต่ ๔๑ ปีขึ้นไป ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม (ทำนา) การแต่งกาย เสื้อผ้าจะซื้อมาแล้วนำมาดัดแต่งเพิ่มเติม โดยจะแต่งชุดชาวไทดำในกรณีวันสำคัญ ๆ เท่านั้น

๒. ด้านการศึกษาวิถีชีวิต พบว่า มีวิถีชีวิตแบบผสมผสานระหว่างชาวไทดำกับชาวไทย ได้แก่ การสร้างบ้านเรือนที่อยู่อาศัย การแต่งกายจะแต่งชุดไทดำเฉพาะในงานวันสำคัญ ๆ การประกอบอาชีพด้านเกษตรกรรม ทำนา ทำไร่ เลี้ยงสัตว์ รับจ้าง และค้าขาย ชาวไทดำส่วนใหญ่ โดยเฉพาะกลุ่มวัยกลางคนถึงผู้สูงอายุ มีการสืบทอดประเพณีด้านพิธีกรรมที่สำคัญ ๆ ได้แก่ พิธีเสนเรือน การแต่งงาน งานศพ และการขึ้นบ้านใหม่ ชาวไทดำเป็นคนรักสวยรักงาม แต่ชอบสนุก โดยเฉพาะการแสดงศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน ได้แก่ รำแคน ลำคอน เป็นต้น

๓. ด้านการศึกษาปัจจัยผลกระทบที่มีต่อวิถีชีวิตของชาวไทดำ พบว่า ผลจากความเจริญเติบโตทางด้านเทคโนโลยีสมัยใหม่ ประกอบกับการที่ชาวไทดำมีที่อยู่อาศัยในพื้นที่ดินของชาวไทย และการขาดการสืบทอดอย่างเป็นระบบและจริงจัง จึงทำให้วิถีชีวิตของชาวไทดำ มีลักษณะผสมผสานวัฒนธรรมของชาวไทดำกับชาวไทย ผลกระทบคือ ประเพณีและวัฒนธรรมของชาวไทดำกำลังถูกกลืนลงไปเรื่อย ๆ ตามลำดับอันมาจากสาเหตุดังกล่าว

จากสภาพปัญหาดังกล่าว ชาวไทดำตำบลวังอิทก อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก มีความต้องการให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และหน่วยงานภาครัฐ ให้การส่งเสริมสนับสนุน โดยเฉพาะการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน หรือขายวัฒนธรรมพื้นบ้าน เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ การอนุรักษ์ สืบทอด วัฒนธรรมของชาวไทดำ และเป็นศูนย์รวมในการพัฒนาอาชีพ เพื่อการสร้างชุมชนชาวไทดำ ให้เข้มแข็งและยั่งยืนสืบไป

หัวหน้าโครงการ	นายศรายุทธ ปิ่นประทีป	ลายมือชื่อหัวหน้าโครงการ.....
ประเภทสื่อ	พิธีกรรม	ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา.....
ปีงบประมาณ	๒๕๕๑	ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม.....

Author : Office of Culture, Phitsanulok Province
Title : The Research Study of Participating to Cultural Network and Community for Cultural Management: A study about the ways of Thai Dum lives in Tumbon Wangitok, Bangrakam District, Phitsanulok Province
Fiscal Year : 2008
Budget Supporter : Office of the National Culture Commission

Abstract

The purposes of this research are to study ways of Thai Dum lives and factors affecting changing in their ways of lives, and to apply the information from this study to promote, support, and conserve good culture of Thai Dum people in Tumbon Wangitok, Bangrakam District, Phitsanulok Province to be strengthened and sustained forever. The village samples are Moo 4, Moo 5, and Moo 8. The number of the samples is 327 people. The samples are chosen by purposive sampling. The equipment used in this research is the questionnaire, the interview form, and the observation form. The statistics are used for data analysis are percentile and content analysis.

The results are found that:

1. General information: The samples giving information in this study are people who are the Thai Dum descendants and live at Moo 4, Moo 5, and Moo 8 in Tumbon Wang-itok, Bangrakam District, Phitsanulok Province. Most of the samples are more women than men. Their ages are among and more than 51 years old. They graduated elementary level. They emigrated from Phetchaburi, Nakhon Prathom. Ratchaburi, Phichit, Supenburi, and Lopburi Province, respectively. The period of inhabiting time is from 41 years and above. Most of them earn their living by being agriculturists (farming). About their dressing, they buy clothes and then decorate some addition. They wear Thai Dum Dress on only important days.

2. Ways of Thai Dum lives: Their mixed life styles between Thai Dum and Thai people are styles of house building, dressing which they wear on only important days, earning their living lives by being agriculturists, forming, livestock farming, working for wages, and vending. Most of Thai Dum people especially middle-aged ones and the elderly have inherited their important rites: Sane Ruen, wedding, funeral, and new house celebration. Thai Dum people are conscious of their appearance and enjoyable, and they have inherited their art and cultural

performance: Ram Kan (a kind of reed mouth organ in northeastern Thailand) and Ram Kon (roost), etc.

3. Factors affecting Thai Dum life style changes: The factors resulted from modern technology, their inhabitanancies in Thai local area and lack of systematic and serious inheriting cause their mixed Thai Dum lire styles between Thai Dum and Thai people, so the tradition and culture of Thai Dum people and blended slowly.

From such problems, Thai Dum people in Tumbon Wang-itok, Bangrakam District, Phitsanulok Province require that the local administrative organization and the governmental units promote local museum establishment or sell local culture to be a learning, conserving, and inheriting source of Thai Dum people, to be a center to develop occupation, and to be a strong and enduring community of Thai Dum people continuously.

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยฉบับนี้ การสนับสนุน งบประมาณจากสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (สวช.) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนางานวิจัยในส่วนภูมิภาคให้แก่สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด ร่วมกับสภาวัฒนธรรมจังหวัด สภาวัฒนธรรมอำเภอ สภาวัฒนธรรมตำบล ชุมชน ชนกลุ่มน้อย (ชาวไทดำ)

ขอขอบคุณ สภาวัฒนธรรมทุกระดับ ดร.เปรมฤดี ชามพูนท ประธานสภาวัฒนธรรมจังหวัด พิษณุโลกที่ปรึกษาคณะกรรมการทำงานช่วยแนะนำการทำงานโดยเน้นการมีส่วนร่วม

ขอขอบคุณ ชาวไทดำ ผู้ใหญ่ประชุม สันติพร้อมวงศ์ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 5 ช่วยประสานในการจัดเวทีทั้ง 3 ครั้ง และขอขอบคุณผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 5 นางคิม จ้อยทองที่ช่วยนำทางพา คณะผู้วิจัยไปศึกษาวิถีชีวิตชาวไทดำในกลุ่มตัวอย่างของชาวไทดำ หมู่ที่ 4 หมู่ที่ 5 และหมู่ที่ 8

ขอขอบคุณ ผู้ใหญ่รวม สิงหวิ และคณะผู้ทรงคุณวุฒิที่อยู่ตำบลวังอิทกเดิมแต่ปัจจุบันย้ายไปอยู่ต่างจังหวัด แต่ถ้ามีโอกาสเวทีเสวนาเกี่ยวกับชาวไทดำผู้ใหญ่รวมจะมาร่วมเวทีด้วยทุกครั้ง ตลอดจนชาวไทดำที่ร่วมตอบแบบสอบถามและให้ความอนุเคราะห์ในการสังเกตวิถีชีวิตของชาวไทดำตามบ้านเรือนของพื้นที่ไทดำ ตำบลวังอิทก

ขอขอบคุณ ท่านศรายุทธ ปิ่นประทีป วัฒนธรรมจังหวัดพิษณุโลกที่คอยกำกับงานช่วยเหลือให้มีกำลังใจ ตรวจสอบความถูกต้องของการทำงานวิจัยอย่างใกล้ชิด ตลอดจนนักวิชาการวัฒนธรรมจังหวัดโดยเฉพาะนางเอมอร แดงโสภณ นักวิชาการวัฒนธรรมปฏิบัติหน้าที่ประจำอำเภอบางระกำที่ทำหน้าที่ช่วยประสานในการทำงานจนงานสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี จนเป็นงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ฉบับนี้

คณะผู้วิจัยหวังว่าผลงานวิจัยฉบับนี้จะเป็นเครื่องมือในการทำงานสู่การพัฒนาวัฒนธรรมของชาวไทดำ ตำบลวังอิทก อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลกให้มีความเข้มแข็งและยั่งยืนสืบไป

สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดพิษณุโลก การวิจัยแบบมีส่วนร่วมของเครือข่ายวัฒนธรรมและชุมชน ในการบริหารจัดการวัฒนธรรม: กรณีศึกษาวิถีชีวิตไทดำ ตำบลวังอิทก อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก (The Research Study of Participating to Cultural Network and Community for Cultural Management: A study about the ways of Thai Dum lives in Tumbon Wangitok, Bangrakam District, Phitsanulok Province)

อาจารย์ที่ปรึกษา: รศ.ดร.กาญจนา แก้วเทพ, ๑๔๔ หน้า

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (๑) เพื่อศึกษาวิถีชีวิตไทดำ ตำบลวังอิทก อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก (๒) เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อ การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตชาวไทดำ (๓) เพื่อนำข้อมูลที่ศึกษามาส่งเสริมสนับสนุน อนุรักษ์และเผยแพร่วัฒนธรรมอันดีงามของชาวไทดำ ให้เข้มแข็งและยั่งยืนสืบไป กลุ่มตัวอย่าง คือ ชาวไทดำ หมู่ ๔, ๕ และ ๘ ตำบลวังอิทก อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก การจัดเก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ และแบบสังเกต การวิเคราะห์ข้อมูลใช้ ค่าสถิติ ร้อยละ (%) และวิเคราะห์เนื้อหา Content Analysis

ผลการวิจัยสรุปว่า

๑. ด้านข้อมูลทั่วไป พบว่า กลุ่มตัวอย่างผู้ให้ข้อมูลในการศึกษาในครั้งนี้ เป็นผู้มีเชื้อสายเป็นชาวไทดำ หมู่ ๔ หมู่ ๕ และ หมู่ ๘ ตำบลวังอิทก อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงมากกว่าเพศชาย มีอายุอยู่ระหว่าง ๕๑ ปีขึ้นไป จบการศึกษาระดับประถมศึกษา มีการอพยพมาจากจังหวัดเพชรบุรี, นครปฐม, ราชบุรี, พิจิตร, สุพรรณบุรี และลพบุรี ตามลำดับ มีระยะเวลาในการอยู่อาศัยตั้งแต่ ๔๑ ปีขึ้นไป ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม (ทำนา) การแต่งกาย เสื้อผ้าจะซื้อมาแล้วนำมาดัดแต่งเพิ่มเติม โดยจะแต่งชุดชาวไทดำในกรณีวันสำคัญ ๆ เท่านั้น

๒. ด้านการศึกษาวิถีชีวิต พบว่า มีวิถีชีวิตแบบผสมผสานระหว่างชาวไทดำกับชาวไทย ได้แก่ การสร้างบ้านเรือนที่อยู่อาศัย การแต่งกายจะแต่งชุดไทดำเฉพาะในงานวันสำคัญ ๆ การประกอบอาชีพด้านเกษตรกรรม ทำนา ทำไร่ เลี้ยงสัตว์ รับจ้าง และค้าขาย ชาวไทดำส่วนใหญ่ โดยเฉพาะกลุ่มวัยกลางคนถึงผู้สูงอายุ มีการสืบทอดประเพณีด้านพิธีกรรมที่สำคัญ ๆ ได้แก่ พิธีเสนเรือน การแต่งงาน งานศพ และการขึ้นบ้านใหม่ ชาวไทดำเป็นคนรักสวยรักงาม แต่ชอบสนุก โดยเฉพาะการแสดงศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน ได้แก่ รำแคน ลำคอน เป็นต้น

๓. ด้านการศึกษาปัจจัยผลกระทบที่มีต่อวิถีชีวิตของชาวไทดำ พบว่า ผลจากความเจริญเติบโตทางด้านเทคโนโลยีสมัยใหม่ ประกอบกับการที่ชาวไทดำมีที่อยู่อาศัยในพื้นที่ของชาวไทย และการขาดการสืบทอดอย่างเป็นระบบและจริงจัง จึงทำให้วิถีชีวิตของชาวไทดำ มีลักษณะผสมผสานวัฒนธรรมของชาวไทดำกับชาวไทย ผลกระทบคือ ประเพณีและวัฒนธรรมของชาวไทดำกำลังถูกกลืนลงไปเรื่อย ๆ ตามลำดับอันมาจากสาเหตุดังกล่าว

จากสภาพปัญหาดังกล่าว ชาวไทดำตำบลวังอิทก อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก มีความต้องการให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และหน่วยงานภาครัฐ ให้การส่งเสริมสนับสนุน โดยเฉพาะการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน หรือขายวัฒนธรรมพื้นบ้าน เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ การอนุรักษ์ สืบทอด วัฒนธรรมของชาวไทดำ และเป็นศูนย์รวมในการพัฒนาอาชีพ เพื่อการสร้างชุมชนชาวไทดำ ให้เข้มแข็งและยั่งยืนสืบไป

หัวหน้าโครงการ	นายศรายุทธ ปิ่นประทีป	ลายมือชื่อหัวหน้าโครงการ.....
ประเภทสื่อ	พิธีกรรม	ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา.....
ปีงบประมาณ	๒๕๕๑	ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม.....

การศึกษาวิถีชีวิตไทดำ ตำบลวังอิทก อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก

A study about the ways of Thai Dum lives in Tumbon Wangitok,
Bangrakam District, Phitsanulok Province

สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดพิษณุโลก

งานวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจาก
สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม
ประจำปีงบประมาณ ๒๕๕๑

แบบฟอร์มรายงานการสร้างการมีส่วนร่วม

กิจกรรมการมีส่วนร่วม			ผู้เข้าร่วมในกระบวนการวิจัย						วิธีการสร้างการมีส่วนร่วม (โปรดระบุ)
ประเภทกิจกรรม	ทำ	ไม่ทำ	ประธานสภา วัฒนธรรม จังหวัด	ปราชญ์ ชาวบ้าน	แกนนำ ชุมชน	สมาชิก ชุมชน	เยาวชน	อื่น ๆ (โปรด ระบุ)	
๑. ให้ภาคส่วนต่าง ๆ นอกเหนือจากบุคลากรใน สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดเข้าร่วมเป็นทีมวิจัยหรือ คณะทำงาน	✓		✓	✓	✓	✓	✓		- แต่งตั้งเป็นคณะทำงาน - เชิญชวนร่วมเวทีและกิจกรรม
๒. ให้ภาคส่วนต่าง ๆ ร่วมตั้งโจทย์การวิจัย	✓		✓	✓	✓			ผู้ทรงคุณวุฒิ	- เชิญร่วมประชุม
๓. ให้ภาคส่วนต่าง ๆ ร่วมเขียนโครงร่างวิจัย / ร่วม ออกแบบงานวิจัย	✓		✓	✓	✓	✓	✓	ผู้ทรงคุณวุฒิ	- เชิญประชุมปฏิบัติการ
๔. ให้ภาคส่วนต่าง ๆ ร่วมสร้างเครื่องมือวิจัย	✓		✓	✓	✓	✓	✓	ผู้ทรงคุณวุฒิ	- เข้าไปทดลองเครื่องมือกับกลุ่มไทดำที่มีใช้ กลุ่มตัวอย่าง
๕. ให้ภาคส่วนต่าง ๆ ร่วมคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง	✓		✓	✓	✓	✓	✓		- นำไปปรึกษาผู้นำไทดำและผู้นำชุมชน
๖. ให้ภาคส่วนต่าง ๆ ร่วมเก็บข้อมูล	✓		✓	✓	✓	✓	✓	อบต.วังอิทก นวธ.พล	- แจ่งเชิญร่วมเป็นคณะทำงานจัดเก็บข้อมูล
๗. ให้ภาคส่วนต่าง ๆ ร่วมเป็นผู้ให้ข้อมูล	✓		✓	✓	✓	✓	✓	ผู้ทรงคุณวุฒิ	- การเข้าไปจัดเก็บข้อมูลโดยแบบสอบถาม แบบสังเกต และแบบสัมภาษณ์
๘. ให้ภาคส่วนต่าง ๆ ร่วมวิเคราะห์ / สังเคราะห์ข้อมูล	✓		✓	✓	✓	✓	✓	ผู้ทรงคุณวุฒิ นวธ.พล	- การให้คำปรึกษาหารือ - ตรวจสอบเพื่อปรับปรุงแก้ไข
๙. ให้ภาคส่วนต่าง ๆ ร่วมเขียนรายงานการวิจัย	✓		✓	✓	✓	✓	✓	ผู้ทรงคุณวุฒิ นวธ.พล	- การขอคำแนะนำ / ปรับปรุง / แก้ไข
๑๐. อื่น ๆ (โปรดระบุ) จัดให้มีเวทีเสวนาการศึกษาวิถีชีวิต ไทดำ ตำบลวังอิทก อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก	✓		✓	✓	✓	✓	✓	ผู้ทรงคุณวุฒิ นวธ.พล	- จัดเวทีเสวนาไทดำ ตำบลวังอิทก อำเภอ บางระกำ จังหวัดพิษณุโลก

กิติกรรมประกาศ

งานวิจัยเล่มนี้ ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม (สวช.) ประจำปีงบประมาณ ๒๕๕๑ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนานักวิจัยในส่วนภูมิภาค โดยให้สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด ร่วมกันกับสภาวัฒนธรรมทุกระดับ ชุมชนชนกลุ่มน้อย และนำผลการวิจัยมาส่งเสริมสนับสนุนงานด้านวัฒนธรรมในท้องถิ่นให้มีความเข้มแข็งและยั่งยืนสืบไป

การดำเนินงานวิจัย เรื่อง การศึกษาวิถีชีวิตไทดำ ตำบลวังอิทก อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก ประสบความสำเร็จได้เป็นอย่างดี โดยได้รับความร่วมมือแบบมีส่วนร่วมจาก สภาวัฒนธรรมจังหวัด สภาวัฒนธรรมอำเภอบางระกำ สภาวัฒนธรรมตำบลวังอิทก องค์การบริหารส่วนตำบลวังอิทก และผู้นำชุมชนผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๔ นายประชุม สันติพร้อมวงศ์ ที่ช่วยอำนวยความสะดวกประสานงานในการศึกษาวิถีชีวิตของชาวไทดำ ขอขอบคุณ นายรวม สิงห์วี ผู้นำชาวไทดำ ตำบลวังอิทก ที่ช่วยให้ข้อมูลรายละเอียดวิถีชีวิตของไทดำ เป็นอย่างดี

ขอขอบคุณท่าน รศ.ดร.กาญจนา แก้วเทพ อาจารย์ที่ปรึกษางานวิจัย ตลอดจน คุณณฐมน บัวพรมมี ผู้ประสานงานโครงการ ที่คอยช่วยเหลือแนะนำและติดตามงานวิจัยให้ขับเคลื่อนไปได้ตามกำหนด ขอขอบคุณคณะทำงาน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกท่านที่ทำให้งานวิจัยเล่มนี้สำเร็จ บรรลุตามวัตถุประสงค์ทุกประการ

คณะผู้วิจัยหวังว่า ผลงานวิจัยเล่มนี้จะเป็นเครื่องมือและองค์ความรู้ในการสร้างความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมของท้องถิ่นให้ยั่งยืนสืบไป

สารบัญ

เรื่อง		หน้า
บทที่ ๑	บทนำ	๑
	๑.๑ ความสำคัญของปัญหา	๑
	๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๒
	๑.๓ ขอบเขตในการศึกษา	๒
	๑.๔ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	๖
บทที่ ๒	การทบทวนวรรณกรรม	๗
	๒.๑ หนังสือ/ตำราที่เกี่ยวข้อง	๗
	๒.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๘
บทที่ ๓	ระเบียบวิธีวิจัย	๕๘
	๓.๑ รูปแบบการวิจัย	๕๘
	๓.๒ ประชากรที่ศึกษา/กลุ่มตัวอย่าง	๕๘
	๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา	๖๑
	๓.๔ วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล	๖๓
บทที่ ๔	ผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ	๗๓
	๔.๑ ผลการศึกษาที่ได้	๗๓
	๔.๒ ข้อเสนอสรุป	๘๖
	๔.๓ ข้อเสนอแนะ	๘๑
บรรณานุกรม		๘๒
ภาคผนวก		

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
ตารางที่ ๑	จำนวนหมู่บ้านและจำนวนประชากร	๑๕
ตารางที่ ๒	ข้อมูลทั่วไป	๖๔
ตารางที่ ๓	การศึกษาวิถีชีวิตไทดำ	๖๖-๖๗

สารบัญแผนภูมิ/แผนที่

แผนภูมิที่		หน้า
แผนภูมิที่ 1	กรอบแนวคิดในการวิจัย	๓
แผนภูมิที่ 2	แผนที่แสดงเขตตำบลวังอิทก	๑๗
แผนภูมิที่ 3	การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดตั้งหอวัฒนธรรมพื้นบ้าน	๕๒
แผนภูมิที่ 4	นโยบายกระทรวงวัฒนธรรม	๕๔

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า	
ภาพที่ ๑	ภาพการลงพื้นที่เก็บข้อมูล	๕๖
ภาพที่ ๒	ภาพการจัดเวทีเสวนา ครั้งที่ ๑	๕๘
ภาพที่ ๓	ภาพการจัดเวทีเสวนา ครั้งที่ ๒	๕๙
ภาพที่ ๔	ภาพการจัดเวทีเสวนา ครั้งที่ ๓	๑๐๐
ภาพที่ ๕	ภาพลักษณะบ้านของชาวไทดำ	๑๐๑
ภาพที่ ๖	ภาพการแต่งกายของชาวไทดำ	๑๐๒
ภาพที่ ๗	ภาพพิธีแต่งงานของชาวไทดำ	๑๐๓
ภาพที่ ๘	ภาพการทำศพของชาวไทดำ	๑๐๔
ภาพที่ ๙	ภาพการละเล่นของชาวไทดำ	๑๐๕
ภาพที่ ๑๐	ภาพพิธีเสนเรือนของชาวไทดำ	๑๐๖

ภาคผนวก

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความสำคัญของปัญหา

จังหวัดพิษณุโลก เป็นจังหวัดภาคเหนือตอนล่าง (จัดตามสภาพของภูมิอากาศของกรมอุตุนิยมวิทยา) เป็นดินแดนที่เป็นแหล่งอารยธรรมที่เก่าแก่แห่งหนึ่งของประเทศไทย มีการค้นพบกิจกรรมทางวัฒนธรรมของมนุษย์ ตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ในยุคโลหะที่มีอายุยาวนานราว ๑๐,๐๐๐ ปีเศษ ร่วมกับการค้นพบหลักฐานของชุมชน โบราณ มีทั้งขนาดเล็กและขนาดใหญ่ ในยุคสมัยของทวารวดี ลพบุรี สุโขทัย และสมัยอยุธยา (ปราณี แจ่มขุนเทียน, ๒๕๓๔ : ๑ – ๒) โดยมีชนพื้นเมืองและชนเผ่าต่าง ๆ ที่อพยพเคลื่อนย้ายมาอาศัยในแผ่นดินพิษณุโลก (เมืองสองแคว) ได้แก่ ชาวไทยจีน ชาวอินเดีย ชาวลาว ชนชาวเขมร และชาวไทยดำ เป็นต้น โดยอาศัยตามพื้นถิ่นกระจายอยู่ใน ๕ อำเภอของจังหวัดพิษณุโลก ได้แก่ อำเภอเมืองพิษณุโลก อำเภอบางกระทุ่ม อำเภอวังทอง อำเภอบางระกำ อำเภอพรหมพิราม อำเภอนครไทย อำเภอวัดโบสถ์ อำเภอเนินมะปราง และอำเภอชาติตระการ

จังหวัดพิษณุโลก มีประชากรอาศัยอยู่หลายกลุ่มพันธุ์ และชนกลุ่มน้อยที่น่าสนใจคือชาวไทยดำ (Black Thai) มีชื่อเรียกต่างกันตามพื้นที่ เช่น ชาวไทยโซ่ง โส้ง ไทยเทิง ไทยเป็ง ไทโสังดำ ไทยทรงดำ ไตหล่า เป็นต้น ปัจจุบันชนกลุ่มน้อยดังกล่าวได้จดทะเบียนจัดตั้งสมาคมไทดำแห่งประเทศไทย ปี พ.ศ.๒๕๔๕ กำหนดคำเรียกชื่อว่า “ไทดำ” ชาวไทดำได้อพยพมาอาศัยในแผ่นดินพิษณุโลก (เมืองสองแคว) โดยอพยพมาจากจังหวัดเพชรบุรี นครปฐม ราชบุรี สุพรรณบุรี ลพบุรี เป็นต้น กลุ่มชนชาวไทยดำกลุ่มนี้ยังคงรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่โดดเด่น อาทิ ความเชื่อ พิธีกรรม รูปแบบการสร้างบ้านเรือน การแต่งกาย ความกตัญญูต่อบรรพบุรุษและผู้อาวุโส มีความตระหนักและสำนึกในเรื่องของบาปบุญคุณโทษ มีนิสัยรักสงบ มีน้ำใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ นับถือและเลื่อมใสบรรพบุรุษ ผสมผสานกับการนับถือศาสนาพุทธ ชาวไทดำมีการตั้งวัด เข้าวัดทำบุญร่วมกับชาวพุทธ (นุกูล ชมภูนิช, ๒๕๓๕ : ๑๕) แม้สถานการณ์ความเจริญก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยีสมัยใหม่ และการสื่อสารที่ไร้พรมแดน แต่ชาวไทดำยังคงรักษาวัฒนธรรมที่ดั้งเดิมของตนเองได้อย่างเข้มแข็ง และคงความโดดเด่นได้อย่างน่าสนใจ ดังคำกล่าวของชาวไทยดำว่า “...ฮิดคอง เป็นสิ่งที่ควรเก็บเกี่ยวไว้” แปลความว่า วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ควรสืบสานและอนุรักษ์ไว้ (สวัสดี สระทองขาว, ๒๕๔๔) เพราะวัฒนธรรม คือ วิถีชีวิตตั้งแต่เกิดจนตาย

ดังนั้น สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดพิษณุโลก ร่วมกับสภาวัฒนธรรมจังหวัดพิษณุโลก โดยได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (สวช.) ให้เป็นการดำเนินงานวิจัยตามโครงการ “การศึกษาวิถีชีวิตไทดำ ตำบลวังอิทก อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก เพื่อศึกษาวิถีชีวิต ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อ การเปลี่ยนแปลงของไทดำ ตำบลวังอิทก อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก และเพื่อนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษามาส่งเสริมสนับสนุน อนุรักษ์ วัฒนธรรมอันดีงามให้มีความเข้มแข็งและยั่งยืนสืบไป

๑.๒ วัตถุประสงค์ในการวิจัย

- ๑) เพื่อศึกษาวิถีชีวิตไทดำ ตำบลวังอิทก อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก
- ๒) เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อ การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตชาวไทดำ
- ๓) เพื่อนำข้อมูลที่ศึกษามาส่งเสริมสนับสนุน อนุรักษ์และเผยแพร่วัฒนธรรมอันดีงาม ของชาวไทดำให้เข้มแข็งและยั่งยืนสืบไป

๑.๓ ขอบเขตของการวิจัย

เป็นการศึกษาประชากรชาวไทดำ หมู่ ๔ บ้านหนองเต่าดำ หมู่ ๕ บ้านวัดกลางสุริยวงส์ และ หมู่ ๘ บ้านพันต่างเฉลิมพระเกียรติ อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก เพราะเป็นชาวไทดำที่มีอยู่รวมกันเป็นกลุ่มก้อนอย่างหนาแน่น มีขนบธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อที่ยังคงรักษาความเป็นไทดำได้อย่างเข้มแข็งและน่าสนใจ และนำศึกษาวิถีชีวิต เพื่อจะได้ทราบถึงสถานภาพของกรณีศึกษา โดยมีกรอบความคิดในการวิจัย ข้อตกลงเบื้องต้น และนิยามคำศัพท์เฉพาะ ดังนี้

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การศึกษาวีถีชีวิตไทดำ ตำบลวังอิทก อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก
๑. ด้านลักษณะบ้านเรือนที่อยู่อาศัย
๑.๑ ลักษณะบ้านเรือนที่อยู่อาศัยของไทดำ
๑.๒ ลักษณะการประกอบอาชีพของไทดำ
๒. ด้านประเพณี – พิธีกรรมของไทดำ
๒.๑ การเส่นเรือน
๒.๒ การแต่งงาน
๒.๓ การทำศพ
๒.๔ การขึ้นบ้านใหม่
๓. ด้านภาษาและการแต่งกายไทดำ
๓.๑ ภาษาชาวของไทดำ
๓.๒ การแต่งกายของไทดำ
๔. ด้านการเล่นและศิลปะการแสดงของไทดำ
๔.๑ การเล่นพื้นบ้านของไทดำ
๔.๒ ศิลปะการแสดงของไทดำ
๕. ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อ การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตไทดำ
๖. ด้านการอนุรักษ์สืบทอดวิถีชีวิตไทดำ
๖.๑ วัฒนธรรมพื้นบ้านไทดำตำบลวังอิทก
๗. แนวทางบูรณาการการทำงานร่วมกับท้องถิ่น ชุมชนอย่างยั่งยืน โดยใช้มิติทางวัฒนธรรม

แผนภูมิที่ ๑ : ที่มา แสดงกรอบแนวคิดของการวิจัย

กรอบความคิดในการวิจัย

การศึกษาวิถีชีวิตไทดำ ตำบลวังอิทก อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก เป็นแนวทางหนึ่งที่จะทำให้สามารถนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษามาส่งเสริม สนับสนุน อนุรักษ์วัฒนธรรมอันดีงามให้เข้มแข็งและยั่งยืนสืบไป

เปรมวิทย์ วิวัฒน์เศรษฐ์ (๒๕๓๒ : ๔๘ – ๖๒) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับหรรษาวรรณกรรมไทยทรงดำ จังหวัดพิษณุโลก ได้กล่าวถึงค่านิยมอย่างหนึ่งของชาวไทดำ คือ การรักษาความบริสุทธิ์ของหญิงสาว ที่จะต้องรักษาไว้ให้สามีของตนเองเท่านั้น และฝ่ายชายก็จะต้องการพในเกียรติและศักดิ์ศรีของหญิงสาว เป็นค่านิยมที่ยังคงยึดมั่นสืบทอดจากบรรพบุรุษสู่ลูกหลานในปัจจุบัน

ประมวล สิงห์คำ (๒๕๓๘ : ๕๕ – ๘๔) ได้ศึกษาประเพณีและวัฒนธรรมของชาวไทดำในเขตอำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก กล่าวว่าไทดำยังมีการนับถือวิญญาณ เลี้ยงผี ซึ่งเป็นวิญญาณของบรรพบุรุษของตนเองอย่างเคร่งครัด เพราะเชื่อว่าวิญญาณดังกล่าวจะคุ้มครองตนเองและครอบครัวให้อยู่ร่มเย็นเป็นสุข จึงเป็นที่มาของประเพณีเสนเรือน ซึ่งเป็นประเพณีที่สำคัญของชาวไทดำ ที่ปฏิบัติสืบทอดกันมาจากอดีตถึงปัจจุบัน

นุกูล ชมพูนิช (๒๕๓๘ : ๑๗๗) ได้กล่าวถึงสถานภาพของชาวไทดำในหมู่บ้านต่าง ๆ เป็นที่ยอมรับของสังคมมากขึ้นกว่าแต่ก่อน ทางราชการมีความสนใจเป็นพิเศษ เพราะความโดดเด่นด้านประเพณีและวัฒนธรรมที่มีมากกว่าชนกลุ่มอื่น การรักษาวัฒนธรรมประเพณีดั้งเดิมอย่างเคร่งครัด โดยจะพบเห็นว่าคนที่แต่งงานแล้ว และผู้ที่มีอายุ ๔๐ ปีขึ้นไป ยังคงนุ่งผ้าซิ่นลายแดงโม มวยผม ยึดอาชีพหลักคือการทำนา และทำพิธีกรรมรวมญาติและแสดงความกตัญญูไม่ให้ทำพฤติกรรมที่ผิดบาป เช่น พิธีเสนเรือน (เสนเรือน) เป็นต้น

จิตรลดา เกิดเรือง (๒๕๔๘ : ๑๒๕) ได้ทำการศึกษาเพื่อพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา เรื่องประเพณีและพิธีกรรมไทยทรงดำ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕ จังหวัดสุพรรณบุรี พบว่าประเพณีและพิธีกรรมของไทยทรงดำที่มีอยู่ในท้องถิ่น เป็นรากฐานความเชื่อที่ยึดถือในเชื้อสายของชาวไทยทรงดำ ตั้งแต่บรรพบุรุษสู่ลูกหลาน เป็นประเพณีที่ก่อให้เกิดความรู้สึกรักและหวงแหนในประเพณีและวัฒนธรรมของตนเอง และให้สืบทอดให้อนุชนรุ่นหลังในปัจจุบันได้เรียนรู้เข้าใจของชาวไทยทรงดำ

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้สังเคราะห์แนวคิด ทฤษฎีจากนักการศึกษาและองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาวิถีชีวิตไทดำ ตำบลวังอิทก อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก ของ เปรมวิทย์ วิวัฒน์เศรษฐ์ (๒๕๓๒ : ๔๘ – ๖๒), ประมวล สิงห์คำ (๒๕๓๘ : ๕๕ – ๘๔), นุกูล ชมพูนิช.

(๒๕๓๕ : ๑๓) – ๑๓๕) แนวคิด สุรัฐ ศิลปะอนันต์ (๒๕๔๐ : ๕๗) วีระ โรจน์พจนรัตน์ (๒๕๕๑ :

๑ – ๓) และปรีชา กันธิยะ (๒๕๕๐ : ๕ – ๑๐) ครอบคลุม ๗ ด้าน ได้แก่

๑. ด้านลักษณะบ้านเรือนที่อยู่อาศัยและการประกอบอาชีพ
 - ๑.๑ ลักษณะบ้านเรือนที่อยู่อาศัยของไทดำ
 - ๑.๒ การประกอบอาชีพ
๒. ด้านประเพณี – พิธีกรรมของไทดำ
 - ๒.๑ การเสนาเรือน
 - ๒.๒ การแต่งงาน
 - ๒.๓ การทำศพ
 - ๒.๔ การขึ้นบ้านใหม่
๓. ด้านภาษาและการแต่งกายชาวไทดำ
 - ๓.๑ ภาษาชาวของไทดำ
 - ๓.๒ การแต่งกายของไทดำ
๔. ด้านการเล่นและศิลปะการแสดงของชาวไทดำ
 - ๔.๑ การเล่นพื้นบ้านของไทดำ
 - ๔.๒ ศิลปะการแสดงของไทดำ
๕. ด้านการอนุรักษ์สืบทอดวิถีชีวิตไทดำ
 - ๕.๑ การจัดตั้งพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านไทดำ
๖. ด้านปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อ การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตไทดำ
๗. แนวทางบูรณาการการทำงานร่วมกับท้องถิ่น ชุมชนอย่างยั่งยืน โดยใช้มิติทางวัฒนธรรม

ข้อตกลงเบื้องต้น

การศึกษาวิถีชีวิตไทดำ ตำบลวังอิทก อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก ศึกษาเฉพาะกลุ่มตัวอย่างของหมู่บ้าน ๓ หมู่บ้าน ระหว่างเดือนมิถุนายน – กันยายน ๒๕๕๑ ดังนี้

๑. หมู่ ๔ : บ้านหนองเต่าดำ
๒. หมู่ ๕ : บ้านกลางสุริยวงศ์
๓. หมู่ ๘ : บ้านพันต่างเฉลิมพระเกียรติ

นิยามคำศัพท์เฉพาะ

วิถีชีวิต หมายถึง สภาพความเป็นอยู่ในลักษณะของบ้านเรือนที่อยู่อาศัย ประเพณี – พิธีกรรม ภาษาและการแต่งกายของชาวไทดำ

ไทดำ หมายถึง ประชากรเมืองแกงของประเทศเวียดนามใต้ และอาณาจักรใกล้เคียง ได้แก่ ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ที่อพยพย้ายถิ่นเข้ามาในประเทศไทย และสืบตระกูลย้ายถิ่นไปอยู่ตามภูมิภาคต่าง ๆ ที่จังหวัดพิษณุโลก ณ ตำบลวังอิทก อำเภอบางระกำ

ตำบลวังอิทก หมายถึง ตำบลหนึ่งในอำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก

๑.๔ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

การศึกษาวิถีชีวิตไทดำ ตำบลวังอิทก อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก ในครั้งนี้ ผู้วิจัยคาดหวังว่าจะเป็นประโยชน์ต่อชาวไทดำ ชุมชนไทดำ ตำบลวังอิทก อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก โดยได้ทราบข้อมูลวิถีชีวิตชาวไทดำ ปัจจัยที่ส่งผลต่อวิถีชีวิตของชาวไทดำ และสามารถนำผลของข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์มาศึกษาและร่วมส่งเสริม สนับสนุน อนุรักษ์ วัฒนธรรมอันดีงามของชาวไทดำ ตำบลวังอิทก อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก ให้เข้มแข็งและยั่งยืนสืบไป

บทที่ ๒

ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิถีชีวิตไทดำ ตำบลวังอิทก อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก ได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี ผลงานวิจัย เอกสาร ตำราที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย โดยมีเนื้อหาแบ่งเป็น ๒ ตอน ดังนี้

๒.๑ หนังสือและตำราที่เกี่ยวข้อง

- ๑) จังหวัดพิษณุโลก
- ๒) ตำบลวังอิทก อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก
- ๓) ประวัติความเป็นมาของชาวไทดำ
- ๔) วิถีชีวิตไทดำ
 - (๑) ด้านลักษณะบ้านเรือนที่อยู่อาศัยและการประกอบอาชีพของชาวไทดำ
 - (๑.๑) ลักษณะบ้านเรือนที่อยู่อาศัย
 - (๑.๒) การประกอบอาชีพ
 - (๒) ด้านประเพณี – พิธีกรรมของไทดำ
 - (๒.๑) การเสนเรือ
 - (๒.๒) การแต่งงาน
 - (๒.๓) การทำศพ
 - (๒.๔) การขึ้นบ้านใหม่
 - (๒.๕) การเสนเรียกขวัญ
 - (๓) ด้านภาษาและการแต่งกายชาวไทดำ
 - (๓.๑) ภาษาชาวของไทดำ
 - (๓.๒) การแต่งกายของไทดำ
 - (๔) ด้านการเล่นและศิลปะการแสดงของชาวไทดำ
 - (๔.๑) การเล่นคอน
 - (๔.๒) การอยู่ช่วง – ลงช่วง
 - (๔.๓) การฟ้อนแคน

(๕) ด้านการอนุรักษ์สืบทอดวิถีชีวิตไทดำ

(๕.๑) การจัดตั้งหอวัฒนธรรมพื้นบ้าน

(๖) ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อ การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตไทดำ

(๖.๑) ความเจริญก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยี - การสื่อสารที่ไร้พรมแดน

(๗) แนวทางบูรณาการการทำงานร่วมกับท้องถิ่น ชุมชนอย่างยั่งยืน โดยใช้มิติทางวัฒนธรรม

๒.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๑) จังหวัดพิษณุโลก

พิษณุโลก มีประวัติศาสตร์อันยาวนานควบคู่กับประเทศไทย โดยมีชื่อเรียกต่าง ๆ กัน ในศิลาจารึก ตำนาน นิทาน และพงศาวดาร เช่น สองแคว สระหลวง สองแควทวิสาขะ ไทยวนที

เดิมเมืองพิษณุโลกเป็นเมืองเก่าสมัยขอม อยู่ห่างจากที่ตั้งเมืองปัจจุบันลงไปทางทิศใต้ประมาณ ๕ กิโลเมตร เรียกว่า "เมืองสองแคว" ที่เรียกเช่นนี้ เพราะตั้งอยู่ระหว่างแม่น้ำสองสาย คือ แม่น้ำน่าน กับ แม่น้ำหฤ แต่ปัจจุบันแม่น้ำแควน้อยเปลี่ยนทางเดินออกห่างจากตัวเมืองไปประมาณ ๑๐ กิโลเมตร

ที่ตั้งตัวเมืองเก่าในปัจจุบันคือ บริเวณวัดจุฬามณี ซึ่งเป็นวัดเก่าแก่ของพิษณุโลก แต่เมื่อประมาณพุทธศักราช ๑๕๐๐ พระมหาธรรมราชาที่ ๑ (ลิไท) ได้โปรด ให้ย้ายเมืองสองแคว มาตั้งอยู่ ณ บริเวณตัวเมืองในปัจจุบัน และยังคงเรียกกันติดปากว่า เมืองสองแคว เรื่อยมา

สัญลักษณ์ประจำจังหวัด

- ตราประจำจังหวัด: รูปพระพุทธรชินราช
- ดอกไม้ประจำจังหวัด: ดอกนนทรี (*Peltophorum pterocarpum*)
- ต้นไม้ประจำจังหวัด: พรรณไม้ปีบ (*Millingtonia hortensis*)
- คำขวัญประจำจังหวัด: พระพุทธรชินราชงามเลิศ ถิ่นกำเนิดพระนเรศวร สองฝั่งน่านล้วนเรือนแพ หวานฉ่ำแท้กล้วยตาก ถ้ำและน้ำตกหลากตระการตา

ภูมิศาสตร์

ที่ตั้งและอาณาเขต

จังหวัดพิษณุโลก ตั้งอยู่ภาคเหนือของประเทศไทยห่างจากกรุงเทพมหานคร ๓๖๗ กม. มีเนื้อที่ทั้งหมดประมาณ ๑๐,๘๑๕ ตร.กม. หรือ ๖,๖๕๕,๕๐๕ ไร่ มีอาณาเขตติดต่อกับจังหวัดใกล้เคียงดังนี้

- ทิศเหนือ ติดต่อกับ อำเภอพิชัย อำเภอทองแสนขัน และอำเภอน้ำป่าด (จังหวัดอุตรดิตถ์) และแขวงไชยบุรี ประเทศลาว
- ทิศใต้ ติดต่อกับ อำเภอเมืองพิจิตร อำเภอวชิรบารมี อำเภอสามง่าม และอำเภอสากเหล็ก (จังหวัดพิจิตร)
- ทิศตะวันออก ติดต่อกับ อำเภอหล่มสัก อำเภอเขาค้อ อำเภอวังโป่ง (จังหวัดเพชรบูรณ์) อำเภอด่านซ้าย และอำเภอนาแห้ว (จังหวัดเลย)
- ทิศตะวันตก ติดต่อกับ อำเภอกงไกรลาศ อำเภอศรีสำโรง (จังหวัดสุโขทัย) และอำเภอลานกระบือ (จังหวัดกำแพงเพชร)

ภูมิประเทศและภูมิอากาศ

ทางตอนเหนือและตอนกลางเป็นเขตเทือกเขาสูงและที่ราบสูง โดยมีเขตภูเขาสูงด้านตะวันออกเฉียงเหนือซึ่งอยู่ในเขตอำเภอวังทอง วัคโบสถ์ เนินมะปราง นครไทย และชาติตระการ พื้นที่ตอนกลางมาทางใต้เป็นที่ราบ และตอนใต้เป็นที่ราบลุ่ม โดยเฉพาะบริเวณลุ่มแม่น้ำน่านและแม่น้ำยม ซึ่งเป็นแหล่งการเกษตรที่สำคัญที่สุดของจังหวัดพิษณุโลก อยู่ในเขตอำเภอบางระกำ อำเภอเมืองพิษณุโลก อำเภอพรหมพิราม อำเภอเนินมะปราง และบางส่วนของอำเภอวังทอง

จังหวัดพิษณุโลกมีลมมรสุมพัดผ่านจากทะเลจีนใต้และมหาสมุทรอินเดีย และแบ่งฤดูกาลออกได้เป็น ๓ ฤดู

- ฤดูร้อน ประมาณเดือนกุมภาพันธ์-เมษายน อุณหภูมิเฉลี่ยประมาณ ๓๒ องศาเซลเซียส
- ฤดูฝน จะเริ่มประมาณเดือนพฤษภาคม-ตุลาคม ปริมาณน้ำฝน เฉลี่ยประมาณปีละ ๑,๓๗๕ มิลลิเมตร
- ฤดูหนาว ตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน-มกราคม อุณหภูมิเฉลี่ยประมาณ ๑๕ องศาเซลเซียส

ประวัติศาสตร์

สมัยก่อนกรุงสุโขทัย

ก่อนราชวงศ์พระร่วง ซึ่งมีพ่อขุนศรีอินทราทิตย์เป็นต้นราชวงศ์ขึ้นครองกรุงสุโขทัยเมื่อปลายพุทธศตวรรษที่ ๑๘ ราชวงศ์ที่มีอำนาจครอบคลุมดินแดนแถบนี้ คือ ราชวงศ์ศรีนาวนำถม พ่อขุนศรีนาวนำถมเสวยราชย์เมืองเซียง ตั้งแต่ราว พ.ศ. ๑๗๖๒ พระองค์ทรงมีพระโอรส ๒ พระองค์ ได้แก่

๑. พ่อขุนผาเมือง ครองเมืองราด-เมืองลุม

๒. พระยาคำแหงพระราม ครองเมืองสรลวงสองแคว

ภายหลังพ่อขุนศรีนาวนำถมสิ้นพระชนม์ ขอมสบาดโขลญลำพงเข้ายึดเมืองศรีสัตตนาลัยสุโขทัยไว้ได้ พ่อขุนผาเมืองและพระสหาย คือพ่อขุนบางกลางหาวซึ่งปกครองเมืองบางยาง ร่วมกันปราบปรามจนได้ชัยชนะ พ่อขุนผาเมืองจึงยกเมืองสุโขทัยให้ขุนบางกลางหาวตั้งราชวงศ์ พระร่วงครองเมืองสุโขทัย และได้เฉลิมพระนามเป็นพ่อขุนศรีอินทราทิตย์

สมัยสุโขทัย

เมืองสองแควอยู่ในอำนาจของราชวงศ์ผาเมือง จนกระทั่งในรัชกาลพ่อขุนรามคำแหงมหาราชจึงได้ยึดเมืองสองแคว ซึ่งเดิมเคยเป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรสุโขทัย

ครั้นสมัยพระมหาธรรมราชาที่ ๑ (ลิไท) ได้เสด็จมาประทับที่เมืองสองแคว พระองค์ได้เอาพระทัยใส่ทำนุบำรุงนำความเจริญเป็นอย่างยิ่ง เช่น การสร้างเหมืองฝาย สนับสนุนให้มีการขยายพื้นที่เพาะปลูก สร้างทางคมนาคมจากเมืองพิษณุโลกไปเมืองสุโขทัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งได้มีการสร้างพระพุทธรชินราช พระพุทธรชินศรี และพระศรีศาสดา เพื่อประดิษฐานไว้ใน พระวิหารวัดพระศรีรัตนมหาธาตุ (วัดใหญ่)

สมัยอยุธยา

เมื่อสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถแห่งกรุงศรีอยุธยาเสด็จกรีธาทัพมาหมายจะชิงสุโขทัย ซึ่งพระยาอุทตยวิริยะ (พระอนุชาของพระองค์) ได้ไปสวามิภักดิ์ต่อพระเจ้าติโลกราชแห่งล้านนา พระองค์จึงทรงสร้างเมืองใหม่บริเวณเมืองสองแควและเมืองชัยนาท ขนานนามว่าเมืองพระพิษณุโลกสองแคว โดยทรงหมายมั่นปั้นมือ ให้เป็นราชธานีฝ่ายเหนือคู่กับกรุงเทพทวาราวดีศรีอยุธยา

พิษณุโลกสมัยอยุธยามีความสำคัญยิ่งทั้งด้านการเมืองการปกครอง ยุทธศาสตร์ เศรษฐกิจ ศาสนา และศิลปวัฒนธรรม พิษณุโลกเป็นราชธานีในรัชสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๐๐๖-พ.ศ. ๒๐๓๑ รวม ๒๕ ปี นับว่าระยะนี้เป็นยุคทองของพิษณุโลก

ในสมัยของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ครั้งดำรงตำแหน่งพระมหาอุปราช ณ เมืองพิษณุโลก ระหว่าง พ.ศ. ๒๑๑๒-พ.ศ. ๒๑๓๓ ได้ทรงปลุกสำนึกให้ชาวพิษณุโลกเป็นนักกอบกู้เอกราชเพื่อชาติไทย ทรงสถาปนาพิษณุโลกเป็นเมืองเอก เป็นการประสานต่อความเจริญรุ่งเรืองจากอดีตมาจนถึงปัจจุบัน

ด้านเศรษฐกิจ

เนื่องจากพิษณุโลกตั้งอยู่บนเส้นทางระหว่างรัฐทางเหนือคือล้านนากับกรุงศรีอยุธยา ในทางใต้ ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐทั้งสองบางครั้งเป็นไมตรีกันบางครั้งขัดแย้งกัน ทำสงครามต่อกัน มีผลให้เมืองพิษณุโลกได้รับอิทธิพลทางวัฒนธรรมประเพณีทั้ง ๒ รัฐ โดยเฉพาะด้านเศรษฐกิจพิษณุโลกเป็นเส้นทางสินค้า ของป่า และผลิตผลทางการเกษตร รวมทั้งเครื่องถ้วย โดยอาศัยการคมนาคมผ่านลำน้ำ่านสู่กรุงศรีอยุธยา ซึ่งขณะนั้นเป็นศูนย์กลางของการค้านานาชาติแห่งหนึ่งในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ในปัจจุบันที่พิษณุโลก มีหลักฐานชัดเจนว่าเป็นแหล่งผลิตเครื่องถ้วยคุณภาพดี ซึ่งมีอยู่ทั่วไปบริเวณฝั่งแม่น้ำ่านและแม่น้ำแควน้อย โดยเฉพาะที่วัดตาปะขาวหาย พบเตาเผาเครื่องถ้วยเป็นจำนวนมาก พร้อมเครื่องถ้วยจำพวกโอ่ง อ่าง ไห ฯลฯ เครื่องถ้วยเหล่านี้ นอกจากจะใช้ในท้องถิ่นแล้ว ยังเป็นสินค้าส่งออกไปขายต่างประเทศด้วย วินิจฉัยว่าน่าจะเป็นแหล่งอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ ในสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ นับว่าเมืองพิษณุโลกมีความสำคัญยิ่งทางเศรษฐกิจ คือเป็นแหล่งทรัพยากรของกรุงศรีอยุธยา

ด้านการปกครอง

สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถปฏิรูปการปกครองครั้งใหญ่ จัดระเบียบการปกครองที่เรียกว่า จตุสดมภ์ ได้แก่ เวียง วัง คลัง นา มีอัครเสนาบดีเป็นผู้ช่วยในการบริหารงานคือ สมุหกลาโหมและสมุหนายก โดยหัวเมืองฝ่ายใต้อยู่ในความดูแลของสมุหกลาโหม และหัวเมืองชายทะเลอยู่ในความดูแลของกรมท่า

ด้านศาสนา

แม้ว่าเมืองพิษณุโลกจะเป็นจุดยุทธศาสตร์สำคัญในสงครามระหว่างอยุธยากับล้านนาและอยุธยากับพม่ามาตลอด แต่การศาสนาก็มิได้ถูกละเลย ดังปรากฏหลักฐานทางโบราณวัตถุและโบราณสถานชี้ให้เห็นชัดเจนว่า พระพุทธรูปและวัดปรากฏในปัจจุบันเช่น พระพุทธชินราช พระพุทธชินศรี พระศรีศาสดา วัดพระศรีรัตนมหาธาตุวรมหาวิหาร (วัดใหญ่) วัดจุฬามณี วัดอรัญญิก วัดนางพญา วัดราชบูรณะ วัดเจดีย์ยอดทอง วัดสุคตสวาทดี และวัดวังหิน ล้วนเป็นศิลปวัฒนธรรมสมัยกรุงศรีอยุธยา หรือมิฉะนั้นก็ได้มีการบูรณปฏิสังขรณ์ของเดิมที่มีมาครั้งกรุงสุโขทัย แสดงว่าด้านพระศาสนาได้มีการบำรุงมาโดยตลอด

ในปัจจุบัน ทั้งพระพุทธชินศรีและพระศรีศาสดาได้ถูกอัญเชิญมาประดิษฐานที่กรุงเทพมหานคร มีเรื่องเล่ากันว่า จากเดิมจะอัญเชิญพระพุทธชินราชมาด้วย แต่เมื่อเอาลงแพเตรียมที่จะล่องลำน้ำ่านนั้น แพก็ไม่ยอมเคลื่อนที่ แม้จะตรวจเท่าไร ก็ไม่พบว่าแพติดอะไร แต่แพ

ที่ใช้ในการย้ายก็ไม่ยอมไหลตามน้ำ จึงทำการบวงสรวงขอขมา แล้วนำขึ้นมาประดิษฐานไว้ตามเดิม จนถึงปัจจุบัน ว่ากันว่า *ท่านเป็นห้วงเมืองของท่าน จะอยู่ปกป้อง*

ในสมัยรัชกาลสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถได้โปรดเกล้าฯ ให้สร้างอาคารวัดจุฬามณีขึ้นในปี พ.ศ. ๒๐๐๗ และพระองค์ได้ทรงสละราชสมบัติออกผนวช ณ วัดจุฬามณี อำเภอเมืองพิษณุโลก จังหวัดพิษณุโลก เมื่อปี พ.ศ. ๒๐๐๘ เป็นเวลา ๘ เดือน ๑๕ วัน มีข้าราชการบริพารตามเสด็จ ออกบวชถึง ๒,๓๔๘ คน และในปี พ.ศ. ๒๐๒๕ ทรงมีพระบรมราชโองการให้บูรณะวัดพระศรีรัตนมหาธาตุและให้มีการสมโภชถึง ๑๕ วัน พร้อมกันนั้นได้โปรดให้นักปราชญ์ราชบัณฑิต แต่งมหาชาติคำหลวง จบ ๑๓ กัณฑ์บริบูรณ์ด้วย ต่อมาในสมัยรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์มหาราชได้ทรงสร้างรอยพระพุทธรูปบาทจำลองเมื่อ พ.ศ. ๒๒๒๒ และโปรดเกล้าฯ ให้ประดิษฐานไว้ ณ วัดจุฬามณี พร้อมทั้งจารึกเหตุการณ์สำคัญทางศาสนาในสมัยพระบรมไตรโลกนาถไว้บนแผ่นศิลาด้วย

ในส่วนของวัดสุคตสาวัดนั้น ว่ากันว่าเป็นวัดที่เก่าแก่สร้างในสมัยเดียวกับวัดนางพญา โดยวัดสุคตสาวัดนั้นเป็นวัดที่กษัตริย์ผู้ปกครองเมืองพิษณุโลกสร้างให้กับมเหสีที่รักมากที่สุด จึงตั้งชื่อให้ว่า "สุคตสาวท" และมีการสร้างพระนางสุคตสาวัดขึ้นมาด้วย พุทธคุณเท่ากับพระนางพญาวัดนางพญา

ในส่วนของวัดวังหินนั้น ถือว่าเป็นวัดที่มีความสำคัญทางด้านการทหารในสมัยสมเด็จพระนเรศวรมหาราชอย่างมาก เนื่องจากเป็นวัดที่ใช้ในการจัดทัพและปลุกขวัญกำลังใจให้กับทหารกำลังพลก่อนที่จะทำการออกศึก โดยวัดนี้ ก็มีการจัดสร้างพระเครื่องที่เชื่อกันว่าถูกสร้างโดยพระนเรศวรด้วย คือ ลีลาวังหิน โดดเด่นทางด้าน คงกระพันชาตรี

ด้านวรรณกรรม

หนังสือมหาชาติคำหลวงได้รับการยกย่องจากวงวรรณกรรมว่า เป็นวรรณคดีโบราณชั้นเยี่ยม นอกจากนี้ยังมีวรรณคดีสำคัญที่นักปราชญ์เชื่อว่านิพนธ์ขึ้นในรัชสมัย สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ เช่น ลิลิตยวนพ่าย ลิลิตพระลอ โคลงทวาทศมาส และกำสรวลศรีปราชญ์ เป็นต้น

เมืองพิษณุโลกในสมัยอยุธยา เคยเป็นทั้งราชธานี เมืองลูกหลวง และเมืองเอก ฉะนั้นจึงได้รับความอุปถัมภ์ทำนุบำรุงในทุก ๆ ด้านสืบต่อกันมา นอกจากบางระยะเวลาที่พิษณุโลกอยู่ในสภาวะสงคราม โดยเฉพาะสงครามเสียกรุงศรีอยุธยาทั้ง ๒ ครั้ง ความรุ่งเรืองที่เคยปรากฏก็ถดถอยลงบ้าง แต่ในที่สุดก็หล่อหลอมเป็นวัฒนธรรมของชาวไทย มาจนถึงปัจจุบัน

สมัยกรุงธนบุรี

สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีทรงเห็นว่าพิษณุโลกเป็นเมืองยุทธศาสตร์ที่สำคัญ ควรมีผู้ที่เข้มแข็งที่มีความสามารถเป็นเจ้าเมือง จึงทรงแต่งตั้งเจ้าพระยาบรมราช (กรมพระราชวังบวรมหาสุรสิงหนาท) เป็นเจ้าพระยาสุรสีห์พิษณุวาธิราชสำเร็จราชการเมืองพิษณุโลกโดยขึ้นต่อกรุงธนบุรี เมื่อได้ทรงแต่งตั้งผู้ปกครองหัวเมืองฝ่ายเหนือจนครบถ้วนแล้ว จึงเสด็จกลับไปยังกรุงธนบุรี

พ.ศ. ๒๑๑๘ อะแซห่วนก็แม่ทัพพม่าผู้ชำนาญการรบ ได้วางแผนยกทัพมาตีหัวเมืองฝ่ายเหนือของไทย ตีได้เมืองตาก เมืองสวรรคโลก บ้านกงธานี และมาพักกองทัพอยู่ที่กรุงสุโขทัย ขณะนั้นเจ้าพระยาจักรีและเจ้าพระยาสุรสีห์กำลังยกกองทัพขึ้นไปตีเชียงใหม่ เมื่อทราบข่าวเข้าศึกจึงรีบยกทัพกลับมารับทัพพม่าที่เมืองพิษณุโลก ก่อนที่อะแซห่วนก็ยกทัพมาตั้งค่ายล้อมเมืองพิษณุโลก

กองทัพพม่าพยายามเข้าตีค่ายไทยหลายครั้ง แต่เจ้าพระยาจักรีและเจ้าพระยาสุรสีห์ได้ช่วยป้องกันเมืองเป็นสามารถ ทั้งที่ทหารน้อยกว่าแต่ไม่สามารถชนะกันได้ อะแซห่วนก็ถึงกับกล่าวขยอแม่ทัพฝ่ายไทย และขอให้ทั้ง ๒ ฝ่ายหยุดรบกัน ๑ วัน ทหารทั้งสองฝ่ายรับประทานอาหารร่วมกันด้วย เมื่อแม่ทัพไทยและแม่ทัพพม่ายื่นม้าเจรจากันในสนามรบ อะแซห่วนก็เห็นรูปลักษณะของเจ้าพระยาจักรีแล้ว จึงได้กล่าวสรรเสริญและบอกเจ้าพระยาจักรีว่า ท่านนี้รูปงามฝีมือก็เข้มแข็งอาจสู้รบกับเราผู้เป็นผู้เฒ่าได้ จงอุทิศสำหรับรักษาตัวไว้ ภายหน้าจะได้เป็นกษัตริย์.....จงรักษาเมืองไว้ให้มั่นคงเถิด เราจะตีเอาเมืองพิษณุโลกให้จงได้ในครั้งนี้

เมื่อสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีทรงทราบข่าวอะแซห่วนก็ยกกองทัพใหญ่มาตีหัวเมืองฝ่ายเหนือของไทย พระองค์จึงยกทัพใหญ่ขึ้นไปช่วยหัวเมืองฝ่ายเหนือทันที ฝ่ายอะแซห่วนก็ทราบข่าวว่ากองทัพไทยมาตั้งค่ายเพื่อช่วยเหลือเมืองพิษณุโลก จึงแบ่งกำลังพลไปตั้งมั่นที่วัดจุฬามณีฝั่งตะวันตก อะแซห่วนก็เห็นว่าถ้าชักช้าไม่ทันการณ์จึงสั่งให้ทัพพม่าที่กรุงสุโขทัยไปตีเมืองกำแพงเพชร ส่วนกองทัพเมืองกำแพงเพชรไปตีเมืองนครสวรรค์ และสั่งให้กองทัพพม่าอีกกองทัพหนึ่งยกไปตีกรุงธนบุรี การวางแผนของอะแซห่วนก็เช่นนี้ เป็นการตัดกำลังฝ่ายไทยไม่ให้ช่วยเมืองพิษณุโลกและต้องการให้กองทัพไทยระส่ำระสาย

ในที่สุดสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีมีพระราชดำริเห็นว่า ไทยเสียเปรียบเพราะมีกำลังทหารน้อยกว่า จึงควรถอยทัพกลับไปตั้งมั่นรับทัพพม่าที่กรุงธนบุรี เจ้าพระยาจักรีเห็นว่าไทยขาดเสบียงอาหารและใกล้จะหมดทางสู้ จึงตัดสินใจพาไพร่พลและประชาชนชายหญิงทั้งหมด ตีห้ำค่ายพม่าออกจากเมืองพิษณุโลกไปทางทิศตะวันออกได้สำเร็จ พาทัพผ่าน บ้านนุง บ้านดงชมพู ข้ามเขาบรรทัด ไปตั้งรวมรีพลอยู่ที่เมืองเพชรบูรณ์

พม่าล้อมเมืองพิษณุโลกนานถึง ๔ เดือน เมื่อเข้าเมืองได้ ก็พบแต่เมืองร้าง อะแซห่วนก็ จึงสั่งเผาผลาญทำลายบ้านเมืองพิษณุโลกพินาศจนหมดสิ้น คงเหลือเฉพาะวัดพระศรีรัตนมหาธาตุ เท่านั้น

สมัยรัตนโกสินทร์

สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นนั้นตั้งแต่ช่วงพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก จนถึง ก่อนปฏิรูปการปกครองในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ยังคงจัดระเบียบ การปกครองออกเป็นจตุสดมภ์ แต่ในส่วนภูมิภาคมีการแบ่งเขตการปกครองเป็นหัวเมืองชั้นใน หัวเมืองชั้นนอก และหัวเมืองประเทศราช

เมืองพิษณุโลกมีฐานะเป็นเมืองเอกที่มีขนาดใหญ่ที่สุดในหัวเมืองฝ่ายเหนือของ ประเทศไทย มีประชากรประมาณ ๑๕,๐๐๐ คนซึ่งมีชาวจีน ประมาณ ๑,๑๑๒ คน และมีเมืองต่าง ๆ อยู่ในอำนาจการปกครองดูแลหลายหัวเมืองด้วยกัน เช่น เมืองนครไทย ไทยบุรี ศรีภิรมย์ พรหมพิราม ชุมสรลำแดง ชุมแสงสงครามพิพัฒน์ นครชุมทศการ นครพามาก เมืองการ เมืองคำ ประชาชนส่วนใหญ่ ประกอบอาชีพสำคัญ คือ ทำนา ทำไร่ หาของป่า ทำไม้ และการเกณฑ์แรงงาน ไพร่

พ.ศ. ๒๔๐๘ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระอุทสาหะเสด็จประพาส เมืองเหนืออีกครั้งหนึ่ง โดยเสด็จทางเรือพระที่นั่งอรรคราชวรเดช และพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวขณะนั้นกำลังทรงผนวชเป็นสามเณรก็ได้ตามเสด็จมาด้วย

เมื่อเสด็จถึงเมืองพิษณุโลกได้ทรงประทับและทรงสมโภชพระพุทธชินราชอยู่ ๒ วัน จึงเสด็จกลับ ต่อมาพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๔ รัชกาลที่ ๕ และรัชกาลที่ ๖ (เมื่อครั้ง ยังดำรงพระยศเป็น สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช) ได้เสด็จประพาสเมืองพิษณุโลกทุกพระองค์ ได้ทรงพระราชนิพนธ์เรื่องต่าง ๆ ที่พระองค์ได้เสด็จไปทอดพระเนตรในระหว่างเสด็จประพาส เช่น เรื่องเที่ยวเมืองพระร่วง พระราชปรารภเรื่องพระพุทธชินราชและเรื่องลิลิตพายัพ เป็นต้น เอกสารดังกล่าวเหล่านี้ปัจจุบันมีคุณค่าอย่างยิ่งทางด้านประวัติศาสตร์ ส่วนรัชกาลที่ ๕ นั้น พระองค์ ทรงประทับพระทัยในความศักดิ์สิทธิ์ และความสวยงามขององค์พระพุทธชินราช ถึงกับโปรดเกล้าฯ ให้จำลองพระพุทธรูปพระพุทธชินราชไปเป็นพระประธานในพระอุโบสถวัดเบญจมบพิตร ซึ่งพระองค์ทรงสร้างขึ้นในสมัยนั้น

ครั้งเมื่อสงครามโลกครั้งที่ ๒ สะพานข้ามแม่น้ำน่านหน้าวัดใหญ่ก็ถูกทิ้งระเบิด แต่ทิ้งเท่าไรก็ไม่ถูกเป้าหมาย ทั้ง ๆ ที่ในอดีต เป็นสะพานไม้ที่ใหญ่ที่สุดของจังหวัดพิษณุโลก

หน่วยการปกครอง

แบ่งการปกครองออกเป็น ๕ อำเภอ ๕๓ ตำบล ๑,๐๓๒ หมู่บ้าน

๑. อำเภอเมืองพิษณุโลก
๒. อำเภอนครไทย
๓. อำเภอชาติตระการ
๔. อำเภอบางระกำ
๕. อำเภอบางกระทุ่ม
๖. อำเภอพรหมพิราม
๗. อำเภอวัดโบสถ์
๘. อำเภอวังทอง
๙. อำเภอเนินมะปราง

ประชากร

ประชากร ณ พ.ศ. ๒๕๕๑ รวมทั้งสิ้น ๘๔๑,๕๑๔ คน เป็นชาย ๔๑๔,๔๓๖ คน หญิง ๔๒๗,๔๗๘ คน

การคมนาคม

จากลักษณะทางภูมิศาสตร์ทำให้จังหวัดพิษณุโลกเป็นจุดศูนย์กลางในด้านคมนาคมของภูมิภาคอินโดจีน โดยเป็นจุดเชื่อมต่อระหว่างภาคกลางกับภาคเหนือ รวมทั้งภาคเหนือกับภาคตะวันออกเฉียงเหนือด้วย จังหวัดพิษณุโลกจึงได้รับการขนานนามว่าเป็น "เมืองบริการสี่แยกอินโดจีน" โดยสามารถเดินทางได้โดยทางหลวงแผ่นดินหมายเลข ๑๒ (ตาก-สุโขทัย-พิษณุโลก-หล่มสัก-ขอนแก่น) ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข ๑๑ (ตาก-วังทอง-พิษณุโลก-อุตรดิตถ์-เด่นชัย-ลำปาง-ลำพูน-เชียงใหม่) และทางหลวงแผ่นดินหมายเลข ๑๑๗ (พิษณุโลก-นครสวรรค์) โดยทางหลวงทั้ง ๓ สายเชื่อมโยงกันด้วยโครงข่ายถนนทางหลวงวงแหวนเลี้ยวเมืองหมายเลข ๑๒

นอกจากการคมนาคมทางรถยนต์แล้ว การเดินทางมาจังหวัดพิษณุโลกยังสามารถมาด้วยรถไฟ หรือเครื่องบินก็ได้ โดยการบินไทย มีเที่ยวบินมายังท่าอากาศยานพิษณุโลกทุกวัน

สถานที่ท่องเที่ยว

จังหวัดพิษณุโลก มีสถานที่ท่องเที่ยวมากมายทั้งทางด้านศิลปวัฒนธรรมและทางธรรมชาติ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

- วัดพระศรีรัตนมหาธาตุวรมหาวิหาร (วัดใหญ่) ที่ประดิษฐานพระพุทธชินราช

- พระราชวังจันทน์ เป็นสถานที่ประสูติของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช
- เขาสมอแครง
- น้ำตกชาติตระการ
- น้ำตกปอย
- น้ำตกสกูโนทยาน
- อุทยานแห่งชาติแก่งเจ็ดแคว
- อุทยานแห่งชาติน้ำตกชาติตระการ
- อุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า
- อุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง
- วนอุทยานเขาพนมทอง
- อุทยานแห่งชาติภูสอยดาว
- ล่องแก่ง ลำน้ำเข็ก

ของดีจังหวัดพิษณุโลก

- แหนมและหมุยอสุพัตรา
- กล้วยตากบางกระทู้
- ไม้กวาดบ้านนาจาน
- น้ำปลาบางระกำ
- สุนัขพันธุ์บางแก้ว
- ไก่ชนพันธุ์ไทยเหลืองหางขาว
- พระเครื่อง
- สมุนไพรทอด

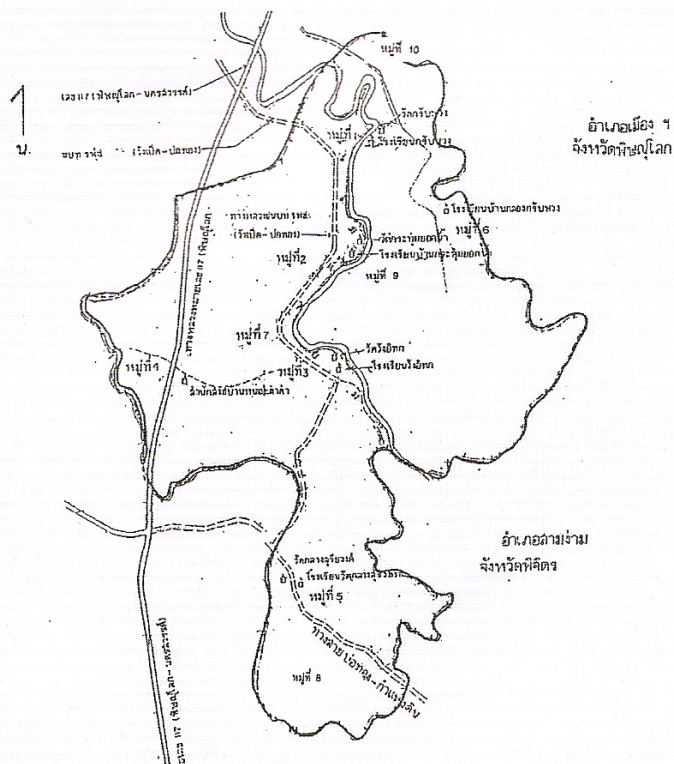
(www.จังหวัดพิษณุโลก-วิกิพีเดีย.htm)

๒) ตำบลวังอิทก อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก

ตำบลวังอิทก เป็นตำบลที่ตั้งอยู่ในเขตอำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก มีจำนวน ๑๑ หมู่บ้าน ซึ่งมีแม่น้ำยมไหลผ่าน คำว่า “อิทก/อิทก” เป็นชื่อของปลาในแม่น้ำยมพันธุ์ชนิดหนึ่ง และปลาอิทก/อิทก อาศัยอยู่ในวังแม่น้ำยม จึงชื่อว่า ตำบลวังอิทก/อิทก และปัจจุบันปลาชนิดดังกล่าวได้สูญพันธุ์ไปแล้ว ปัจจุบันใช้ชื่อว่า “ตำบลวังอิทก” สมัยก่อนใช้ “ตำบลวังอิทก”

แผนที่แสดงเขตตำบลวังอิทก
อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก

แผนที่ตำบลวังอิทก อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก

เครื่องหมาย

- ที่ทำกรงผู้ใหญ่บ้าน
- เขตหมู่บ้าน
- ถนนลาดยาง, ทางหลวง
- ถนนลูกรัง
- บึงน้ำ, ลำคลอง
- วัด
- โรงเรียน
- อนามัย

แผนภูมิที่ ๒ : ที่มา องค์การบริหารส่วนตำบลวังอิทก

สภาพทั่วไป

ลักษณะที่ตั้ง

องค์การบริหารส่วนตำบลวังอิทก ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของ จังหวัดพิษณุโลก ที่ทำการองค์การบริหารส่วนตำบลอยู่ทางฝั่งขวาของแม่น้ำยม ระยะทาง จากจังหวัดพิษณุโลกถึงที่ทำการตำบลวังอิทกประมาณ ๒๐ กิโลเมตร และห่างจากที่ว่าการอำเภอ- บางระกำ ประมาณ ๑๑ กิโลเมตร

เนื้อที่

มีเนื้อที่จำนวน ๓๕.๘๕ ตร.กม. ๓๕,๓๐๐ ไร่

อาณาเขตติดต่อ

ทิศเหนือ ติดตำบลบางระกำ
 ทิศใต้ ติดตำบลบ่อทอง และตำบลกำแพงดิน อำเภอสามง่าม จังหวัดพิจิตร
 ทิศตะวันออก ติดตำบลวัดพริกและตำบลวังงาม อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก
 ทิศตะวันตก ติดตำบลปลักแรด และตำบลบางระกำ

ลักษณะภูมิประเทศ

สภาพพื้นที่เป็นที่ราบลุ่มมีแม่น้ำยมไหลผ่าน มีหมู่บ้านตั้งอยู่ริมแม่น้ำยม จำนวน ๗ หมู่บ้าน คือ หมู่ที่ ๑, ๒, ๓, ๗, ๘, ๑๐ และ ๑๑ สภาพดินเป็นดินเหนียว, ดินร่วนปนทราย มีคลอง ห้วย หนอง บึง จำนวนมาก แต่มีสภาพตื้นเขิน เนื่องจากการชะล้างพังทลายของดิน และการบุกรุก พื้นที่ของราษฎรบางส่วน แม่น้ำยมบางช่วงมีสภาพคดเคี้ยว มีการชะล้างตลิ่งพังทลาย เมื่อถึงฤดู น้ำหลากจะมีพื้นที่ที่ถูกล้นท่วม ผลผลิตในไร่นาเสียหาย และเส้นทางคมนาคมชำรุด

สภาพภูมิอากาศ

มี ๓ ฤดู คือ

- ฤดูร้อน เริ่มตั้งแต่เดือนมีนาคม – เดือนมิถุนายน
- ฤดูฝน เริ่มตั้งแต่เดือนกรกฎาคม – เดือนกันยายน
- ฤดูหนาว เริ่มตั้งแต่เดือนตุลาคม – เดือนกุมภาพันธ์

จำนวนหมู่บ้าน

มี ๑๑ หมู่บ้าน

- หมู่ ๑ บ้านกรับพวง
- หมู่ ๒ บ้านกระทุ่มยอดน้ำ
- หมู่ ๓ บ้านวังอิทก
- หมู่ ๔ บ้านหนองเต่าดำ
- หมู่ ๕ บ้านวัดกลางสุริยวงส์
- หมู่ ๖ บ้านคลองกรับพวง
- หมู่ ๗ บ้านวังใหญ่
- หมู่ ๘ บ้านพันต่างเฉลิมพระเกียรติ
- หมู่ ๙ บ้านใหม่ชัยมงคล
- หมู่ ๑๐ บ้านพวงทอง
- หมู่ ๑๑ บ้านใหม่อยู่เจริญ

ประชากร

- มีประชากรทั้งสิ้น ๔,๕๘๒ คน แยกเป็นชาย ๒,๒๓๖ คน เป็นหญิง ๒,๓๐๖ คน
- มีจำนวนบ้านทั้งหมด ๑,๒๐๑ หลังคาเรือน ดังนี้

หมู่ที่	ชื่อหมู่บ้าน	จำนวน/หลัง	จำนวนประชากร		
			ชาย	หญิง	รวม
๑	กรับพวง	๑๓๕	๓๑๒	๓๒๕	๖๓๗
๒	กระทุ่มยอดน้ำ	๑๓๒	๓๑๕	๓๓๓	๖๕๖
๓	วังอิทก	๕๘	๘๒	๗๘	๑๖๐
๔	หนองเต่าดำ	๕๗	๑๐๖	๘๘	๑๙๔
๕	วัดกลางสุริยวงส์	๑๔๑	๒๓๔	๒๘๕	๕๑๙
๖	คลองกรับพวง	๑๓๑	๒๓๓	๒๓๓	๔๖๖
๗	วังใหญ่	๑๑๑	๒๐๓	๑๕๔	๓๕๗
๘	พันต่างเฉลิมพระเกียรติ	๘๒	๑๓๔	๑๕๐	๒๘๔
๙	ใหม่ชัยมงคล	๔๖	๕๘	๑๐๕	๑๖๓
๑๐	พวงทอง	๑๓๑	๒๖๓	๒๓๐	๔๙๓
๑๑	ใหม่อยู่เจริญ	๕๗	๒๐๔	๑๘๗	๓๙๑

สภาพทางเศรษฐกิจ

อาชีพ

- ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำนา
- ลำดับที่สองคือประกอบอาชีพรับจ้าง
- ลำดับที่สามประกอบอาชีพค้าขาย

หมู่ที่ ๔ บ้านหนองเต่าดำ

หมู่บ้านหนองเต่าดำ ตั้งอยู่หมู่ที่ ๔ ขึ้นกับตำบลวังอิทก อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก บ้านหนองเต่าดำเป็นการนำเอาลักษณะเด่นของสภาพทางภูมิศาสตร์ก่อนการก่อตั้งมาตั้งชื่อหมู่บ้าน ซึ่งเดิมทีบริเวณก่อตั้งหมู่บ้านจะมีหนองน้ำขนาดใหญ่ ซึ่งจะมีเต่าขนาดใหญ่ ลีค่าอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก ชาวบ้านจึงนำมาตั้งชื่อของหมู่บ้าน บ้านหนองเต่าดำได้มีการก่อตั้งขึ้นเมื่อประมาณปี พ.ศ.๒๔๘๔ หรือประมาณ ๘๐ ปีมาแล้ว ชาวบ้านกลุ่มแรกที่อพยพมาก่อตั้งหมู่บ้านมาจากหลายจังหวัด บางกลุ่มอพยพมาจากบ้านตากแดด ตำบลสะแกกราย อำเภอสามพราณ จังหวัดนครปฐม บางกลุ่มก็อพยพมาจากจังหวัดราชบุรี และเพชรบุรี โดยส่วนมากชาวบ้านจะมีเชื้อสายชาวไทยทรงดำ ปัญหาที่ประชาชนอพยพกันมาก่อตั้งหมู่บ้านกันใหม่ เนื่องจากไม่มีพื้นที่ทำกินเป็นของตนเอง และไม่มีที่อยู่อาศัย จึงอพยพกันมาหาพื้นที่ว่างเปล่าจับจองเป็นพื้นที่ทำกิน และพื้นที่ทางการเกษตร

หมู่ที่ ๕ บ้านวัดกลางสุริยวงศ์

เดิมหมู่บ้านวัดกลางสุริยวงศ์ หมู่ที่ ๕ ตำบลวังอิทก อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก มีประชากรทั้งหมดประมาณ ๑๐ – ๑๕ หลังคาเรือน ซึ่งเดิมหมู่บ้านนี้มีชื่อเดิมว่า บ้านหนองพันต่าง เหตุที่มีชื่อนี้เนื่องมาจากภายในหมู่บ้านมีหนองน้ำขนาดใหญ่ที่ชาวบ้านสามารถนำมาอุปโภค แต่ต่อมาได้เปลี่ยนชื่อมาเป็น “บ้านวัดกลางสุริยวงศ์” และได้ใช้ชื่อนี้มาจนถึงปัจจุบันนี้

คนกลุ่มแรกได้อพยพมาจากจังหวัดเพชรบุรี จังหวัดราชบุรี และจังหวัดนครสวรรค์ พร้อมกับลูกหลาน โดยเดินเท้าและใช้เกวียนในการเดินทาง สาเหตุที่ต้องอพยพจากถิ่นเดิม เนื่องมาจากถิ่นฐานเดิมเกิดภาวะน้ำท่วม และแห้งแล้งอยู่ตลอดเวลา ทำให้ไม่สามารถทำการเกษตรได้ และเมื่อทำแล้วก็เกิดความเสียหาย จึงอพยพมาเพื่อหาถิ่นฐานใหม่เพื่อทำการเกษตร และเลี้ยงสัตว์ ปัจจุบันบ้านวัดกลางสุริยวงศ์ ยังมีป่าและหนองน้ำ ลำห้วยเหลืออยู่บ้าง แต่ไม่มากนักเหมือนเมื่อสมัยก่อน สาเหตุเนื่องมาจากชาวบ้านได้สร้างที่อยู่อาศัยและใช้เป็นพื้นที่ในการเกษตรมากขึ้น สำหรับห้วยและหนองที่มีอยู่นั้นก็ยังคงเหลืออยู่บ้าง และไม่มีน้ำให้ใช้ได้ตลอดทั้งปี แต่ก็มี

บางปีที่มีฝนตกตามฤดูกาล ก็จะมีน้ำให้ใช้ได้ตลอดทั้งปี และสาเหตุที่สำคัญที่ทำให้ไม่มีน้ำใช้ตลอดทั้งปีเนื่องมาจากภาวะแห้งแล้ง และเกิดการทับถมของดิน ทำให้เกิดการตื้นเขินขึ้น ชาวบ้านส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม อาชีพรับจ้าง อาชีพค้าขาย และมีการเลี้ยงสัตว์ ปลูกผัก เป็นอาชีพเสริมจากอาชีพหลักคือการทำนา นอกจากนี้ยังมีบางส่วนที่ไปทำงานต่างถิ่น

หมู่ที่ ๘ บ้านพันต่างเฉลิมพระเกียรติ

บ้านพันต่างเฉลิมพระเกียรติ หมู่ที่ ๘ ตำบลวังอิทก อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก มีประวัติความเป็นมาจากเมื่อสมัยก่อนนั้น บริเวณที่ตั้งหมู่บ้านแห่งนี้มีหนองน้ำอยู่แห่งหนึ่ง ซึ่งในสมัยนั้นจะมีชาวเหนือ คือ ชาวแพร่ ชาวลำปาง นำวัวบรรทุกสินค้ามาขายกัน เมื่อถึงหนองน้ำแห่งนี้ก็จะแวะพักแรมกันอยู่เสมอ สิ่งที่ใช้บรรทุกสินค้ามาบนหลังวันนั้น เรียกกันว่า “ต่าง” หรือชาวบ้านจะเรียกวัวที่บรรทุกสินค้ามาด้วยต่างนั้นว่า “วัวต่าง” เมื่อมาพักแรมกันมากขึ้นเป็นพัน ชาวบ้านจึงเรียกหนองน้ำแห่งนี้ว่า “หนองพันต่าง” หมายถึง มีวัวต่างมาพักที่หนองน้ำนี้เป็นพัน ๆ ตัว

เดิมนั้นบ้านหนองพันต่างได้ขึ้นรวมอยู่กับหมู่ที่ ๕ บ้านวัดกลางสุริยวงศ์ ต่อมาเมื่อ พ.ศ.๒๕๔๓ จึงได้แยกบ้านหนองพันต่างมาเป็นหมู่ที่ ๘ โดยมี นายเสริม เพิ่มทวี เป็นผู้ใหญ่บ้าน และได้ชื่อว่า “บ้านพันต่างเฉลิมพระเกียรติ” โดยมีชนกลุ่มน้อยชาวไทดำ ซึ่งได้อพยพมาจากจังหวัดเพชรบุรี จังหวัดราชบุรี และจังหวัดนครปฐม พร้อมกับลูกหลาน โดยเดินเท้าและใช้เกวียนในการเดินทาง สาเหตุที่ต้องอพยพจากถิ่นเดิมเนื่องจากถิ่นเดิมไม่มีที่ดินทำกิน เพราะมีลูกหลานมาก จึงได้อพยพที่ดินทำกิน (องค์การบริหารส่วนตำบลวังอิทก, ๒๕๕๑ : ๑ – ๑๗)

๓) ประวัติความเป็นมาของชาวไทดำ

ชาวโสัง หรือไทดำ ที่เป็นประชากรไทยในจังหวัดพิษณุโลก ปัจจุบันนี้ส่วนใหญ่เคลื่อนย้ายมาจากจังหวัดเพชรบุรี และบางส่วนมาจากจังหวัดนครปฐม แต่แหล่งเดิมของชาวโสังอยู่ที่อาณาบริเวณเมืองแกลง ซึ่งรับทราบกันต่อมาว่าเป็นเมืองเดียนเบียนฟู ประเทศสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม และเมืองต่าง ๆ ในบริเวณตะเข็บรอยต่อกับสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

หลักฐานที่กล่าวถึงชาวไทดำที่ต้องย้ายมาอยู่ในแดนสยาม ระบุว่าหลายครั้งคือ

ครั้งที่ ๑ พ.ศ.๒๓๒๒	รัชสมัยพระเจ้ากรุงธนบุรี
ครั้งที่ ๒ พ.ศ.๒๓๓๕	รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช
ครั้งที่ ๓ พ.ศ.๒๓๗๗	รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว
ครั้งที่ ๔ พ.ศ.๒๓๗๕	รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว
ครั้งที่ ๕ พ.ศ.๒๓๘๑	รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว

การมาสู่ประเทศสยาม ๓ ครั้งแรกนั้น เป็นเหตุผลทางสงคราม ส่วน ๒ ครั้งหลังนี้ เจ้านายลาวเป็นผู้นำมาถวายพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๓ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์

ชาวโສ້งบอกเล่าให้ลูกหลานฟังเป็นเกร็ดประวัติศาสตร์ที่สืบทอดด้วยวาจากันมาว่า สมัยที่เข้ามาสู่ประเทศสยาม พระเจ้ากรุงธนทรงโปรดให้ชาวโສ້งอยู่ฝั่งเมืองธนบุรี แต่ชาวโສ້งเห็นว่าธนบุรีอยู่ใกล้แม่น้ำเจ้าพระยา “เกรงลูกหลานจะตกน้ำตาย” ผู้นำชาวโສ້งจึงขอพระราชทาน พระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ขยับขยายไปให้ห่างจากน้ำเจ้าพระยา สุดท้ายจึงโปรดเกล้าฯ ให้พำนัก ตั้งหลักแหล่งอาศัยอยู่ที่เมืองเพชรบุรี ดังที่ทราบกันทั่วไป

กาลต่อมา เมื่อชาวโສ້งได้สืบลูกหลานจำนวนมากขึ้น พื้นที่ทำกินสมัยธนบุรีมีไม่เพียงพอ บางส่วนจึงขยับขยายย้ายถิ่นทำเลไปโดยรอบเมืองเพชรบุรี เช่น ปรากฏว่ามีชาวโສ້งอยู่ในจังหวัด- ประจวบคีรีขันธ์ นครปฐม และราชบุรี เป็นต้น ต่อมาได้ขยับขยายแยกย้ายถิ่นไปอยู่ในตำบลของ จังหวัดสุพรรณบุรี พิจิตร พิษณุโลก และนครสวรรค์ ชาวโສ້งเหล่านี้ ล้วนแต่มีเครือญาติชั้นต้นอยู่ที่ เมืองเพชรบุรีด้วยกันทั้งนั้น (อำนาจ กรมมา. คนราชบุรี, บริษัทธรรมรักษ์การพิมพ์ จำกัด : ๒๕๕๐ หน้า ๑๘๕ – ๑๘๖)

๔) วิถีชีวิตไทดำ

(๑) ด้านลักษณะบ้านเรือนที่อยู่อาศัยและการประกอบอาชีพของไทดำ

(๑.๑) ลักษณะบ้านเรือนที่อยู่อาศัย

บ้านของชาวไทยโซ่ง หรือไทดำ จะสร้างด้วยวัสดุที่หาได้ง่ายในท้องถิ่นเป็นสำคัญ เช่น ไม้ไผ่ ต้นไม้ต่าง ๆ หญ้า ก่อด้วยดิน เสาค้ำด้วยต้นไม้ทั้งต้น ซึ่งมักจะเป็นไม้เนื้อแข็ง เลือกลำต้นไม้ที่มีง่ามไว้สำหรับวางคานนำมาตากด้วยขวานให้ได้ลักษณะเป็นต้นเสามีง่ามรองรับคาน พื้นบ้านจะเป็นฟากสับที่ทำด้วยไม้ไผ่ทาบให้แบนเป็นชั้น ๆ แผลออกเป็นแผ่นติดกัน หรือไม้ก็เป็น กระดานไม้จริงซึ่งเลื่อยและตากให้เป็นแผ่น หลังคาและปีกนกหัวท้ายบ้านลากลงมาเสมอกับชายคาบ้าน และมีลักษณะ โโค้งเป็นกระโจมมุงด้วยแฝก และมีลักษณะยาวคลุมลงมาเสมอกับพื้นเรือนคลุมผนังบ้านรอบทุกด้าน มีคุณสมบัติในการป้องกันลมหนาวที่พัดแรงได้ด้วย ทั้งนี้ เพราะถิ่นดั้งเดิมของชาวโซ่งนั้นอยู่ในเขตอากาศค่อนข้างหนาวมาก่อน ที่ยอดจั่วมีการประดับด้วย ไม้แกะสลักเป็นกิ่งคล้ายเขากวางไขว้กัน เรียกว่า ขอกูด เป็นเอกลักษณ์ทางสถาปัตยกรรมที่เด่นชัดของชาวไทดำ โดยเฉพาะได้ถุ่นบ้านเปิดโล่งและมีความสูง เดินลอดได้อย่างสบาย สำหรับเป็นที่ ทอผ้า ตำข้าว สีข้าว เลี้ยงหมู และเก็บรักษาเครื่องใช้ในการทำนา บันไดบ้านทอดขึ้นทางชาน หน้าบ้านและหลังบ้าน ภายในตัวบ้านกั้นฝาสกัดหัวท้ายบ้าน ฝาด้านข้างเอนออกจากแนวต้นเสา และมีความสูงไม่ถึงหลังคา ปลายบนฝาด้านข้างนี้จะทำเป็นหิ้งสำหรับไว้ของใช้ในการครัว และวาง

เตาไฟไว้ได้หึ่งนี้ ภายในบ้านไม่มีการกั้นห้อง จึงเป็นพื้นที่โล่งกว้างตามขนาดของตัวบ้าน ใช้เป็นที่นอน รับประทานอาหารเบ็ดเสร็จอยู่ในบ้าน มุมหนึ่งของเสาบ้านจะเป็นที่เช่นไฟวีธีเรือนทุก ๆ ๕ และ ๑๐ วัน เรียกว่า “ปาดตง” โดยมีขันน้ำและชามข้าววางอยู่เป็นประจำ

(๑.๒) การประกอบอาชีพ

ชาวไทดำส่วนใหญ่มีอาชีพทำนาปลูกข้าวเจ้าและข้าวเหนียว อาศัยที่มีคลองเป็นแหล่งน้ำในการทำนาของหมู่บ้าน บ้านเรือนในหมู่บ้านนี้จะตั้งเรียงรายอยู่ริมคลอง ระยะห่างแต่ละบ้านไม่ห่างกันนัก พอที่จะตะโกนเรียกกันได้ยิน บ้านส่วนใหญ่จะตั้งอยู่แถบคลองด้านทิศใต้มากกว่าอีกฝั่งหนึ่ง เรียงรายกันไปยาวประมาณ ๒ กิโลเมตร มีจำนวนประมาณ ๒๐๐ กว่าหลังคาเรือน พื้นที่ทำนาจะกระจายห่างออกไปจากลำคลองทั้งสองแถบ รวมเป็นเนื้อที่หลายพันไร่ บางบ้านมีที่ทำนห่างจากบ้านมาก เวลาทำนาต้องเดินทางออกไปตั้งแต่เช้าตรู่ ต้องนำข้าวปลาอาหารใส่แอบข้าวที่สานขึ้นบ้าง ขุดด้วยต้นไม้ทั้งต้นบ้าง เพื่อรักษาความร้อนของข้าวเหนียวให้นุ่มอยู่ได้ถึงกลางวันติดตัวไปกิน

ปัจจัยสำคัญในการทำนาคือแหล่งน้ำ ชาวนาอาศัยน้ำทำนาได้เกือบตลอดปี การจะทำให้น้ำไหลเข้าผืนนาได้นั้น ดั้งเดิมต้องใช้ระหัดชกมวยบ้าง ระหัดตีนถีบบ้าง ระหัดนี้ เป็นกลไกที่จะชักน้ำจากที่ต่ำให้ขึ้นไปในระดับสูงได้ ทำด้วยไม้เป็นราง มีใบผูกติดกับสายพาน ให้หมุนตักน้ำลำเลียงขึ้นมาจากรางนั้น คล้ายบันไดเลื่อนในปัจจุบัน แต่ใช้แรงคนทำให้สายพานเคลื่อนที่ ต่อมาระหัดวิดน้ำนี้ทำให้หมุนด้วยเครื่องยนต์ และปัจจุบันไม่ใช้ระหัดวิดน้ำแล้ว แต่จะใช้ท่อสูบน้ำด้วยเครื่องยนต์ซึ่งสะดวกมากกว่า และเครื่องยนต์นี้สามารถถอดออกจากท่อแล้วนำมาใช้กับงานอื่น ๆ ได้ด้วย เช่น นำไปติดกับรถไถนา คานนา และนวดข้าวได้ด้วย นอกจากนี้ หมู่บ้านยังมีคลองชลประทานไหลผ่านอีกด้วย ทำให้แหล่งน้ำในการทำนาได้ตลอดทั้งปี

การไถนาแต่ก่อนใช้แรงควายและวัว ปัจจุบันใช้เครื่องยนต์ที่คนไทยประดิษฐ์ขึ้นจำหน่าย ทำให้การทำนาแต่ละบ้านสามารถทำนาได้พื้นที่จำนวนมาก และทำนาได้ตลอดทั้งปี ๆ ละ ๒ - ๓ ครั้ง เรียกว่า นาปีและนาปรัง นาปีคือทำนาช่วงมีน้ำฝน นาปรัง คือ การทำนาในฤดูแล้ง ต้องอาศัยน้ำในลำคลอง ซึ่งต้องใช้เครื่องยนต์สูบน้ำขึ้นมา

ถึงแม้จะทำนาได้ปีละหลายครั้งก็ตาม ฐานะของชาวบ้านก็มิได้ดีขึ้นกว่าแต่ก่อน ทั้งนี้เพราะการลงทุนสูงมาก แต่ราคาขายไม่แน่นอนขึ้นอยู่กับพ่อค้าที่ซื้อข้าว ชาวนาไม่สามารถกำหนดราคาขายเองได้ จึงทำให้ชาวนาบางรายต้องทนทำไปเช่นนั้น ทั้ง ๆ ที่รู้ว่าไม่คุ้มค่ากับการลงทุน ครอบครัวใดที่มีลูกหลานหลายคนมักจะหาทางส่งเสริมให้ลูกได้เปลี่ยนอาชีพเป็นอย่างอื่น เช่น ส่งให้เรียนหนังสือจบมัธยมต้นและปลาย แล้วหาอาชีพอื่นทำ ส่วนอาชีพการทำนานั้นผู้เป็น

พ่อแม่ยังต้องดำเนินการต่อไป บางรายก็ตัดแปลงทองนาให้เป็นสวนผัก ผลไม้ เมื่อเห็นว่ามีน้ำทำ
อุดมสมบูรณ์พอที่จะปลูกพืชผักได้ตลอดทั้งปี แต่ก็มีจำนวนน้อยราย

เครื่องมือในการทำงานในอดีตจึงหมดความสำคัญลง กลายเป็นของเก่าที่ควรเก็บ
เข้าพิพิธภัณฑน์ได้ เช่น คันไถที่ทำด้วยไม้ คราด เกวียน รั้วหวัดน้ำ สีข้าว ครกกระเดื่อง ลั่วแทงดิน
และขังข้าว สิ่งเหล่านี้นับวันจะเป็นอดีต เจ้าของบางรายก็เก็บรักษาไว้ บางรายก็ตัดแปลงหรือทำลาย
ไปก็มาก อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันชาวไทดำในหมู่บ้านก็ยังยึดอาชีพในการทำนามากกว่าอย่างอื่น

(๒) ด้านประเพณี – พิธีกรรมของไทดำ

(๒.๑) การเสนเรือน (ผู้น้อย)

การเสนเรือน คือพิธีเช่นผีเรือน ผีเรือนคือผีพ่อแม่ปู่ ย่า ตา ยาย ที่ล่วงลับไปแล้ว
และได้ทำพิธีอัญเชิญมาไว้บนเรือน โดยจัดให้อยู่มุมห้อง ๆ หนึ่งทางหัวสะกดของบ้าน เป็นการ
สมมติไม่มีกระดูกและสัญลักษณ์ใด ๆ ว่าเป็นผืนดินใด เป็นที่ว่างเปล่า ตรงนั้นจะเรียกว่า “กะล่อห้อง”
ซึ่งแปลว่ามุมห้อง ตามปกติที่ตรงนั้นจะมีถ้วยชามและแก้วน้ำตั้งอยู่ และข้างฝาบริเวณนั้นจะเจาะ
เป็นรูกลมเท่าไข่เป็ดตลอดได้ไว้ด้วย ถ้วยชามที่วางไว้นั้นเป็นภาชนะสำหรับใส่อาหารที่นำมา
เช่นไหว้ทุก ๆ ๑๐ วัน

พิธีเสนเรือนนิยมทำกันเป็นประจำแต่ละบ้านทุกปี หรือ ๒ – ๓ ปีครั้งก็ได้ เพื่อให้
ผีเรือนของตนได้มารับเครื่องเช่นไหว้จากลูกหลาน เป็นการแสดงออกซึ่งความกตัญญู ระลึกถึง
พระคุณของบรรพบุรุษผู้ล่วงลับไปแล้ว เชื่อกันว่าเมื่อได้จัดพิธีเช่นไหว้ผีเรือนแล้ว ผีเรือน
จะปกป้องคุ้มครองรักษาตนและครอบครัวให้มีความสุข เจริญก้าวหน้า ทำมาค้าขึ้น ดังคำกล่าวที่ว่า
“เฮ็ดนาก็มีข้าขาย เฮ็ดไฮ้ก็มีหมากไม้เต็มกอ”

พิธีเสนเรือนกระทำในเดือนใดก็ได้ ยกเว้นเดือนเก้า เดือนสิบ สองเดือนนี้ถือกันว่า
ผีเรือนไม่อยู่บ้าน เพราะไปเฝ้าเทวดา ดังคำกล่าว “เดือนสิบเดือนเก้าผีเฮือนไปเฝ้าถน” ดังนั้น
การทำพิธีเสนเรือนในระยะ ๒ เดือนนี้จึงไม่บังเกิดผลใด ๆ โดยปกติแล้วมักทำกันในระยะที่ว่าง
จากงานทำนา แต่ในเดือน ๕ ก็ไม่นิยมทำ เพราะช่วงดังกล่าวนี้เป็นหน้าแล้ง ไม่ค่อยมีความ
อุดมสมบูรณ์ในเรื่องข้าวปลาอาหารและผลไม้

การงดเว้นไม่จัดทำพิธีเสนเรือนนั้น อาจทำให้ผีเรือนของตนอดอยาก และในที่สุด
ผีเรือนอาจก่อความเดือดร้อนให้แก่ตนและคนที่อยู่ในครอบครัวได้ ดังนั้นทางที่ดีจึงควรทำพิธี
เสนเรือนเสียครั้งหนึ่งในรอบปีหรือรอบ ๒ ปี ผีในตระกูลเดียวกันเรียกว่า “สิ่ง” เดียวกัน ผีเรือนคือ
ผีที่ตายในบ้าน เช่น แก่ตาย และตายดีมิใช่ตายโหง ผีตายเพราะอุบัติเหตุเรียกว่าตายโหงจะไม่นำมา
เป็นผีเรือน ผีที่ตายในบ้านหลังจากเผาศพแล้ว จะมีการทำพิธีอัญเชิญวิญญาณให้มาอยู่บนบ้าน
เรียกว่าพิธีเรียกผีขึ้นเรือน ทุกบ้านจะมีรายชื่อของผู้ตายหรือบัญชีของผีประจำเรือนไว้เรียกว่า

“บับผีเสือน” ในวันเสนเรือนหมอเสนจะนำบับผีเรือนมาอ่านรายชื่อผีเรือนเพื่อเชิญมาให้รับของเช่นทีละ ๑ คน ห้องผีเรือนนี้ ปกติเจ้าของบ้านมักจะระวังมิให้บุคคลภายนอกซึ่งไม่ได้รับอนุญาตเข้าไป ถ้าเผลอเข้าไปโดยเจ้าของบ้านมิได้บอกกล่าวผีเรือนก่อน ถือว่าเป็นการผิดผี เจ้าของบ้านอาจจะได้รับเคราะห์เอง และจะต้องทำพิธีเสียผีหรือทำพิธีขอมมาด้วยเงิน ๒.๕๐ บาท เหล้า ๑ ขวด ไก่ ๑ ตัว หรือหัวหมู ฯลฯ

ผีเรือนนั้นมีความสำคัญต่อชีวิตความเป็นอยู่ของลูกหลานมากดังกล่าวแล้ว จึงมีประเพณีการ “สืบผี” ชาวไทดำถือว่าเป็นการสืบสกุล ซึ่งมีธรรมเนียมดังนี้

ในบ้านหนึ่ง ๆ ผู้สืบผีจากบรรพบุรุษคือพ่อบ้าน การทำพิธีต่าง ๆ พ่อบ้านจะเป็นหลักหรือเป็นผู้ประกอบพิธี เมื่อใดที่พ่อบ้านเสียชีวิตลง บ้านนั้นจะขาดการสืบสกุลลงชั่วคราว จะต้องหาผู้สืบสกุลต่อ ผู้สืบสกุลจะต้องเป็นลูกชายคนใดคนหนึ่ง ลูกสาวและแม่ซึ่งเป็นเพศหญิงไม่ใช่ผู้สืบสกุล

ในกรณีที่ไม่มีลูกชาย อาจใช้หลานชายมาเป็นผู้ทำพิธีสืบสกุลได้ ถ้ามีลูกชายหลายคนจะต้องว่าคนใดเหมาะสมจะเป็นผู้สืบพิธีนี้ ลูกชายคนโตโดยปกติแต่งงานแยกครอบครัวไปมีเรือนต่างหาก ใช้นามสกุลเดิมก็จะเป็นผู้ประกอบพิธีของบ้านตน ลูกสาวเมื่อแต่งงานไปก็จะไปเข้าในสกุลของสามี ไปถือผีทางสามี จึงใช้ลูกชายคนสุดท้ายหรือคนใดก็ตามที่ยังอยู่ในบ้านนั้นเป็นผู้สืบพิธีแทนต่อไป

พิธีเสนเรือนแบ่งออกเป็นขั้นตอนดังนี้

ขั้นเตรียมงาน

ปกติชาวไทดำมักจะนำลูกหมู ๑ - ๒ ตัว มาเลี้ยงไว้เพื่อใช้เช่นผีเรือนในวันที่ทำพิธีเสนเรือน โดยอธิษฐานว่า ถ้าหากคนทำมาหากินเจริญรุ่งเรืองและเลี้ยงหมูอ้วนท้วนตลอดรอดฝั่งก็จะทำพิธีเสนให้หมูที่อธิษฐานไว้นั้นจะนำไปทำอย่างอื่นไม่ได้ เช่น นำไปฆ่ากินเองหรือนำไปขายไม่ได้ เขาถือว่าทำเช่นนั้นจะเกิดเรื่องร้ายแก่ครอบครัว แต่ถ้าหมูนั้นตายเองก็ต้องหามาเลี้ยงใหม่ หมูที่เลี้ยงไว้ทำพิธีนี้จะต้องเลือกตัวที่แข็งแรง ลักษณะดี และเป็นตัวผู้เท่านั้น หมูเป็นเครื่องเช่นผีอันสำคัญดังกล่าวแล้ว ดังนั้น ทุกบ้านจึงมีการเลี้ยงหมูกัน อาจมีบางบ้านที่ไม่ได้เลี้ยงในคราวทำพิธีเสนเรือนก็ต้องหาซื้อเอาจากตลาดก็ได้ อย่างไรก็ตาม การเลี้ยงไว้เองนับว่าเป็นการประหยัดได้มาก เพราะการทำพิธีจะมีญาติมาร่วมงานมาก ต้องใช้เนื้อหมูประกอบอาหารเลี้ยงกัน การไม่ซื้อจึงประหยัดกว่า

นอกจากนี้ เจ้าภาพจะต้องทำเหล้าหมักไว้เพื่อใช้ในพิธีด้วย ปัจจุบันไม่ทำเองเพราะผิดกฎหมาย จึงซื้อเหล้าขาว ๓๕ ดีกรีแทน

จากนั้น เจ้าภาพจะต้องไปปรึกษาหมอสเอนเพื่อหาวันที่จะประกอบพิธี หมอสเอนจะเลือกวันที่เป็นมงคลสำหรับบ้านนั้น เช่น จะต้องไม่ตรงกับวันตาย วันเผา วันเก็บกระดูกของบรรพบุรุษ จากนั้นเจ้าภาพจะต้องจัดหาภักดูและเครื่องบูชาครูให้หมอสเอนนำไปบูชาครูของหมอสเอนเสียก่อนในระยะใกล้ ๆ วันพิธี

แขกผู้มาร่วมงาน

เจ้าภาพจะต้องบอกเชิญแขกในละแวกบ้านให้มาร่วมงาน เช่น

๑. ญาติสายโลหิตเดียวกัน อันได้แก่ พี่น้องที่เป็นลูกของพ่อและแม่เดียวกัน การแต่งกายให้ชุดแต่งอยู่กับบ้านธรรมดา
๒. ญาติจากการแต่งงาน ได้แก่ บรรดาเขยและสะใภ้
๓. เพื่อนบ้านใกล้เคียงที่ได้รับเชิญจากเจ้าภาพ

การจัดพิธีเสนเรือน

พิธีเริ่มเมื่อ ๑.๐๐ นาฬิกาของวันใหม่ มีการนำหมูที่เลี้ยงไว้ทำพิธีนี้มาฆ่าหมูที่นำมาฆ่านี้ต้องเป็นหมูตัวผู้ หมูตัวเมียคงเลี้ยงไว้ทำพันธุ์ต่อไป บรรดาศักดิ์ของไทยค่านั้นมี ๒ อย่าง คือ ผู้น้อยกับผู้ท้าว ผู้น้อยคือคนไทดำที่มีได้เคยมีบรรพบุรุษเป็นเจ้าเมืองมาก่อนอย่างเช่นสามัญชนทั่ว ๆ ไป เรียกว่า ผู้น้อย เมื่อตายลงเป็นผีเรียกว่าผีผู้น้อย ส่วนผู้ท้าว คือผู้มีบรรพบุรุษหรือตัวเองเป็นผู้มีเชื้อสายมาจากเจ้าครองเมืองสืบ ๆ กันมา เมื่อตายลงเป็นผีเรียกผีนั้นว่า ผีผู้ท้าว ทั้งสองอย่างมีธรรมเนียมการเช่นไหว้ต่างกัน เช่น การเช่นผีเรือนผู้ท้าวจะต้องเช่นด้วยการฆ่าควายเวลาเลี้ยงอาหารจะต้องเลี้ยงเหล้าก่อนเลี้ยงข้าว ส่วนการเช่นผีผู้น้อย จะเช่นด้วยการฆ่าหมูและเลี้ยงข้าวก่อนแล้วจึงเลี้ยงเหล้าภายหลัง

เมื่อฆ่าเสร็จจะจัดทำเป็นอันดีแล้วก็จะนำหมูหรือควายทั้งตัวไปห้องผีเรือนตรงมุมห้อง ซึ่งเรียกว่ากะล่อห้อง ทำความเคารพพร้อมกล่าวกับผีเรือนความว่า เอาหมูมาให้กินตามประเพณี เพื่อความอยู่เย็นเป็นสุข จากนั้นจึงจัดการชำแหละออกเป็นส่วน ๆ เช่น หัว ขา ซี่โครงหาง อย่างละพอเหมาะที่จะประกอบเป็นหมูทั้งตัว โดยสมมุติเพื่อใช้สำหรับใส่ “ปานเพื่อน” เมื่อทำพิธีเช่นไหว้ นำเนื้อหมูทั้งหมดไปต้มให้สุกเสียก่อนจึงนำไปเช่นไหว้ได้ การเช่นครั้งแรกนั้นใช้เนื้อหมูทั้งตัวกับเหล้า ๑ ขวด

ในตอนเช้า เวลาประมาณ ๗ - ๘ นาฬิกา ซึ่งเป็นวันทำพิธีเสนเรือน เจ้าของบ้านจะต้องนำสิ่งของที่เช่นไหว้บรรจุลงในพานหรือปานเพื่อนทั้งหมด อันได้แก่สิ่งต่อไปนี้

ข้าวต้มมัด ข้าวเหนียวเปียก ขนมัดแดงต้มขาว เผือกต้มมันต้ม ขนมัดมัดตัด งาดัด หรือเรียกว่าขนมจันอับ และผลไม้ตามฤดูกาล ๒ - ๓ ชนิด เช่น มะม่วง ขนุน ทุเรียน กล้วย อ้อย แล้วแต่จะมี ถ้วยน้ำเย็นเป็นของหวาน

ส่วนของควา ได้แก่ เนื้อหมูย่ำ อันประกอบด้วยส่วนต่าง ๆ ของหมูทั้งตัว เช่น เนื้อส่วนต่าง ๆ และเครื่องในหมู ผสมกับผักเครื่องเทศที่มีกลิ่นดับคาว เช่น ผักชีฝรั่ง ต้นหอม หอม กระเทียม หน่อไม้ พริกไทย ฯลฯ ปลา ร้า น้ำปลา มะนาว พริกสด ใส่น้ำมันในใบตองสดวางไว้ ตรงกลางพาน นอกจากนี้ยังมีไส้หมูต้ม เนื้อหมูต้ม เนื้อไก่ต้ม อย่างละ ๓ ห่อ ตะเกียบ ๓ คู่ ข้าวเหนียว ๓ ห่อ หมูย่ำดังกล่าวนี้ ชาวไทดำเรียกว่า “จ๊ับหน่อไม้” จัดบรรจุไว้ในพานเพื่อนอกพานจะมีเหล้า ๑ ขวด หมากพลู บุหรี่ น้ำร้อน น้ำเย็น และข้าวเหนียวหนึ่งอีก ๑ กระต๊ับ และเสื่อสี ๑ ตัว พานเพื่อนที่บรรจุเครื่องเช่นนี้จะตั้งอยู่ในห้องตรงกับมุมห้องด้านหนึ่งของบ้าน ที่ฝาบ้านมุมนี้ จะมีการเจาะรูฝาผนังบ้านไว้ขนาดไข่เป็ดสอดได้ไว้ ๑ รู เพื่อเป็นช่องสำหรับให้หมอเสนส่งอาหารให้กับผีเรือน นอกจากนั้น เจ้าของบ้านจะต้องเตรียม “ปับผีเรือน” คือ สมุดรายชื่อบรรพบุรุษของบ้านนี้ที่เสียชีวิตไปแล้ววางไว้ด้วย รายชื่อบรรพบุรุษนี้บางบ้านมีถึง ๑๐๐ ชื่อก็มี

หมอเสนซึ่งเป็นผู้รู้ขั้นตอนของประเพณีจะเป็นผู้ประกอบพิธี หมอเสนจะแต่งตัวด้วยชุดเสื้อสีขาว ถือมัดอยู่ในมือ พัดนี้ชาวไทดำเรียกว่า “วี” เป็นพัดที่สานด้วยไม้ไผ่มีด้ามสำหรับถือ ใบพัดเป็นรูปคล้ายใบโพธิ์ ขอบพัดตกแต่งด้วยผ้าสีเป็นลวดลายคู่ประณีตงดงาม นุ่งอยู่ข้าง ๆ พานเพื่อน ก่อนทำพิธี เจ้าของบ้านจะต้องทำการเลี้ยงอาหารหมอเสนก่อน เช่น อาหารคาวหวานและเหล้า เช่น แอ็บข้าวเหนียว ไก่ต้ม ๓ ตัว ชันน้ำ เหล้า ๓ ขวด เชี่ยนหมาก ก่อนที่หมอเสนจะรับประทานอาหาร หมอเสนจะต้องนำอาหารดังกล่าวเช่น ไหว้ครูของหมอเสนก่อนเสมอ โดยเฉพาะ “บาอาน” และ “บาเอน” มีตำนานกล่าวเล่าว่า ในกาลก่อนนั้นมีผู้จัดทำพิธีเสนเรือนเมื่อฆ่าหมูแล้วนำไปล้างที่ลำธาร บังเอิญหัวหมูพลัดหายไปใต้น้ำ ไม่มีหัวหมูจะทำพิธีได้ บังเอิญนายอานกับนายเอนไปทอดแห และทอดได้หัวหมูที่หายไปนั้นได้ เจ้าของขอคืน นายอานกับนายเอนจึงตั้งข้อแม้ว่าจะยอมคืนหัวหมูให้ แต่ต้องให้ผู้ที่ทำพิธีนั้นกล่าวถึงชื่อของตนทุกครั้งไปให้ตนได้รับทราบด้วย เจ้าของหัวหมูยอมรับคำแล้วจึงคืนหัวหมูให้ไปทำพิธีเสนได้

หมอเสนจะกล่าวถึงประวัติและประเพณีเสนเรือนที่กระทำสืบ ๆ กันมา พร้อมทั้งไม่ลืมกล่าวถึงบาอาน บาเอนด้วย จากนั้นจึงจะบอกกล่าวแก่ผีเรือนถึงความประสงค์ ของเจ้าของบ้านนั้นที่จัดพิธีนี้ขึ้น เช่น กล่าวระลึกถึงบุญคุณของบรรพบุรุษที่มีต่อตน เป็นต้น

เริ่มพิธีเจ้าภาพและญาติผีเดียวกันเข้าไปในห้องผีเรือนแล้วช่วยกันยกพานเพื่อนที่บรรจุเครื่องเช่นนี้ให้สูงขึ้น ๓ ครั้ง ต่อหน้าหมอเสน

ครั้งที่ ๑ ยกให้สูงเสมอเอว แล้วถามหมอเสนว่าแค่นี้พอไหม หมอเสนจะต้องว่าดีแล้ว แต่ควรให้สูงกว่านี้อีก แล้ววางลง

ครั้งที่ ๒ ยกให้สูงเสมอหน้าอกหรือคอ แล้วถามว่าแค่นี้ดีหรือยัง หมอเสนจะตอบว่าดีเหมือนกัน แต่ยังไม่มาก ถ้าท่วมหัวละก็ดี แล้วก็วางลงกับพื้น

ครั้งที่ ๓ ยกให้สูงเหนือศีรษะ แล้วถามหมอเสนว่าสูงแค่ไหนดีหรือยัง หมอเสนจะตอบว่าสูงแค่ไหนดีที่สุดแล้ว แล้วก็วางลง

การเสนเรือน (ผู้ท้าว)

“ผู้ท้าว” คือชื่อเรียกสำหรับตระกูลที่สืบเชื้อสายมาจากเจ้าของไทดำในอดีต “ผู้น้อย” คือชื่อเรียกสำหรับตระกูลสามัญชนธรรมดา การประกอบพิธีเสนเรือนและพิธีกรรมอื่น ๆ มีความแตกต่างกันเล็กน้อย สำหรับพิธีเสนเรือนผู้ท้าวมีลักษณะแตกต่างไปจากการเสนเรือนสามัญชนธรรมดา

เริ่มด้วยการฆ่าควายเพื่อเป็นเครื่องเซ่น ปัจจุบันหากควายได้ยาก อาจใช้หมูแทนได้ในราวตอน ๑ นาฬิกา ของวันพิธีหลังจากฆ่าหมูหรือควายเสร็จแล้ว จะชำแหละเป็นชิ้น ๆ ให้ครบทั้งตัว แล้วจัดแต่งประกอบให้เป็นตัวใหม่ นำขึ้นไปยังกะล้อห้อง หรือห้องผีเรือนในคืนนั้น เพื่อทำการเซ่นให้ผีเรือนได้กิน ในตอนเช้าจึงทำพิธีใหญ่สำหรับให้ลูกหลานได้เช่นไหว้

เครื่องเซ่นในตอนเช้าประกอบด้วยพานหรือปานเพื่อนใส่หมูซึ่งแต่งไว้ทั้งตัว ๑ ปานใหญ่ ข้าวต้มมัด ขนมหเทียน กล้วยน้ำว่าสุก อ้อย และผลไม้ชนิดต่าง ๆ เท่าที่จะหาได้ในฤดู ขนมหันอับ หรือขนมหวานแห้ง ๆ อย่างละ ๑ ถาด นำขนมและผลไม้ทั้งหมดนั้นใส่ลงไป ในปานเพื่อนทับเนื้อสดที่แต่งไว้เป็นตัวในตอนแรกจนลุ่มพูนขึ้นมาจากปานเพื่อน ส่วนขนมที่เหลือจะจัดใส่กะปะไม้อีก ๒ กระบะ บนเหนือปานเพื่อนนั้นยังมีเครื่องเซ่นของหญิงสาว (หญิงสาว) คือ ลูกสาวของผีผู้ท้าวที่แต่งงานออกไปอยู่กับสามีที่อื่น เมื่อระลึกถึงบรรพบุรุษจึงนำของมาเซ่นเครื่องเซ่นที่นำมามีหมูและผลไม้เช่นเดียวกับปานใหญ่ ห่อด้วยใบตองกล้วยมัดด้วยใบลาน คล้ายถุงผ้า อาหารห่อนี้ถึงแม้หญิงสาวไม่นำมาเซ่นเจ้าของบ้านผู้ท้าวก็ต้องเตรียมขึ้น ทั้งนี้เพราะเวลาเช่นช่วงหนึ่งจะนำห่อเครื่องเซ่นนั้นทิ้งลงไปได้ถุนบ้านทั้งห่อ ไม่ป้อนทีละคำเหมือนอย่างการเสนผู้น้อย

ขั้นที่ ๑ หมอผู้ทำพิธีเสนผู้ท้าวนี้จะต้องมีเชื้อสายเป็นผู้ท้าวมาก่อนด้วย เจ้าของบ้านจะต้องไปปรับหมอฟีชีมา และจะต้องเชิญขึ้นบ้านก่อนขึ้นบ้านจะต้องล้างเท้าให้ด้วย หมอฟีชีจะสวมเสื้อฮีและนั่งบนม้านั่งหรือ “ตั้ง” หันหน้าเข้าหาฝาผนังห้องผีเรือน ขั้นแรกเจ้าของบ้านผู้จะทำพิธีเสนจะนำเสื้อฮีประจำตัวของตนใส่กระจาดหรือถาดมามอบให้หมอฟีชี ผู้ใหญ่ซึ่งเป็นผู้รู้พิธีท่านหนึ่งจะกล่าวคำเป็นภาษาไทยดำ บอกให้หมอฟีชีเสนผีเรือนครั้งนี้ให้ พิธีตอนนี้เรียกว่า “ฟายจาง” หมอฟีชีรับคำและทำพิธีให้

หมอปิธีเริ่มกล่าวบอกผีเรือนให้ทราบว่ วันนี้ลูกหลานจะนำอาหารมาให้กิน จงมารับการเช่นไหว้ครั้งนี้ด้วย หมอปิธีเริ่มด้วยการรินเหล้าใส่ชาม และรินลงไปในเรื่องพื้นกระดาน บ้านที่เจาะไว้ เรียกชื่อผีเรือนให้มากินเหล้าทีละช่อ แล้วก็รินเหล้าลงไป ทำเช่นนั้นจนหมดรายช่อ ในบับผีเรือน เป็นการเช่นเหล้าหรือเลี้ยงเหล้าก่อนกินข้าว

หลังจากนั้นจึงมีการเช่นอาหารให้ผีเรือน เริ่มด้วยบรรดาลูกหลานโดยเฉพาะ เจ้าของบ้านผู้ประกอบพิธีเช่น (ลูกชายผู้สืบผี) ช่วยกันยกพานเพื่อนขึ้นเหนือหัว ๓ ครั้ง เป็นการมอบให้ผีเรือนได้รับเครื่องเช่นนั้น เมื่อวางลงบนพื้นบ้านตามเดิมตรงร่องกระดานซึ่งเจาะไว้ หมอปิธีเรียกชื่อผีเรือนช่อหนึ่งก็ยกพานเพื่อนขยับขึ้นครั้งหนึ่ง เป็นทำนองสมมติว่ามอบอาหาร ให้รับประทาน หมอเรียกชื่อผีเรือนจนหมดทุกช่อเสร็จแล้ว จึงหยิบห่ออาหารเครื่องเช่นนั้น ห่อหย่อนลงไปใต้ถุนบ้าน ถ้าวร่องกระดานเล็กเกินไป หมอจะแก้ห่อแล้วหยิบเครื่องเช่นทีละน้อย หย่อนลงไปจนกว่าจะหมดห่อก็ได้ ที่ใต้ถุนบ้านจะมีผู้นำกระจาดมารอรับอาหารที่ทิ้งลงมา เพื่อนำไปรับประทาน

ขั้นที่ ๒ หมอปิธีจะนำเหล้าและขนมอีกชุดหนึ่งมาถวายเทวดา เรียกว่า “ฟายเทวดา” ในการฟายเทวดานี้ จะใช้หม่อีกคนหนึ่งเป็นผู้กล่าวถวาย เทวดานี้ คือ เทวดาประจำหมู่บ้าน เช่น เจ้าพ่ออุมลุม เจ้าพ่อบุญน้อย เจ้าพ่อแก่นจันทร์ เจ้าพ่อสร้อยสุวรรณ เครื่องเช่น เทวดามีน้ำ ๑ ขัน หมากพลู ๑ ที่ เหล้า ๑ ขวด และขนมแห้ง ๆ หมอปิธีจะบอกให้เทวดาช่วยปกป้อง รักษาคนในบ้าน ซึ่งเรียกว่า ลูกช้าง ลูกม้า จงอยู่เย็นเป็นสุข

ขั้นที่ ๓ เป็นการเช่นผีไม่มีญาติหรือผีที่มีได้เป็นผีเรือน เป็นการทิ้งทาน เครื่องเช่น มี เสื้อผ้าทอลีขาว สีดำ ผ้าห่ม แป้ง หวี กระจก น้ำหอม น้ำมัน กำไล ผม สร้อย ใส่กระจาดหอบ ๒ ที่ เครื่องกินมี เนื้อหมูต้ม ไก่ต้ม ขนม ผลไม้ ห่อใบตองมัดด้วยใบลาน ๑ ห่อใหญ่ เหล้า ๑ ขวด หมากพลู บุหรี่ ข้าวสุก ข้าวสาร และดุ้นฟืน ฯลฯ หมอปิธีจะเป็นผู้กล่าวอุทิศให้ โดยย้ายที่นั่ง จากเดิมมาอยู่อีกที่หนึ่งใกล้ ๆ กันนั้น

ขั้นที่ ๔ เป็นพิธีแปงได้ ให้เจ้าของบ้านผู้ประกอบพิธี (เจ้าเสื้อ) มานั่งอีกห้องหนึ่ง หมอหยิบได้ซึ่งเป็นไม้ไผ่สานเป็นรูปตะกร้า ธนู พัด ขนาดจิ๋ว เป็นสัญลักษณ์ของขวัญของแต่ละคน ตั้งแต่ตอนแรกเกิด มักจะเหน็บไว้ที่ข้างฝาบ้านวางไว้ในบริเวณพิธี นอกจากนี้ก็มีเหล้า เสื้ออิ ข้าวเปลือก ข้าวสาร ข้าวสุก ไก่ต้ม ๒ ตัว วางไว้ในถาด ต่อมาหมอปิธีจะกล่าวคำเช่นไหว้ขวัญ ในขณะที่เดียวกันหมอจะหยิบเนื้อไก่ ข้าวเหนียว ขนม อย่างละเล็กน้อยใส่ลงไปใต้ของของแต่ละคน เพื่อเป็นการสมมติว่าให้ขวัญได้รับเครื่องเช่นนั้น เพื่อขอให้ขวัญหรือแม่ซ้อของแต่ละคน ช่วยคุ้มครองมิให้เจ้าของขวัญเป็นอันตราย อยู่ดีมีสุข เป็นอันจบพิธี

เมื่อหมอบทำพิธีเสร็จ จะกลับลงทางบันไดบ้าน เจ้าของบ้านจะต้องเดินไปส่งด้วย เมื่อหมอบพิธีออกไปพ้นบ้านแล้ว ถ้าหมอบพิธีผู้นั้นเป็นญาติหรือคนสนิทกัน อยาที่จะกลับมาคุยกับญาติมิตรในบ้านนั้น ก็จะต้องถอดเสื้อออกเสียก่อน จึงจะเข้ามาในบ้านได้ ซึ่งคราวนี้หมอบพิธีจะมาในฐานะคนธรรมดา

(๒.๒) การแต่งงาน

ชายหนุ่มหญิงสาวเมื่อมีความรักใคร่ชอบพอกันถึงขั้นจะแต่งงานกันแล้ว ฝ่ายชายจะส่งผู้ใหญ่ไปเจรจา เรียกว่า “โอ้โลม” คู่ขอต่อพ่อแม่ฝ่ายหญิง เรียกอีกอย่างหนึ่งว่าไป “ส่อง” ในการไปเจรจານี้ถ้าตกลงกันได้ก็จะกำหนดวันหมั้น ในวันหมั้นนั้นฝ่ายผู้ใหญ่ฝ่ายชายจะต้องเตรียมห่อหมากพลู บุหรี่ ๒ ชุด ให้หญิงสาว ๒ คน ถือไปพร้อมกับการแต่งกายชุดประเพณีด้วย

ระหว่างการหมั้นนี้ ฝ่ายชายจะไปเยี่ยมฝ่ายหญิงเป็นครั้งคราวก็ได้ หรือ ไป ๆ มา ๆ เรียกว่า “ไปหยามห่อมะปราง” หมายความว่า ไปเยี่ยม ห่อหมากพลูคือของหมั้นที่ฝากไว้ เรียกว่า “คู่” หรือการไปมาหาสู่ การไปคู่เช่นนี้บางทีพ่อแม่ฝ่ายหญิงยอมให้ฝ่ายชายเข้าห้องหอหลับนอนกับฝ่ายหญิงเลยก็ได้ บางรายก็มีห้องก่อนพิธีแต่ง เรื่องเช่นนี้ประเพณีชาวไทดำไม่ว่าและไม่ถือกัน

ตอนวันแต่งงานคือวันทำพิธีส่งตัวเจ้าสาว ไปอยู่บ้านเจ้าบ่าว เรียกว่า “ส่ง” หรือ “นัดมือส่ง” หรือ “กินดอง”

เมื่อวันแต่งงานกันแล้ว ถ้ายังไม่ส่งตัวเจ้าสาว เนื่องจากเจ้าบ่าวบางรายจะต้องอยู่กับบ้านฝ่ายหญิงเป็นเวลา ๑ - ๕ ปีก็ได้ เช่น ทางบ้านฝ่ายหญิงไม่มีผู้ชายช่วยทำนา หรือฝ่ายชายไม่มีเงินสินสอดทองหมั้นจะให้กับฝ่ายหญิง ชายคนนั้นต้องอยู่รับใช้หรือรับอาสาทำงานให้ เรียกว่า “สา” หรืออาสา

การอาสานี้ พระมหามนตรี เพชรศาสตร์ กล่าวว่า จากประสบการณ์ที่ได้พบเห็นมานั้น การอาสามีสาเหตุอยู่ ๓ กรณี คือ

๑. ในกรณีฝ่ายหญิงมีลูกคนเดียว ก็จำเป็นต้องให้ฝ่ายชายมาอยู่อาสาจนตลอดชีวิต เพื่อรับภาระเลี้ยงดูพ่อแม่ฝ่ายหญิง และเมื่อเกิดมีบุตรชาย ประเพณีไทดำจะให้หลานผู้นี้เป็นผู้สืบสกุล หรือเป็นผู้ดำเนินการเกี่ยวกับการเช่นผีเรือนของบ้านนั้น

๒. ในกรณีที่ลูกสาวคนหัวปีแต่งงาน ฝ่ายหญิงมักให้ฝ่ายชายอาสา ทั้งนี้เพราะน้อง ๆ ยังเล็กอยู่ จะอาสาที่ปีแล้วแต่ตกลงกัน หรืออาสาจนกว่าน้องชายจะแต่งงานได้ลูกสะใภ้ เข้าบ้านมาช่วยงานบ้านได้ เมื่อนั้นฝ่ายพ่อแม่ของหญิงจะต้องรับภาระในการสร้างบ้านเรือนให้ลูกเขยที่มาอาสา บางรายมีการอาสาถึง ๑๐ ปี ก็มี

๓. ในกรณีพ่อแม่ฝ่ายหญิงปรารถนาจะให้ฝ่ายชายได้ทดแทนคุณ “คำป้อนข้าว ป้อนน้ำ” ร่วมกับลูกสาวของตนแทนค่าสินสอดทองหมั้นก็ได้ แต่บางรายฝ่ายชายยอมเสียค่าตอบแทนเป็นจำนวนเงินโดยไม่ต้องอาสาก็มี

การส่งตัวเจ้าสาว ในตอนบ่ายหลังจากรับประทานอาหารเสร็จแล้ว จึงเริ่มพิธีส่งตัวเจ้าสาวไปอยู่บ้านเจ้าบ่าว

พิธีรับขวัญ การรับขวัญเรียกว่าการนั่งพานเทียนสู่ขวัญ การแต่งงาน หมายถึงชายและหญิงซึ่งอยู่คนละบ้าน จะต้องมาอยู่ร่วมกันใช้ชีวิตร่วมกัน ผู้ใหญ่จะต้องสั่งสอนให้เข้าใจในการครองเรือน หมอขวัญเป็นผู้ให้การอบรมตั้งแต่ให้ระลึกถึงบุญคุณของพ่อแม่ของตน การปฏิบัติตนต่อสามี และการปฏิบัติต่อพ่อแม่ ญาติพี่น้องของฝ่ายชายด้วยการทำพิธีทำขวัญแต่งงาน

(๒.๓) การทำศพ

ชาวไทยถือว่าการตายเป็นเรื่องสำคัญมาก เมื่อมีการตายคนทั้งหมู่บ้านจะหยุดการทำงานทุกอย่างเป็นการไว้ทุกข์ และช่วยกันจัดการเกี่ยวกับประเพณีงานศพนั้น เรียกว่า “กำบ้าน กำเมือง” จะหยุดทอผ้า หยุดทำไร่ไถนา และถือเป็นการโศกเศร้าจนกว่าจะนำศพไปเผาเสร็จแล้ว จึงจะทำงานตามปกติได้

ชาวไทยนับถือผีบรรพบุรุษอย่างเคร่งครัดอยู่แล้ว มีความเชื่อว่าคนตายไปเป็นผีแล้วสามารถให้โทษให้คุณแก่คนเป็นได้ โดยเฉพาะถ้าพ่อแม่ตายลง พ่อแม่ นั้นจะต้องเป็นผีฟ้าเรือนหรือ “ผีเรือน” ประจำบ้านต่อไป มีการอัญเชิญให้เป็น “ผีเฮือน” จัดชื่อใส่ในบัญชีผีประจำบ้าน เรียกว่า “บับผีเรือน” แต่ครั้งที่มีการเช่นอาหารเพื่อเลี้ยงผีเรือน ก็จะนำบับผีเรือนนั้นมาอ่านชื่อแล้วเรียกให้มารับเครื่องเช่นทีละคนในพิธีเสนเรือน ผีที่จะเชิญเป็นผีเรือนได้จะต้องเป็นผีที่ตายดี คือเจ็บป่วยตาย แก่หมดอายุ และตายในบ้าน ส่วนผีที่ตายนอกบ้าน ตายโหง และอายุน้อย จะไม่เชิญให้เป็นผีเรือน

เมื่อคนตายใหม่ ๆ บรรดาญาติพี่น้องจะช่วยกันอาบน้ำศพให้สะอาด จัดแจงแต่งตัวสวมเสื้อใหม่ จะนำเสื้อสีประจำตัวของผู้ตายกลับมาข้างในออกแล้วใส่ให้กับศพ ยกศพซึ่งชาวไทยเรียกว่า “ขอน” วางบนแคร่ทำด้วยไม้ไผ่ เรียกว่า “จอง” จองนี้จะต้องทำขึ้นในทันทีที่รู้ว่ามี การตาย ต้องตัดไม้มาทำ ไม่ว่าจะเป็กลางวันหรือกลางคืนก็ตาม เสร็จแล้วนำศพมาวางไว้ได้ชื่อบ้านตามยาวของชื่อ ไม่วางขวางชื่อ ซึ่งมีผ้าไหมหรือผ้าฝ้ายสีขาวหรือสีแดงปูรองยาวไปทางปลายเท้าของศพ แล้วทบผ้าที่เหลือนั้นมาคลุมตัวศพจากปลายเท้าถึงคอศพ และผ้าอีกด้านหนึ่งคลุมทับศีรษะให้มิด แล้วใช้ไม้กักมัดทำด้วยไม้ไผ่กักชายผ้าชั้นบนและชั้นล่างให้ติดกัน แล้วสร้าง “เรือนแส” ครอบ เรือนแสมีลักษณะคล้ายมุ้งใหญ่ทำด้วยผ้าขาว หรือทำเป็นม่านล้อมให้รอบก็ได้

พิธีเริ่มด้วยชาวบ้านจะช่วยกันสร้างสิ่งของต่าง ๆ เพื่ออุทิศให้ศพ ดังนี้

๑. ชง ทำด้วยผ้าทอสีขาวและสีแดง เป็นผ้าไหมและผ้าฝ้ายทั้งผืน ผูกติดกับปลายไม้ไผ่ซึ่งผ่าปลายและใช้คิบบิ้นชงไว้ ปลายชงตกแต่งด้วยริ้วเศษผ้าสีต่าง ๆ คันชงยาวประมาณ ๒.๕ เมตร และ ๑.๕๐ เมตร มีจำนวนไม่น้อยกว่า ๔ - ๕ อัน ชงผ้านี้ถ้าศพเป็นผู้มีอายุ ๖๐ ปีขึ้นไป ผ้าชงจะยาวมาก บางผืนยาวถึง ๑๐ เมตร ก็มี ชงนี้มีไว้ให้ผู้ตายเกาะชายชงไปเมืองฟ้า

๒. เสาหลวง เป็นต้นเสาขนาดเท่านั้น ยาวประมาณ ๒ เมตร ที่ปลายเสาจะทำเป็นตัวหงส์ และสลักด้วยไม้และตกแต่งด้วยเศษผ้าสี เพื่อใช้เป็นพาหนะให้ศพที่เป็นเพศชายจะไปเมืองฟ้า แต่ถ้าเป็นศพหญิงปลายเสาหลวงนี้จะทำเป็นปลีมีลักษณะเป็นท่อนไม้ยาว ๑ สอก ทรงกระบอก ที่ปลายมีห้อยหมากพลูและเงินบาทห่อใบตองผูกติดไว้รอบ ๆ ปลี ตกแต่งด้วยเศษผ้าสีแดงเหลือง และขาว เป็นริ้ว ๆ รอบ ๆ ปลายเสา ทำเป็นกลีบด้วยไม้ไผ่ผ่าซีกประมาณ ๖ - ๘ แฉก ถ่างให้กางออกคล้ายดอกไม้บาน

๓. เรือนแก้ว ทำด้วยกระดาษและเศษผ้าไหม เป็นลักษณะของบ้านเรือนไทย คล้ายศาลพระภูมิวางอยู่บนพื้นกระดานและมีริ้วรอบ ๔ ด้าน ตกแต่งด้วยเศษผ้าริ้วสีต่าง ๆ เช่นเดียวกัน สำหรับเป็นบ้านเรือนให้ผู้ตายได้อยู่ในเมืองฟ้า

๔. ร่ม ทำด้วยไม้ไผ่ กระดาษและผ้าสีต่าง ๆ ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ ไม่ต่ำกว่า ๑ ฟุต มีลักษณะคล้ายกลดผูกติดกับปลายเสาหลวง

๕. บ้าน บ้านที่สร้างอุทิศให้กับผู้ตายนี้จะสร้างขึ้นเป็นบ้าน ๔ เสา ขนาดกว้าง ๑ สอก ยาวสอกคืบ หรือประมาณ ๔๕ × ๖๐ ซม. โครงสร้างทำด้วยไม้ไผ่ มุงด้วยจาก อย่างไม่ประณีต เสาบ้านสูง ๑ เมตร มีริ้วรอบบ้าน เจ้าของบ้านจะต้องเตรียมส่วนต่าง ๆ ของบ้านให้พร้อมแล้วไปสร้างที่ป่าแส

สิ่งของที่เตรียมไว้ทั้ง ๕ อย่างนี้ จะนำมาวางแทนที่โลงศพเพื่อเตรียมที่จะนำไปอุทิศให้แก่ผู้ตายต่อไป

พิธีส่งผี (ส่งของให้ผี) เริ่มด้วยบรรดาญาติพี่น้องและผู้เป็นลูกของผู้ตายช่วยกันขนของที่ระมัดระวังให้กับผีเดือนทางไปยังป่าแส นำด้วยชง เสาหลวง เสื้อผ้า และส่วนประกอบของบ้าน เมื่อไปถึงป่าแสหมอพิธีจะเสี่ยงทายหาที่สร้างบ้านก่อน โดยใช้ไม้ปักลงไปบนพื้นดิน แล้วทอดไม้คว่ำหงายถามเจ้าของที่ ถ้าเจ้าของที่อนุญาตก็จะช่วยกันถากหญ้าให้เป็นบริเวณกว้างประมาณ ๑ ตารางเมตร จะสร้างบ้านก่อนโดยปักเสา ๔ เสา แล้วนำส่วนประกอบต่าง ๆ ของบ้านที่เตรียมมาประกอบกันขึ้นเป็นบ้าน เช่น กาน พื้น จั่ว หลังจาก การสร้างบ้านนี้มีเคล็ดที่จะต้องทำให้ต่างไปจากการสร้างบ้านให้คน เช่น จากที่มุงหลังคาที่จะต้องหงายจากออก จะไม่ทำทุกอย่างให้คืนัก ใต้ถุนบ้านจะขุดหลุมไว้เพื่อฝังไหกระดุก รอบ ๆ บ้านจะทำริ้วไม้ไผ่สานหยาบ ๆ

ปลูกต้นดอกไม้และผักสวนครัวพอเป็นพิธี พวกญาติผู้ใหญ่จะนำดอกไม้ไปมาขุดเป็นวงกลมโตเท่าผลส้มทวงวงเดียวกันไว้คล้ายโซ่ สมมติว่าเป็นเหรียญเงินที่จะให้กับผู้ตายเตรียมไว้

ที่หน้าบ้านสี่ประมาณ ๑ เมตร จะปักเสาหลวงที่เตรียมมา ขงที่เตรียมมาจะผูกติดกับเสาหลวงให้ห้อยลงมา หงส์ ร่ม จะผูกติดไว้ที่ปลายเสาหลวง เสื้อผ้า เช่น เสื้อฮี ผ้าซิ่น ฯลฯ จะแขวนไว้กับเสาหลวง หอแก้วจะพาดไว้ระหว่างหน้าบ้านสี่กับเสาหลวง

หมอปิธีจะนำกระดูกทั้งหมดห่อผ้าขาวแล้วบรรจุลงในไหที่เตรียมมา นำไหนั้นไปส่งไปในหลุมใต้ถุนบ้านสี่ มีเส้นไหมสีเหลืองโยงติดระหว่างปากไหกับบนบ้านสี่ ปากไหปิดด้วยขามซึ่งทาบให้ปากบิ้น จากนั้นจึงทำพิธีบอกกล่าวถึงการที่จะอุทิศสิ่งของเหล่านี้ให้แก่ผู้ตาย บรรดาญาติจะนำเหรียญเงินที่ทำด้วยดอกไม้ไฟไปให้กับผู้ตาย โดยแขวนไว้รอบ ๆ บ้านสี่ บางคนเอาเศษสตางค์ไปส่งไปในไหก่อนที่หมอปิธีจะกลบดิน เมื่อหมอปิธีนำเครื่องเช่นมาเช่นครั้งสุดท้ายแล้ว จะบอกทางให้กับผีได้ไปเมืองฟ้า แล้วจึงกลบดินให้มิดไหกระดูก บรรดาลูกหลานและญาติจะยื่นเข้าแถวแล้วทำความเคารพผู้ตายเป็นเสร็จพิธีส่งผีจากวันส่งผีอีก ๑ – ๒ วัน แล้วแต่หมอปิธีจะกำหนดว่าวันใดจึงสมควรจะเป็นวัน “เผ้วเรือน” ตลอดระยะเวลาที่มีการตายเกิดขึ้นในบ้านนั้น ชาวไทดำถือว่าเรือนนั้นยังเป็นเรือนร้ายไม่สะอาดบริสุทธิ์ จะต้องทำพิธีล้างเรือนให้สะอาดเสียก่อนที่จะอยู่อาศัยกันต่อไป เพื่อคนที่อยู่ต่อไปจะได้มีความรู้สึกที่บ้านปราศจากความทุกข์โศก และจะได้อยู่อาศัยอย่างมีความสุขต่อไป

พิธีเผ้วเรือน เริ่มด้วย “มด” หรือแม่มด คือหมอปิธีผู้ใหญ่ที่มีความสามารถในการทำพิธีเกี่ยวกับผีเป็นผู้ประกอบพิธี คือเรียกขวัญคนในบ้าน ทำการเสียดายโชคเคราะห์ของบ้าน และทำความสะอาดบ้าน

สิ่งของเครื่องใช้ในพิธีมีดังนี้

๑. ผ้าขาวยาวผืนละ ๒ เมตร ๖ ผืน
๒. เสื้อผ้าของคนในบ้านที่ยังมีชีวิตอยู่ ๑ ห่อใหญ่ ใส่กระดาษหาบ ๒ ใบ
๓. ไม้คาน ๑ อัน กับผ้าขาว ๑ ผืน ยาวประมาณ ๔ เมตร
๔. กระบุงข้าวม้า
๕. ไม้กวาด ๒ กำ
๖. เข่งใส่ลูกไก่ ๒ คู่
๗. กระดิ่งจี้เข้าป็น
๘. ชันน้ำมันต์

ในตอนเช้าของพิธีแผ้วเรือน แม่มด ๒ คน คือหัวหน้าและผู้ช่วย ทั้งสองคน แต่งกายด้วยเสื้อผ้าชุดสีดำแบบไทดำทั่วไป โปกศิริษะด้วยผ้าสีดำ มีมิดเล่มเล็กถือติดมือมา ประดับเครื่องรางของขลังเป็นสร้อยทำด้วยงาช้างแกะสลักคล้องคอไว้

แม่มดหัวหน้าจะนั่งบนม้านั่งทำด้วยไม้ หันหน้าเข้าข้างฝาบ้านในห้องไว้ศพ ซ้ายมือของแม่มดเป็นไม้คานห่อผ้าที่ทำขึ้นแทนศพ ผู้ช่วยจะนั่งอยู่ข้างหลังถัดออกมา

แม่มดนำเครื่องไหว้ครูคือกระบุงข้าวเปลือกที่เตรียมไว้มาตั้งอยู่ตรงหน้า แล้วกล่าวคำเช่นหรือบูชาครู เสร็จแล้วจึงนำเครื่องเช่นผีเรือนพร้อมกับบอกกล่าวให้ผีเรือนทราบ ว่า วันนี้ จะทำการล้างบ้าน ล้างเรือน ขับไล่ความอัปมงคลที่เป็นเหตุทำให้เกิดความทุกข์โศกขึ้นในบ้าน ครั้งนี้ให้พ้นไปจากบ้าน เพื่อจะได้ทำให้บ้านมีความสะอาด พ้นจากความทุกข์ยาก เสรีโศก สักพัก ผู้ช่วยแม่มดจะใช้ไม้กวาดที่ทำด้วยก้านมะพร้าวและใบหนาด ใบพุดทรา กวาดบ้านตั้งแต่ในบ้าน ทุกซอกมุม จนถึงบันไดบ้าน แล้วโยนไม้กวาดลงไปได้ถูบ้านเพื่อกวาดใต้ถุนบ้านให้สะอาด หัวหน้าแม่มดจะใช้ใบมะยมชุบน้ำมนต์จากขันซึ่งแม่มดทำขึ้นพรมไปทั่วบ้าน พรมทั้งกองเสื้อผ้าของคนในบ้านซึ่งนำมากองไว้ เพื่อทำให้บ้านมีความสะอาดปราศจากทุกข์โศก แล้วใช้ใบหนาด กวาดบ้านอีกครั้ง ผู้ช่วยแม่มดจะขึ้นมานบนบ้านตรงไปคว่ำไองน้ำทุกใบเพื่อเป็นการล้างบ้านด้วยน้ำ ผ้าขาวที่แขวนไว้ตามที่ต่าง ๆ ของบ้าน ๖ ผืน จะถูกหยิบมากองรวมกันที่หน้าแม่มด ผ้านี้แม่มด จะเอาไปใช้เอง จากนั้นแม่มดจึงตรวจดูที่กระดังงี้เถ่าว่ามีรอยดินอะไรหรือไม่ ถ้าไม่มีหมายความว่า บ้านนี้ไม่มีผีร้ายเข้ามาแทรก แล้วแก้ห่อผ้าซึ่งมัดเม็ดข้าวเหนียวออกดู เมื่อมีมีรอยแห้วแสดงว่า โศกดี บ้านสะอาดแล้ว แม่มดจะเดินลงบันไดบ้านแล้วพูดว่าไล่ผีร้ายไปหมดแล้ว

(๒.๔) การขึ้นบ้านใหม่

เมื่อมีการสร้างบ้านขึ้นใหม่ ก่อนที่เจ้าขอบ้านจะเข้าไปอยู่อาศัยจะต้อง มีการประกอบพิธีกรรมขึ้นเสียก่อน พิธีขึ้นบ้านใหม่ของชาวไทดำนี้เป็นพิธีที่ทำขึ้น โดยเฉพาะ แต่ละบ้านที่มีกำหนดจัดพิธีขึ้นบ้านใหม่ เมื่อปลูกบ้านสำเร็จแล้วก็จะจัดพิธีขึ้นบ้านใหม่ ตามความเชื่อของชาวไทดำทั่ว ๆ ไป พอจะกล่าวโดยสรุปได้ดังนี้

เมื่อกำหนดวันที่จะทำพิธีได้แล้ว ในตอนบ่ายของวันนั้น ตั้งแต่เวลา ๑๖.๐๐ – ๑๘.๐๐ น. เป็นช่วงเวลาที่ประกอบพิธีขึ้นบ้านใหม่ เริ่มด้วยหมอปิธิจะทำน้ำมนต์ด้วยคาถา ๑ ชั้น เพื่อใช้สำหรับพรมไล่ผีปดรั้งความทุกข์เลวร้ายต่าง ๆ ที่ไม่เป็นมงคล ซึ่งอาจจะแอบแฝงอยู่ในบริเวณ บ้านให้ออกไป ในการพรมน้ำมนต์จะพรมไปจนทั่วบริเวณบ้าน นอกจากนี้ยังมีข้าวสาร เกลือ ทราช และถั่ว งา โปรยซัดไปจนทั่วบริเวณบ้านด้วย

พ่อบ้านจะแต่งชุดประเพณีไทดำ คือ สวมเสื้อฮี สะพายย่าม สวมจอบสาน และเหน็บมีดโต้มีฝักไว้ที่เอว แม่บ้านแต่งชุดประเพณีสำหรับหญิง เช่น สวมเสื้อฮี นุ่งผ้าซิ่น สะพายเอ็บข้าวเหนียว

บรรดาญาติของเจ้าของบ้านจะช่วยกันหอบและถือสิ่งของเครื่องใช้ภายในบ้าน และของใช้ในครัว ตลอดจนที่นอนหมอนมุ้ง และสิ่งของเครื่องใช้อื่น ๆ ที่มีความจำเป็นในการดำรงชีพทุกชนิด

บุคคลที่กล่าวมาทั้งหมดนี้จะมารวมกันนอกบ้าน จัดเป็นขบวน นำด้วยหมอพิธีตามด้วยพ่อบ้านและแม่บ้าน พาเดินเดินวนรอบบ้านใหม่ ๓ รอบ ลักษณะทักษิณารรต

ก่อนจะก้าวขึ้นบันไดบ้าน หมอพิธีจะใช้มีดคาบที่นำติดตัวมาฟันหัวบันได ๑ ครั้ง พร้อมทั้งเสกคาถาพักหนึ่งเป็นการข่มขวง หรือไล่ผีसानางไม้ให้ออกไป เสร็จแล้วจึงก้าวขึ้นบ้านนำขบวนให้พ่อบ้านแม่บ้านตามขึ้นมา บนบ้านจะมีหญิงสองคนคอยดึงมือเจ้าของบ้านทั้งสองพร้อมกับถามว่า “ไปค้าไปขายได้อะไรมาบ้าง” พ่อบ้านและแม่บ้านจะตอบว่า “ได้เงินได้ทองข้าวของมากมาย จะมาขออยู่อาศัยในบ้านใหม่นี้” จากนั้นหมอพิธีจะสาธิตข่าวสาร เกลือ ทราย ถั่วงา เป็นการไล่ผีร้ายทั่วบ้าน แล้วปะพรมน้ำมนต์ไปรอบบริเวณบ้าน พ่อบ้านจะเอาลิ้วมาตอกลงไปบนเสาเอก ๑ ครั้ง ให้ตัวปักคาติดันเสานั้นไว้ แล้วจึงเอาย่ามที่สะพายมาคล้องแขวนไว้ ต่อมาจึงให้ลุงตาและหญิงสาว (พี่น้องข้างบ้าน) เอาก้อนดินหรือก้อนหิน ๔ ก้อน มาวางไว้ตรงกลางบ้านบนกระบะดิน แล้วให้ลุงตาเลือกหยิบออกเสีย ๑ ก้อน ให้เหลือเพียง ๓ ก้อน เพื่อเป็นแม่เตาไฟก้อนเสาสำหรับหุงข้าว จากนั้นจึงเอาเชื้อไฟมาวางไว้ในเตาแล้วจุดไฟให้ติดสักพักหนึ่งแล้วจึงดับหญิงสาวจะนำที่นอนหมอนและมุ้งกางไว้มุมห้องหนึ่งที่จะเป็นที่สำหรับนอน เสร็จแล้วให้ลุงตาลงไปใต้ถุนบ้านเพื่อเลือกทำเลสำหรับทำเล้าหมูและเล้าไก่ เพื่อเลี้ยงไว้ทำพิธีเช่นผีเรือนโดยปักหลักไม้ ๔ หลัก ตรงบริเวณที่คิดว่าเหมาะสมและเป็นมงคล

(๒.๕) การเสนเรียกขวัญ

ชาวไทดำมีความเชื่อกันว่า ขวัญนั้นเป็นสิ่งสำคัญอย่างหนึ่งที่มีประจำอยู่ในตัวคนทุกคน เปรียบเสมือนเทวดาประจำตัว บางครั้งหนีออกจากตัวไปได้ อย่างที่เคยได้ยินคนทั่วไปพูดกันว่า “ขวัญหนี” “ขวัญกระเจิง” เมื่อใดที่ขวัญไม่อยู่กับตัวจะเป็นเหตุให้เจ็บป่วยได้ จึงต้องมีการทำพิธีเรียกขวัญกลับคืนมา โดยการทำพิธีอ้อนวอนแถนหรือผู้เป็นใหญ่ในเมืองฟ้าให้ปล่อยขวัญกลับคืนมา มีการไล่ขวัญด้วยสิ่งของเป็นการแลกเปลี่ยน มีการขับกล่อมเทวดาด้วยเครื่องดนตรี และมีการไต่ถามเทวดาด้วยการนับเมล็ดข้าวสารหรือทอดไม้คว่ำหงาย พิธีนี้ชาวบ้านมักจะเรียกกันว่า “เสนตัว” การประกอบพิธีแต่ละครั้งต้องใช้เวลา ๑ วัน ๑ คืน และถ้าขวัญกลับมาไม่ได้ นั่นก็หมายความว่าผู้ป่วยคงจะต้องเสียชีวิต

รายละเอียดในการประกอบพิธีเรียกขวัญ

ขั้นที่ ๑ หมอขวัญประกอบด้วยชาย ๖ คน มีหัวหน้าหมอขวัญ ๑ คน หมอเป่าปี่ ๒ คน หมอเสียดทาย (หมอล่ะ) ๑ คน และตำรองอีก ๒ คน ไม้พลัดเปลี่ยนในการเป่าปี่ หัวหน้าหมอขวัญจะนั่งในห้อง โถงของบ้าน ซึ่งใช้เป็นห้องผีเรือนเวลาทำพิธีเสนเรือน หันหน้าเข้าหาข้างฝาบ้านพร้อมทั้งหมอผู้ช่วยอีก ๓ คน บริเวณรอบ ๆ สถานที่นั้นเต็มไปด้วยเครื่อง เช่น เครื่องประกอบพิธีต่าง ๆ บริเวณที่นั่งจะปูด้วยเสื่อก่อนจะเริ่มพิธี เจ้าภาพจะต้องนำเครื่องบูชาครูของหมอมาให้บูชาครูก่อน เช่น กระจิบข้าวเปลือก ข้าวสาร ๑ ชาม ไข่ดิบ ค้ายดิบสีขาว เทียน เหล้า ๑ ขวด และเงิน ๑๒ บาท หัวหน้าหมอขวัญจะกล่าวคำบูชาครู เสร็จแล้วจึงเริ่มพิธีอ่อนวอนเทวดา

ขั้นที่ ๒ เริ่มด้วยหมอขวัญหัวหน้าจะนั่งหันหน้าเข้าฝาผนังเป็นคนแรก ถัดมาเป็นหมอเป่าปี่ คนที่ ๑ มีปี่ทำด้วยไม้ไผ่ยาว ๑ เมตร วางพาดอยู่บนบ่าของหัวหน้าหมอขวัญกับหมอเป่าปี่คนที่ ๑ หมอเป่าปี่คนที่ ๑ เป็นคนเป่า หัวหน้าหมอขวัญเป็นคนใช้นิ้วอุดรูปี่ทำให้เป็นเสียงสูงต่ำ เมื่อถึงเวลาที่หมอขวัญจะกล่าวคำรายขวัญต่าง ๆ ก็จะหยุดเสียงปี่ เมื่อกล่าวเสร็จแต่ละตอน จึงจะทำการเป่าปี่และใช้นิ้วอุดรูให้เป็นการทำนอง ผู้เป่าปี่มีอีก ๒ คน จะใช้ปี่ซึ่งมีขนาดเล็กกว่าปีอันแรกเป่าคนละอัน คลอเสียงปีอันแรกนั่งอยู่ใกล้เคียงกัน มีหมอสะอีกคนหนึ่งทำหน้าที่เสียดทายด้วยการนับข้าวสารที่หยิบมาใส่ในฝ่ามือตามที่หมอขวัญสั่งให้ทำการเสียดทาย หมอสะจะบอกว้นับได้เลขคู่หรือเลขคี่ตามที่หมอขวัญเสียดไว้ เช่น ถ้าหมอขวัญถามแถมว่า ขวัญของผู้ป่วยนี้ตกไปอยู่ในห้วยในหนอง เมื่อหมอขวัญอ่อนวอนขอได้ขวัญคืนมาด้วยเครื่องเช่น ผีประจำห้วยประจำหนองนั้นจะยอมคืนให้หรือไม่ ถ้าคืนให้ขอให้นับข้าวสารได้เลขคู่ เป็นต้น และถ้าหมอขวัญเสียดถามแล้วไม่ยอม หมอขวัญก็ต้องสวดอ่อนวอนต่อไปเป็นคำกลอนภาษาไทยคำที่ยืดยาว พร้อมทั้งเป่าปี่ขับกล่อมเป็นการทำนองเรื่อยไป พอจบตอนแล้วก็เสียดถามอีกครั้ง หมอสะก็จะหยิบข้าวสารด้วยมือซ้ายมาใส่ในฝ่ามือขวา หยิบมือหนึ่งแล้วก็นับดู ถ้าหมอขวัญเสียดไว้ให้เป็นเลขคี่ เมื่อนับดูแล้วตกลเลขคู่ แสดงว่าอ่อนวอนแล้วไม่ยอม ก็ต้องหาเครื่องเช่นมาถวายหรือสวดอ่อนวอนกันใหม่อีกครั้ง จะกระทำการนี้เป็นการตามคันทาขวัญตั้งแต่บนพื้นดินจนถึงเมืองฟ้า ซึ่งต้องใช้เวลานานถึง ๑ วัน กับ ๑ คืน แต่ถ้าเสียดทายแล้วได้ง่าย ๆ พิธีก็จะเสร็จเร็วขึ้น (นุกูล ชมพูนิช, ๒๕๓๕)

๓. ด้านภาษาและการแต่งกายชาวไทดำ

(๓.๑) ภาษาชาวไทดำ

ไทดำมีอักษรและภาษาของตนใช้มาตั้งแต่ครั้งมีถิ่นฐานอยู่สิบสองปันนาแล้ว เมื่ออพยพมาอยู่ในประเทศไทย ก็ได้นำเอาอักษรและภาษาของตนเข้ามาใช้ด้วย เวลาผ่านไป ร้อยกว่าปีที่อยู่ในประเทศไทย ภาษาพูดยังคงใช้กันอยู่ในหมู่คนสูงอายุจนถึงปัจจุบัน ลูกหลานสมัยใหม่จะฟังภาษาผู้เฒ่าและพูดได้บ้าง ส่วนภาษาเขียนนั้นจะบันทึกไว้ในสมุดไทยต่อ ๆ กันมา

โดยเฉพาะเรื่องประเพณีและพิธีต่าง ๆ ตามความเชื่อ ปัจจุบันมีผู้เขียนอักษรไทดำได้น้อยมาก
ลักษณะตัวอักษรพอสรุปได้ดังนี้

พยัญชนะมี ๓๔ ตัว ดังนี้

พยัญชนะ-โรมัน	พยัญชนะ-ไทย	สัทอักษร	พยัญชนะ-โรมัน	พยัญชนะ-ไทย	สัทอักษร
ท, ก	= ก	(-k-)	ต	= ต	(-t-)
จ, จ	= ข	(-kh-)	ช	= ก	(-th-)
ค	= ค	(-c-)	ท	= ท	(-t-)
ย, ญ	= ง	(-y-)	น	= น	(-n-)
จ	= จ	(-c-)	บ	= บ	(-b-)
จ	= ช	(-ch-)	ป	= ป	(-p-)
จ	= ซ	(-z-)	ผ	= ผ	(-ph-)
ด	= ด	(-a-)	พ	= พ	(-p-)
ฟ	= ฟ	(-f-)	ซ	= ส, ศ, ซ,	(-s-)
ม	= ม	(-m-)	ห	= ห	(-h-)
ย	= ย	(-j-)	ฬ	= ฬ	(-l-)
ล	= ล	(-l-)	อ, ๖	= อ	(-o-)
ว, ๕	= ว	(-v-)	ฮ	= ฮ อ	(-h-)

พยัญชนะพิเศษมี ๘ ตัว

ฬ	=	หง
ฬ	=	หน
ฬ	=	หม
ฬ	=	หญ
ฬ	=	หล
ฬ	=	หว
ฬ	=	หย
ฬ	=	ธรรม

สระและเครื่องหมายต่าง ๆ มี ๑๘ รูป คือ

สระช่อง		คำอ่าน		สระไทย
◌	=	ไม้กะ	=	ะ
◌	=	ไม้กา	=	า
◌	=	ไม้กั	=	๑ ๑
◌	=	ไม้กือ	=	๑ ๑
◌	=	ไม้กู่	=	ู
◌	=	ไม้กัว	=	ุ
◌	=	ไม้กั้น	=	ึ
◌	=	ไม้เก	=	เ
◌	=	ไม้แก	=	แ
◌	=	ไม้เกา	=	เ-า
◌	=	ไม้เกิน	=	เ-ึ
◌	=	ไม้กำ	=	ำ
◌	=	ไม้กัว	=	ัว
◌	=	ไม้เกีย	=	เ-ีย
◌	=	ไม้ไก	=	ไ
◌	=	ไม้โก	=	โ
◌	=	ไม้ก่อ	=	โ-
◌	=	ไม้ขีด	=	(ไม้เอก)

ตัวเลขไม่ปรากฏใช้เป็นหลักฐาน เท่าที่ปรากฏในสมุดข่อยจะใช้เขียนเป็นตัวหนังสือแทน เช่น

หนึ่ง	=	1
แปดพัน	=	8,000
สี่หมื่น	=	40,000

วิธีเขียนเป็นคำและข้อความ จะวางสระไว้รอบพยัญชนะ คือวางข้างหน้าบ้าง ข้างหลัง บ้าง ข้างล่างบ้าง เช่น

กัณ	=	กิน
นางง	=	นาง
+ ทว	=	เที่ยว
ไป	=	ไป
ฟั้ง	=	ฟัง
ชื้อ	=	ชื่อ
ทวว	=	ท้าว
เข๒	=	เขา
บ๋	=	บ่อ (ไม่)
ทว	=	ทัว

แผ่นดินสูงลันได้แปดพัน ๕๒

แผ่นดินสูงลันได้แปดพันวา

๕๒ พุทวิปน้อยใหญ่

๕๒ พุทวิปน้อยใหญ่

๕๒ หนึ่งเข๒บได้ท๒บุนให้ท๒น

ส่วนหนึ่งเข๒บได้ทำบุญให้ทาน

บได้ลัก๒๒๒ ๕๒ ๕๒ ๕๒

บได้รักษาศิลหาคิลแปด

๕๒ ๕๒ ๕๒ ๕๒ ๕๒ ๕๒ ๕๒ ๕๒

เป็นผู้ศรัทธาฟังธรรมะเทศนา

๕๒ ๕๒ ๕๒ ๕๒ ๕๒ ๕๒ ๕๒ ๕๒ ๕๒ ๕๒

เข๒บได้เฮ็ด (ทำ) ตามอย่างพระเจ้าสอนไว้

ชาวไทดำมีสำเนียงพูดคล้ายคลึงกับสำเนียงทางภาคอีสาน และมีบางส่วนใกล้เคียงไปทางภาคเหนือ สำเนียงการออกเสียงสั้นกว่าภาษาไทยภาคกลางเล็กน้อย เช่น คำว่า ออกลูก ไทดำออกเสียงว่า “เอาะละ” คำว่า ยาก ออกเสียงว่า “ยะ” รากไม้ ออกเสียงว่า “ฮะไม้” คำว่า คอกควาย ออกเสียงว่า “เกาะควาย” เป็นต้น

ตัวหนังสือคล้ายกับตัวหนังสือลาว และระเบียบของภาษาหรือไวยากรณ์ก็เป็นแบบเดียวกับภาษาไทย การเขียนนิยมเขียนในสมุดพับเป็นชั้น ๆ เช่นเดียวกับสมุดข่อย ภาษาโชนหรือภาษาไทดำเป็นภาษาอย่างเดียวกัน จัดอยู่ในตระกูลภาษาไทยสาขาตะวันออกเฉียงใต้ หนังสือแบบเรียนภาษาไทยคำที่ใช้เรียนในเวียดนามและที่หมู่บ้านไทดำที่รัฐโอไฮโอ สหรัฐอเมริกา มีศัพท์และความหมายที่เหมือนกับภาษาไทดำที่ใช้อยู่ในประเทศไทย เช่นคำว่า “บับสี่แอบความใด” ซึ่งแปลว่าหนังสือหัดอ่านภาษาไทย

คำแปล

.....แผ่นดินสูงลิ้นได้แปดพันวา มีพระเจ้ามาแต่สวรรค์ชั้นดุสิตสวรรค์เมืองฟ้ามาใหม่องค์หนึ่ง ชื่อ โทนาคะมะ โน มาเกิดนั่งเมืองกามะพุกษั่มหานครดาลอง พระองค์ชื่อท้าวองทิด ทัดพระธรรมะ นามมารดาชื่อนางเกตุวดี พระคะมะ โนนี่ อายุ..... ได้สี่หมื่นปี ครั้นตรัสแล้วเที่ยวโปรดสัตว์ทั่วชมพูทวีปน้อยใหญ่ โนนี่เกิดมาในศาสนาครั้นแล้วตายไปขึ้นสวรรค์สามส่วน เป็นผู้ศรัทธาฟังธรรมะเทศนาไปได้ ล่าสัตว์.....

..... ไปโปรดหมู่มนุษย์ในโลกส่วนหนึ่งเขาบได้ทำบุญให้ทาน บได้รักษาศีลห้าศีลแปดกินเหล้าเมายาล่าแต่สัตว์บังคับให้รอดชีวิตเขาไม่ทำตามอย่างพระเจ้าสอนไว้

...พระกายท่านสูงได้สามสิบศอก ไม้มะเดื่อเป็นไม้ศรีมหาโพธิ์ เสร็จทั่วพบสัตว์ทั่วชมพูทวีปน้อยใหญ่ บเทศนาบัญญัติศาสนาไว้สี่หมื่นเท่าอายุ

.....ช่วยเล่าสอน.....เป็นสุขทุกขบมีความตายบเห็นแล้ว แผ่นดินสูงลิ้นได้พันวายังมีพระเจ้าองค์หนึ่งจุดติมาแต่สวรรค์ชั้นดุสิตทรงพระนามชื่อว่าพระ.....

เพลงไพฑูริย์

**สิบห้าปีที่ไต่หา	ห่างแดนดิน
จงเอ็นดูหมู่มนุษย์	ที่พลอยพลัดบ้าน
เฮาคนไต่ย้ายกันไป	ทุกถิ่นทุกฐาน
จงฮักกันเคื้อ	ไต่คำเฮานา
สิบห้าปีที่ไต่หา	เสียดายเด
เมืองเฮาเพ แสนเสียดาย	สูเจ้าเพิ่นหล้า
เฮือนเคยอยู่ อยู่เคยนอน	ต้องจรจำลา
ปะไยปะนา	น้ำตาไต่ไหล
สิบห้าปีที่ไต่หา	เสียดแดนเมือง
เคยฮุ่งเฮือง หมู่มนุษย์	อยู่สุขสำบาย
ลุงแก่งตา ไต่สร้างสา	บ้านเมืองไว้ให้
บัดนี้จากไกล	ไต่เสียดายเด

ดนตรีบรรเลง (ร้องซ้ำ ** ๑ เที้ยว)

(สวัสดี สระทองขาว, ๒๕๔๔ : (ก))

(๓.๒) การแต่งกายไทดำ

ชาวไทดำมีเครื่องแบบการแต่งกายของตนเองโดยเฉพาะ แตกต่างไปจากชาวลาว อยู่ในเมืองไทยทั่ว ๆ ไป มีลักษณะเด่นแปลกตา เป็นเอกลักษณ์ของชาวไทดำมานาน ตั้งแต่ครั้งบรรพบุรุษ คือเมื่ออาศัยอยู่ในแคว้นสิบสองจุไทย เมื่ออพยพเข้ามาอาศัยในประเทศไทยเป็นเวลานานร้อยปีแล้ว การแต่งกายก็คงเป็นแบบดั้งเดิมอยู่ โดยเฉพาะผู้สูงอายุ ถึงแม้ว่าเขาเหล่านั้นเกิดในเมืองไทยนานแล้วก็ตาม รูปแบบการแต่งกายมีลักษณะดังนี้

การแต่งกายของชาย

(๑) กางเกงขาสั้นปลายขาแคบเรียวยาวแค่ปิดเข้า ขอบกางเกงส่วนเอวกว้างแบบกางเกงจีน การตัดเย็บมีตะเข็บคล้ายกางเกงจีน เรียกว่า “ส้วงขาค้น” หรือ “ส้วงก้อม” ใช้นุ่งทำงานทั่วไป กางเกงอีกแบบหนึ่งคือกางเกงขายาว มีลักษณะเช่นเดียวกับกางเกงขาสั้น แต่มีขายาวถึงตาตุ่ม เรียกว่า ส้วงฮี ใช้เป็นชุดในงานพิธีต่าง ๆ และเที่ยวเตร่ กางเกงทั้ง ๒ แบบนี้ เป็นผ้าฝ้าย ทอด้วยมือและย้อมด้วยครามหรือส้มให้เป็นสีดำ และเย็บด้วยมือ

(๒) เสื้อของชายเป็นเสื้อแขนยาวทรงกระบอกแคบ ผ่าหน้าตลอด ติดกระดุมเงิน ยอดแหลมมีลวดลาย เรียงกันถี่ ๆ ประมาณ ๑๐ – ๒๐ เม็ด ตัวเสื้อเย็บเข้ารูป คอตั้งไม่มีปกแบบคอเสื้อจีน จำเอวและใช้ผ้าเสริมตะเข็บทั้งสองข้างได้เอวให้ชายเสื้อถ่างออกตรงรอยผ่า สายเสื้อด้านล่างแหวกออกให้ห่างกัน เรียกเสื้อแบบนี้ว่า “เสื้อซอน” เสื้อแขนยาวสำหรับชายนี้ใช้ในโอกาสต่าง ๆ ที่เป็นงานพิธี เดินทาง และทำกรางงานทั่วไป แต่ส่วนใหญ่มักใช้ในงานพิธีมากกว่าการทำงานอยู่กับบ้าน

(๓) กระเป๋าคาดเอว เป็นเครื่องแต่งกายของชายชิ้นหนึ่งที่มีเอกลักษณ์โดยเฉพาะ ใช้คาดทับนอกเสื้อตรงเอวไว้สำหรับใส่ของใช้ประจำตัวต่าง ๆ เช่น ยาสูบ ไฟจุดยาสูบ หมากพลู เงินสำหรับใช้จ่าย กระเป๋าคาดเอวทำด้วยผ้าสีดำสลับด้วยผ้าสีแดงและเหลือง ปลายสายเย็บกลิ้งไว้กลมเรียวยาวเล็กตอนปลายมีภูทำด้วยด้ายสีต่าง ๆ ทั้งสองปลาย ตรงกลางสายเป็นผ้าตัดเย็บเป็นที่ใส่ของคล้ายกระเป๋าหนังมีฝาปิด และมีผ้าสีเย็บติดประดับอย่างสวยงาม เมื่อคาดเอวแล้วกระเป๋าคาดเอวจะแนบชิดกับเอว เสมือนผ้าผูกเอวชิ้นหนึ่งที่มีกระเป๋าคาดอยู่เช่นเดียวกับกระเป๋าคาดเอวสำหรับใส่แว่นตาของวัยรุ่นสมัยปัจจุบันนี้

(๔) เสื้อฮีชาย เป็นเสื้อชุดใหญ่หรือชุดพิเศษสำหรับงานพิธีในประเพณี โดยเฉพาะ เช่น ใช้ประกอบพิธีเช่นผีเรือน แต่งงาน งานศพ ตัดเย็บด้วยผ้าฝ้ายสีดำประดับตกแต่งด้วยเศษผ้าไหมชิ้นเล็ก ๆ สีแดง ส้ม ขาว เขียว ตรงสาย ชายเสื้อ ปลายแขน และใต้รักแร้ และเหนือรอยผ่าด้านข้างทั้งสองข้าง ลักษณะของเสื้อฮีชายเป็นเสื้อคลุมยาวถึงเข่า ผ่าหน้าป้ายทับไปทางซ้าย แล้วมีกระดุมติดที่หน้าอกและเอว คอตั้งกึ่งด้วยผ้าสีไม่มีปก แขนเสื้อยาวแคบ ตะเข็บเสื้อด้านข้าง

ทั้งสองข้างตั้งแต่รักแร้ลงมาถึงชายเสื้อด้านล่าง มีการตกแต่งด้วยเศษผ้าสีเป็นลวดลาย และปักด้วยไหมสีต่าง ๆ เป็นลวดลาย และมีกระจกประดับที่ลายด้วย ด้านในของเสื้อผู้ชายเมื่อกลับออกมาจะเป็นด้านที่มีสีสันหลากหลาย เพราะมีการตกแต่งด้วยผ้าสีต่าง ๆ ในบริเวณสาบ ชายเสื้อและปลายแขนเสื้อด้านในของเสื้อนี้จะนำออกมาใช้ก็ต่อเมื่อตนเองตาย โดยการที่ญาติสวมใส่ให้เป็นการแต่งศพผู้ตายเท่านั้น เสื้อฮินเมื่อใช้แล้วมักจะไม่มีการซัก เพราะถ้าซักน้ำอาจทำให้สีตก ลวดลายอาจหม่นหมองไม่สวย เพียงแต่ผึ่งแดดเท่านั้น นอกจากนี้ ในการใช้ก็จะต้องมีเสื้อเช็ดหรือเสื้ออื่น ๆ สวมใส่อยู่ก่อนแล้ว ดังนั้น เสื้อฮินจึงเป็นเสมือนเสื้อนอกที่ใช้ในโอกาสสำคัญ ๆ เท่านั้น ผู้ชายทุกคนจะต้องมีเสื้อฮินประจำตัวอย่างน้อย ๑ ตัว ซึ่งผู้เป็นมารดาหรือภรรยาเป็นผู้ตัดเย็บให้

(๕) เครื่องใช้อื่น ๆ ที่ผู้ชายใช้กับร่างกาย ได้แก่

- กอบสานด้วยไม้ไผ่ รูปทรงเหมือนงอบโบราณของไทย ใช้ในพิธีแต่งงาน ทำงานนอกบ้าน เดินทาง
- ย่ามผ้า ตัดเย็บด้วยผ้าสีลักษณะเช่นเดียวกับย่ามของไทย ใช้ในพิธีแต่งงานเท่านั้น
- มีดเหน็บมีฝัก เป็นมีดขนาดใหญ่เท่ามีดโต้ แต่ปลายแหลมมีฝัก และสายสะพายใช้ในพิธีแต่งงานและเดินทาง มีประโยชน์ในการตัดไม้ จักตอก ป้องกันตัว ฯลฯ

การแต่งกายของหญิง

(๑) ผ้าซิ่น

หญิงตามปกติจะนุ่งผ้าซิ่นแบบเดี่ยวเท่านั้นตลอดไป ผ้าซิ่นของไทยคำนี้เป็นผ้าถุงสีดำ พื้นมีลายเป็นเส้นสีขาวขนาดเล็ก ๆ ยาวตามแนวตั้ง ทอด้วยเส้นด้ายสีดำสลับเส้นด้ายสีขาว หรือฟ้าอ่อนเป็นลาย ผ้าซิ่นผืนหนึ่งมีการตัดเย็บเป็นพิเศษไม่เหมือนกับผ้าถุงทั่ว ๆ ไป คือประกอบด้วยผ้า ๓ ชั้นต่อกัน ชั้นที่ ๑ อยู่ท่อนบนสุดของผ้าซิ่น เป็นผ้าสีดำล้วนไม่มีลวดลาย ยาวประมาณ ๑๒ นิ้ว เย็บติดกับชั้นที่ ๒ ซึ่งเป็นตัวซิ่น ตัวซิ่นนี้เป็นผ้าพื้นดำทอลายสีขาวเป็นทางลงกว้างประมาณ ๐.๑ ซม. ถึง ๐.๕ ซม. ลายเส้นสีขาวแต่ละเส้นห่างกันประมาณ ๑ - ๒ นิ้ว สลับกันระหว่างเส้นใหญ่และเส้นเล็ก ลายเส้นใหญ่คู่กัน หมายถึงชาวไทยและชาวลาวเคยเป็นพี่น้องกัน ลายเส้นเล็กและเส้นใหญ่เดี่ยว หมายถึง การแยกย้ายจากกัน ลายเป็นทางยาว ๆ นี้ มักจะเรียกว่าลายแดง หรือแดงโม ส่วนชั้นที่ ๓ เป็นผ้าแถบมีความกว้าง ๑ นิ้ว ยาวรอบตัวซิ่น เย็บติดอยู่ตอนปลายสุดของตัวซิ่น เรียกว่า ตีนซิ่น ผ้าแถบส่วนนี้เป็นลวดลายที่ทอขึ้นทั้งชิ้น มีลายละเอียดเป็นทางสีขาว ๆ ยาวตลอดเส้น ๒ - ๓ ทาง สีดำ - ขาว ตีนซิ่นนี้ถ้าสามีตายจะต้องแกะออกเป็นการไว้ทุกข์จนกว่าจะออกทุกข์จึงนำมาเย็บติดใหม่

วิธีนุ่งซิ่น จะหีบขอบของซิ่นทั้งด้านซ้ายและขวาป้ายให้มาทับกันตรงกลาง เอว แล้วพับขอบลงมาซ้อนกับเข็มขัดเงิน ชายผ้าซิ่นจะกลี้ออกทำให้ชายซิ่นด้านหน้าเผยสูงกว่า ด้านหลัง สะดวกในการก้าวเดิน ผ้าซิ่นของไทยตอนนี้มีแบบเดียวเท่านั้น ไม่มีแบบอื่นหรือลายอื่นเลย และใช้ได้ทุกโอกาส

(๒) เสื้อก้อม

เสื้อก้อมหญิง เป็นเสื้อแขนยาวทรงกระบอก ตัวเสื้อเย็บเข้ารูป คอตั้งผ่าหน้า ตลอดติดกระดุมเงินถี่ ๆ เรียงกัน ๑๐ เม็ด เป็นฝ่ายทอดด้วยมือแล้วข้อมสีดำ เสื้อก้อมนี้เป็นเสื้อใช้ได้ในโอกาสต่าง ๆ ทั้งในบ้านและนอกบ้าน เดินทาง งานรื่นเริง หรืองานพิธีต่าง ๆ และเป็นเสื้อประจำตัวของหญิง

(๓) เสื้อฮี (หญิง)

เป็นเสื้อคลุมยาวถึงเข่า แขนยาวกว้าง คอแหลม ไม่ผ่าไหล่ สวมศีรษะ เวลาใช้มีสายเป็นผ้าแพรหรือไหมสีดำกว้าง ๑ คืบ ตัดเย็บด้วยผ้าฝ้ายสีดำทั้งตัว เนื้อขอบปลายแขน ขึ้นมา ๒ นิ้ว มีลวดลายรอบแขนทำด้วยเศษผ้าไหมสีต่าง ๆ ที่ด้านหน้าของตัวเสื้อจากไหล่ลงมาถึงหน้าอกประดับลายด้วยเศษผ้าไหมสีแดง เหลือง เขียว ขาว เป็นแถบลงมารูปสามเหลี่ยม ฐานกว้าง ๑.๕ นิ้ว สูง ๘ นิ้ว ขอดแหลมจรดตะเข็บบ่า ด้านในของตัวเสื้อประดับลายด้วยเศษผ้าสีต่าง ๆ ตรงบริเวณสาคหน้า ปลายแขน ตะเข็บ และชายล่างของเสื้อ เสื้อด้านในนี้จะใช้ต่อเมื่อตัวเองตายลงเท่านั้น เสื้อฮีนี้ใช้ในงานประเพณีสำคัญ ๆ เช่น ตัวเองแต่งงาน งานศพของญาติสามี เสนเรือน บ้านตนเอง และบ้านญาติ และใส่ไปเล่นคอน ฟ้อนแคน โยนลูกช่วงของหนุ่มสาว

(๔) ผ้าแถบคาดหน้าอกหรือผ้าฮ่างนม

เป็นผ้าแถบสียาวประมาณ ๒ เมตร กว้าง ๕๐ เซนติเมตร สีดำ ไม่มีลวดลาย ใช้สำหรับพันรอบหน้าอกสำหรับอยู่กับบ้าน คู่กับนุ่งผ้าซิ่น

(๕) ผ้าเปียว

เป็นผ้าแถบสีดำกว้าง ๒๐ - ๓๐ เซนติเมตร ยาวประมาณ ๑๕๐ เซนติเมตร ที่ชายผ้าทั้งสองแถบปักลวดลายด้วยไหมเป็นลายเส้นสีแดง สีส้ม เขียว ใช้สำหรับห้อยคอพาดบ่า หญิงสาวไปงานรื่นเริง คนแก่ใช้ผ้าเปียวเป็นผ้าสไบเฉียงเวลาไปทำบุญ นอกจากนี้ยังมีผ้าเปียวสีอื่น ๆ หลากสี ทำด้วยแพรยาวประมาณ ๒ เมตร ขนาดเดียวกัน ใช้พาดบ่าผูกคอหรือห้อยปล่อยชายให้ยาวลงมาถึงเข้าคู่กับเสื้อผ้าชุดต่าง ๆ ของหญิงสาวในงานรื่นเริง

(๖) เสื้อชั้นในอยู่กับบ้าน

เป็นเสื้อไม่มีแขน คอกลมเล็ก ผ่าหน้า ติดกระดุม ๕ เม็ด ยาวแค่เอว สีดำ เย็บตะเข็บเข้ารูป หญิงชราใช้ใส่อยู่กับบ้านและงานที่ไม่สำคัญนัก

(๗) เครื่องประดับของสตรีชาวไทดำ

มักจะเป็นเครื่องเงินมากกว่าทอง ได้แก่ เข็มขัด กำไลข้อเท้า กำไลข้อมือ ต่างหู และปิ่นปักผม

การตัดเย็บเสื้อผ้าเครื่องแต่งกายของชาวไทดำนี้ สตรีเป็นผู้ทำตั้งแต่ปั่นฝ้าย ให้เป็นเส้นด้าย ย้อมสีครามหรือ “ส้ม” นำมาทอเป็นผืนตัดและเย็บด้วยมือทั้งสิ้น

สำหรับผ้าไหม ชาวไทดำมีการทอผ้าด้วยเส้นไหมเหมือนกันแต่น้อย ซึ่งจะทำไว้ใช้เฉพาะงานสำคัญ ๆ และนำผ้าไหมมาตัดเป็นชิ้นเล็ก ๆ ประดับบนผ้าฝ้ายเท่านั้น ไม่นำผ้าไหมมาทำเสื้อผ้าเลย

การแต่งกายของเด็ก

เด็กเล็ก ๆ มักใช้ผ้าผืนหนึ่งปิดหน้าอกหน้าท้อง มีสายโยงไปข้างหลังผูกมัดกันไว้ ผ้าเช่นนี้คนจีนเรียกกันว่า ผ้าเอี่ยม เด็กส่วนมากมักไม่นุ่งกางเกง เพราะเกรงว่าจะถ่ายอุจจาระเปื้อน

เด็กไทดำมีหมวกแปลกกว่าเด็กอื่น ๆ ทำด้วยผ้าสีดำ ลักษณะคล้ายถุงผ้า ไม่มีปีกหมวกด้านหน้า หมวกปักเป็นลวดลายด้วยไหมหรือด้ายสีสวยงาม ไทดำเรียกหมวกนี้ว่า “มู”

นอกจากนี้ ยังมีสายสะพายสีดำ เรียกว่า “ปลา” เป็นผ้าพันรอบตัวของเด็กแล้วไปคล้องไหล่ของแม่ ทำให้ปลอดภัยเวลาอุ้ม ที่สายสะพายตอนคล้องไหล่ของแม่เรียกว่า “หมั่นงอ” มีพญานาค ๕ ตัวห้อยอยู่ พญานาคนี้ทำด้วยไม้แล้วหุ้มด้วยผ้า แล้วปักอย่างสวยงาม เข้าใจว่าคงจะให้พิทักษ์รักษาเด็กให้ปลอดภัยจากอันตราย ที่ใกล้พญานาคมีกระเป่าผ้าเล็ก ๆ เย็บติดเอว กระเป่านี้เวลาพาเด็กไปไหว้ผู้ใหญ่ ผู้ใหญ่จะใส่สตางค์หรือเครื่องเงินทองในกระเป่านี้ เป็นการรับขวัญ สายสะพายนี้น่าชมเชยคนริเริ่มทำใช้ เพราะช่วยให้ปลอดภัยในการเดินทาง และเบาแรงคนอุ้มด้วย

ปัจจุบันการแต่งกายของเด็กจะแต่งอย่างเดียวกับเด็กทั่ว ๆ ไป ทั้งนี้เพราะสินค้าด้านเสื้อผ้าของเด็กหาซื้อได้ง่าย ราคาไม่แพง ประกอบกับต้องประกอบอาชีพอื่น ๆ ไม่มีเวลาทำเหมือนแต่ก่อน โดยเฉพาะเด็กโตขึ้น ต่างก็เข้าโรงเรียน ไม่มีโอกาสที่จะแต่งตัวแบบเดิมได้

(๘) ด้านการเล่นและศิลปะการแสดงของชาวไทดำ

(๘.๑) การเล่นคอน

การเล่นคอน ภาษาไทดำเรียกว่า “อินก๊อ” เป็นประเพณีของหนุ่มสาวโดยเฉพาะ มีการละเล่น โยนลูกช่วงและรำรำตามจังหวะเพลงแคน และต่อกลอนกันจนตึก แล้วจึงแยกกันไปพูดคุยกันเป็นคู่ ๆ

ผู้ชายไทดำที่ผ่านวัยหนุ่มสาวมาแล้ว มักจะเคยผ่านการเล่นคอนฟ้อนแคนมาแล้วเกือบทุกคน จนมีคำกล่าวที่ว่า

“บ่อเคยอินคอนฟ้อนแคน บ่แม่นผู้ลาว” แปลว่า ผู้ใดไม่เคยเล่นกลอนฟ้อนแคน ก็ไม่ใช่คนลาว

เหตุที่ทุกคนเคยเล่นคอนฟ้อนแคนมาก่อนนี้เอง ทำให้ชาวไทดำมักได้แต่งงานกับพวกเดียวกันเป็นส่วนใหญ่ คือแต่งงานกันในระหว่างพวกที่เคยเล่นคอนด้วยกันมาก่อนนั่นเอง หรือกล่าวได้ว่าประเพณีเล่นคอนเป็นการช่วยให้ชาวไทดำรักษาเชื้อสายเผ่าพันธุ์ของตนไว้ได้อย่างเหนียวแน่น นอกจากนี้ ยังเป็นการช่วยให้หนุ่มสาวชาวไทดำต่างถิ่น ได้มีโอกาสรู้จักกัน และอาจแต่งงานกัน และมักไม่หย่าร้างกันง่าย ๆ

เทศกาลที่นิยมเล่นคอน มักจะเป็นช่วงหลังจากการเก็บเกี่ยว คือในราวเดือน ๔ เดือน ๕ การเล่นคอนแบ่งเป็น ๒ อย่าง คือ เล่นแบบธรรมดวันเดียวเล็ก และเล่นแบบติดต่อกันหลาย ๆ วัน เคลื่อนย้ายไปตามหมู่บ้านติดต่อกันเป็นเดือน

วิธีเล่นคอน

เมื่อถึงเทศกาลเล่นคอน ชายหนุ่มประมาณ ๕ – ๑๐ คน ในหมู่บ้านหนึ่งจะชักชวนนัดแนะกันไปเล่นคอนตามหมู่บ้านอื่นหลายหมู่บ้าน ในจำนวนคนเหล่านี้จะประกอบด้วย หมอแคน (คนเป่าแคน) หมอขับ (คนร้องเพลงเป็นคำกลอนให้ความรู้ต่าง ๆ) และหมอลำ (คนร้องเพลงเป็นคำกลอนโต้ตอบ) ซึ่งเป็นผู้ใหญ่ที่มีความชำนาญในด้านเชิงกลอนและภาษา ส่วนชายหนุ่มที่ติดตามเป็นผู้เล่นลูกช่วงเพื่อหาคู่คุยกับหญิงสาว

เมื่อเตรียมการพร้อมแล้วก็จะออกเดินทางในตอนเช้า ๆ เข้าไปในหมู่บ้านหรือลานขวง (บริเวณบ้าน) ของสาวที่ประสงค์จะไปเล่นคอนด้วย ในแต่ละขวงจะมีผู้สายที่เป็นสาวใหญ่ประจำหมู่บ้าน หรือประจำลานขวงนั้นออกมาต้อนรับเจรจาด้วย เมื่อได้เจรจาเป็นที่ตกลงจะเล่นคอนกันแล้ว ฝ่ายหญิงจะต้องหุงหาอาหารเตรียมไว้เลี้ยงแขกตลอดงานด้วย เริ่มด้วยฝ่ายชายจะปรบมือและเป่าแคนเป็นจังหวะเดินเข้าไปยังลานขวง ฝ่ายหญิงเมื่อแต่งตัวเสร็จแล้วจะออกมารำกับฝ่ายชาย โดยฟ้อนตามจังหวะแคนเป็นคู่ ๆ ในจังหวัดเพลงนั้นหมอลำจะเป็นผู้ร้องเพลงแอ้วสาวประกอบจังหวะไปด้วย ส่วนฝ่ายหญิงจะมีหมอลำหญิงร้องเพลงโต้ตอบฝ่ายชายสลับกันไป เช่น ฝ่ายชายจะกล่าวว่า “สวຍอย่างนี้อย่ามีฝั้วเลย เอาไว้ชมเขยเวลาเล่นคอน” ฝ่ายหญิงก็แก้ว่า “สวຍอย่างนี้ไม่ยอมมีฝั้วเพราะกลัวอกหัก ใครอยากจะรักก็เร่เข้ามา” แล้วก็พากันฟ้อนฉิบ ๆ คลุกเคล้าไปกับเสียงแคนตามกันไปเป็นแถว ๆ ส่วนพวกที่ยืนอยู่ข้าง ๆ ก็ปรบมือรับเป็นจังหวะ ๆ ไป

ระหว่างที่มีการต่อกลอนแก้กันนั้น มักจะมีผู้เฒ่าผู้แก่และเด็กมาขึ้นชมอยู่ด้วย เพื่อคิดว่าฝ่ายไหนจะมีฝีมือในการเล่นกลอนฟ้อนแคนได้ดีกว่ากัน ฉะนั้นชายหนุ่มที่ผ่านการเล่นคอนมามาก ๆ มักจะมีโวหารในการกล่าวโต้ตอบกันได้คล่องแคล่ว ลึกซึ้งกินใจมาก

เมื่อรำยรำกัน ได้พักหนึ่งแล้วแต่ยังไม่มืด พอแคว่ร่ม บรรดาชายหนุ่มและหญิงสาว จะหันมาตั้งวงเพื่อทลกช่วงกัน เรียกว่า “ตอดมะก๊อ่น” (ตอดหมากและกลอน) คือ โยนลูกช่วงและเล่นกลอน

ลูกช่วง คือห่อผ้าลักษณะสี่เหลี่ยมจัตุรัส กว้างประมาณ ๓ × ๓ นิ้ว ภายในบรรจุ เม็ดมะขามตรงกลางค้ำบนของลูกช่วงนี้มีเชือกผูกเป็นหูหิ้วยาวประมาณ ๑ เมตร มุมที่เหลือ ๔ มุม จะใช้เศษผ้าหรือด้ายสีต่าง ๆ ผูกตกแต่งให้เป็นตุ้มหูตุ้ดึ่ง ยาวประมาณ ๑ คืบ เมื่อเวลาโยนไปในอากาศหูตุ้ดึ่งจะสะบัดสวยงาม วิธีโยนจับเส้นเชือกให้ห่างจากลูกช่วงประมาณ ๕๐ เซนติเมตร แล้วแกว่งให้ลูกช่วงหมุนเป็นวงกลมช้า ๆ เมื่อได้จังหวะก็ปล่อยเส้นเชือกให้หลุดมือลอยไปในอากาศพร้อมด้วยเชือกที่เป็นหางยาวสะบัดกลมตรงไปยังฝ่ายตรงข้าม ฝ่ายชายจะโยนให้ฝ่ายหญิงรับ และฝ่ายหญิงก็จะโยนให้ฝ่ายชายรับ ฝ่ายไหนรับได้อีกฝ่ายจะขอคืน ในการขอลูกช่วงคืนนี้ จะต้องมื้ข้อต่อรอง เช่น ฝ่ายหญิงจะยัดลูกช่วงไว้ เมื่อฝ่ายชายขอคืน ฝ่ายหญิงจะต้องขอลี้งแลกเปลี่ยน เช่น อาจให้ตอบคำถาม ต่อกลอน ยัดผ้าเช็ดหน้า นาฬิกาข้อมือ หรือร้องรำเป็นการแลกเปลี่ยนให้ได้าย

การไปขอลูกช่วงคืนนี้เป็นตอนสำคัญที่จะทำให้ชายหนุ่มหญิงสาวได้ใกล้ชิดกัน ต่างหมายต่ากันไว้เพื่อเป็นคู่คุยในตอนกลางคืนก็ได้ การเล่นจะดำเนินไปถึงประมาณ ๑ – ๒ ทุ่ม จึงเลิก ต่อกจากนั้นก็มาเล่นคอนฟ่อนแคนกันต่อกไปจนถึงเที่ยงคืน ระยะเวลาเป็นตอนสำคัญที่ฝ่ายชายจะเลือกคู่คุยกัน ฝ่ายหญิงจะนั่งเป็นกลุ่มวงกลม ฝ่ายชายซึ่งหมายต่าเอาไว้แต่กลางวันจะมาชี้ตัวเรียกไปคุย ฝ่ายหญิงอาจจะเอาผ้าคลุมศีรษะเสียเพื่อให้ฝ่ายชายเลือกผิดตัวก็ได้

(๔.๒) การอยู่ช่วง – ลงช่วง

เป็นประเพณีของชาวไทดำที่นิยมกันอยู่อย่างหนึ่ง คือ การที่หญิงสาวกลุ่มหนึ่ง ประมาณ ๓ – ๔ คน หรือมากกว่านั้น ลงมาทำงานเล็ก ๆ น้อย ๆ เช่น ปั่นด้าย ปั่นฝ้าย เย็บปักถักร้อย จักสาน ต่าข้าว ในบริเวณช่วงหรือลานบ้านในเวลาหัวค่ำหลังจากเสร็จงานในตอนกลางวัน และรับประทานข้าวเย็นแล้ว เรียกว่า “อยู่ช่วง หรือ “ลงช่วง”

ความสำคัญของการอยู่ช่วงก็คือ การเปิดโอกาสให้ชายหนุ่มได้มาเที่ยว “แ่วสาว” เพื่อจะได้รู้จักสนทนากัน หมู่บ้านหนึ่ง ๆ อาจมีหลายช่วง ชายหนุ่มก็เที่ยวชมได้ตามสบาย เรื่องที่สนทนากันก็จะถ่าถึงชื่อที่อยู่ การทำมาหากิน ถ้าคุ้นเคยกันก็ถ่าวหยอกล้อกันไป แต่ผลสุดท้ายก็ไม่พ้นเรื่องรัก ๆ ใคร่ ๆ การลงช่วงเป็นการเปิดโอกาสให้ชายหนุ่มหญิงสาวได้รู้จักกัน เรียนรู้อุปนิสัยใจคอ และฝีมื้สติปัญญาซึ่งกันและกันก่อนที่จะแต่งงานกัน หรืออาจถ่าได้ว่า การลงช่วงเป็นลี้่อนนำให้ชายหญิงมื้โอกาสเลือกคู่ครองกัน

การอยู่ช่วงนั้น อยู่ไปถึงเวลาประมาณ ๒๔ นาฬิกา จึงเลิก การอยู่ช่วงทำงานบ้าน เช่นนี้ทำได้ตลอดปี ไม่เลือกฤดูกาลอย่างเล่นคอน แต่ถ้าระยะไหนต้องทำงานตลอดวันหนัก ๆ ก็อาจหยุดอยู่ช่วงระยะหนึ่งก็ได้

ชายหนุ่มเมื่อไปเที่ยวช่วง ถ้าเกิดความพอใจประสงค์จะสนทนากับสาวผู้ใด เป็นการเฉพาะก็จะชวนนัดแนะกันไว้ หลังจากเลิกช่วงแล้วจึงไปคุยกันได้อีกถ้าสาวไม่ปฏิเสธ การไปคุยกับสาวเฉพาะนี้เรียกว่า “ไอ้สาว” แปลว่าคุยกับสาวหรือจีบสาว ถ้าคุยธรรมดาเรียกว่า ไอ้ลม คือเจรจกันเพียงลมปาก สถานที่พากันไปคุยนั้นอาจเป็นริมชุ้งข้าว ริมกองฟาง หรือชานบ้าน จะคุยกันที่มีดหรือมีแสงจันทร์ก็ได้ และจะเลิกคุยตอนใดก็ได้ ถ้าถูกใจกันอาจถึงสว่าง

ตัวอย่างคำสนทนาที่ไอ้กันนั้น ฝ่ายชายมักกล่าวว่า “เฮมักชูแต่เรี่ย ชุ่มกเฮาบ” (ฉันรักเธอมากนะ เธอรักฉันไหม) “ซุ่ยยามาแบ้วหลายเรี่ย จะเป็นร้อยเสียด้า” (อย่ามาโกหกเลย จะเป็นร้อย ผมแห่งเสียด้า) หรืออาจตอบเฉียงไปว่า “อย่ามามักเฮาเรี่ย ฮาเอ็ดครวก็จำ จัปลา ก็บเป็น” (อย่ามารักฉันเลย ฉันทำครวก็จำ ทำปลาก็ไม่เป็น)

ความจริงคงไม่ถือในคำพูดเป็นจริงเป็นจังเท่าใดนัก แต่เป็นการสังเกตอุปนิสัยใจคอ สติปัญญาระหว่างกันนั่นเอง ส่วนที่มีการล่วงเกินขึ้นบ้างหรือไม่ นั่น ก็อาจมีบ้างนาน ๆ ครั้ง แต่โดยปกติจะไม่มีมีการล่วงเกินเกิดขึ้น เพราะผู้ไทดำเกรงว่า การทำเช่นนั้นจะเป็นการผิดผีของต้องห้ามหรือผิดประเพณี (นุกูล ชมพูนุช, ๒๕๓๕ : ๑๗ – ๑๕๕)

(๔.๓) การฟ้อนแคน

ชาวไทดำเป็นคนรักสงบแต่ชอบความสนุก เมื่อมีเทศกาลงานรื่นเริงใด ๆ หรือมีเวลาว่าง ก็จะมีผู้ที่มีความสามารถในการเป่าแคนเป็นจังหวะทำนอง หนุ่มสาวผู้เฒ่าผู้แก่และเด็กเมื่อได้ยินเสียงแคนต่างก็จะไปหาดันเสียง และพากันรำรำตามจังหวะทำนองอย่างสนุกสนาน (รวม สิงหวิ, ๒๕๕๑ : คำบอกเล่า)

(๕) ด้านการอนุรักษ์สืบทอดวิถีชีวิตไทดำ

(๕.๑) การจัดตั้งหอวัฒนธรรมพื้นบ้าน

หอวัฒนธรรมพื้นบ้าน

เป็นพิพิธภัณฑ์ที่จัดตั้งขึ้นและบริหารจัดการโดยองค์การบริหารส่วนท้องถิ่น (เมือง/จังหวัด/เทศบาล/ตำบล/ฯลฯ) เพื่อการประชาสัมพันธ์เรื่องราวของท้องถิ่น และ/หรือเรื่องราวที่ท้องถิ่นนั้น ๆ สนใจ และยังเป็นสถานที่จัดกิจกรรมด้านต่าง ๆ ของท้องถิ่น เช่น พิพิธภัณฑ์เมือง เป็นต้น ปัจจุบันเมื่อกิจการพิพิธภัณฑ์โดยรัฐบาลกลางได้วางรากฐานในการอนุรักษ์สมบัติวัฒนธรรมของชาติได้เข้มแข็งขึ้น ความสนใจและแนวคิดในการอนุรักษ์สะสม สืบสาน และ

สืบทอดในภูมิปัญญาไทยจึงขยายไปสู่คนไทยทั่วไปมากขึ้น จึงทำให้เกิดมีการจัดตั้งพิพิธภัณฑสถานลักษณะนี้มากขึ้น โดยคนหรือหน่วยงานในท้องถิ่นนั่นเอง

อย่างไรก็ดี การอนุรักษ์หลักฐานที่เกี่ยวข้องกับคนไทยนั้น จำเป็นต้องดำเนินการอย่างถูกต้อง ดังนั้น หากมีโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุที่เป็นทรัพย์สินแผ่นดินไปจัดแสดงอยู่ พิพิธภัณฑสถานนั้นต้องปฏิบัติตามพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พุทธศักราช ๒๕๐๔ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พุทธศักราช ๒๕๓๕

ภารกิจของพิพิธภัณฑสถาน

ภารกิจของพิพิธภัณฑสถานนั้นคือ การแสวงหา รวบรวม อนุรักษ์ วิจัย สื่อสาร และจัดแสดงวัตถุที่เป็นหลักฐานของมนุษย์และสิ่งแวดล้อม เพื่อจุดมุ่งหมายในการเรียนรู้ให้การศึกษาหาความเพลิดเพลิน และเพื่อพัฒนาสังคมในที่สุด

(๑) การแสวงหา เก็บรวบรวม (Collecting) วัตถุที่เป็นหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์และสิ่งแวดล้อม

(๒) การอนุรักษ์ (Conservation) วัตถุที่แสวงหาและรวบรวมมานั้น โดยกรรมวิธีและกระบวนการทั้งทางวิทยาศาสตร์ และด้วยกระบวนการแห่งภูมิปัญญา

(๓) การศึกษา ค้นคว้า วิจัย (Research) เพื่อให้ได้มาซึ่งเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับวัตถุที่อยู่ในความดูแล เพื่อนำมาประกอบเป็นหลักฐาน

(๔) การบันทึกข้อมูล (Record) และการจัดทำทะเบียนวัตถุ (Registration) เพื่อประโยชน์ในการดูแลรักษาและเพื่อการศึกษา ค้นคว้า วิจัย

(๕) การจัดแสดง (Exhibition) หรือการนำเสนอเนื้อหาทางวิชาการที่นักวิชาการของพิพิธภัณฑสถานนั้น ๆ ได้ศึกษา ค้นคว้า วิจัย แล้วนำมาประกอบกับตัววัตถุ ที่เป็นหลักฐานสำคัญ

(๖) การบริการการศึกษา และการประชาสัมพันธ์ (Education and Public Relations) คือการถ่ายทอดความรู้ต่าง ๆ ที่พิพิธภัณฑสถานรวบรวมมาเป็นองค์ความรู้ให้กับสาธารณชน

บุคลากรในพิพิธภัณฑสถาน

บุคลากรที่จะสามารถปฏิบัติงานทุกอย่างได้ครบถ้วน เพื่อให้ภารกิจสำเร็จลุล่วงได้โดยสมบูรณ์ ซึ่งเมื่อพิจารณาตามภารกิจต่าง ๆ แล้ว จะเห็นได้ว่างานของพิพิธภัณฑสถานนั้นครอบคลุมวิชาชีพต่าง ๆ หลายด้าน ซึ่งจะสามารถจำแนกได้ดังนี้

(๑) ภัณฑารักษ์ (Curator)

เป็นบุคลากรหลักของพิพิธภัณฑสถาน บุคคลที่อยู่ในตำแหน่งนี้ คือผู้ที่ทำหน้าที่เป็นนักวิชาการประจำพิพิธภัณฑสถาน

(๒) นักวิทยาศาสตร์ หรือนักอนุรักษ์ (Conservator)

ทำหน้าที่ในการอนุรักษ์วัตถุที่นำมาเก็บรวบรวมและจัดแสดงไว้ใน
พิพิธภัณฑ์

(๓) เจ้าหน้าที่ฝ่ายนิทรรศการ (Exhibition Staff)

เจ้าหน้าที่ที่มีความรู้ในด้านศิลปะในการนำเสนอ

(๔) เจ้าหน้าที่บริการการศึกษา (Education Staff)

คือนักวิชาการศึกษา หรือผู้ที่ทำหน้าที่ในการสื่อสารนำชมให้สาธารณชน
ได้เข้าใจในภารกิจของพิพิธภัณฑ์

(๕) เจ้าหน้าที่ธุรการ (Administrative Staff)

งานด้านการบริหารจัดการ ทั้งด้านงบประมาณ บุคลากร การดูแลความ
สะอาด และงานธุรการทั่วไป

(๖) เจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัย (Security Staff)

เจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัย ดูแลในเรื่องของความปลอดภัยของวัตถุที่
จัดเก็บ ทั้งความปลอดภัยของผู้เข้าชม

(พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ, ๒๕๕๐ : ๘ – ๑๐)

พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นมีบทบาทต่อสังคมและวัฒนธรรมของท้องถิ่นต่าง ๆ ดังนี้คือ

(๑) มีบทบาทในการสร้างจิตสำนึกและความภาคภูมิใจในการรักษาเอกลักษณ์
ทางวัฒนธรรมของคนในท้องถิ่น

(๒) เป็นองค์กรสงวนรักษา อนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมของท้องถิ่น

(๓) มีบทบาทเป็นศูนย์รวมทางวัฒนธรรมของท้องถิ่น

(๔) มีบทบาทในการให้บริการการศึกษาแก่คนในท้องถิ่นและคนต่างถิ่น

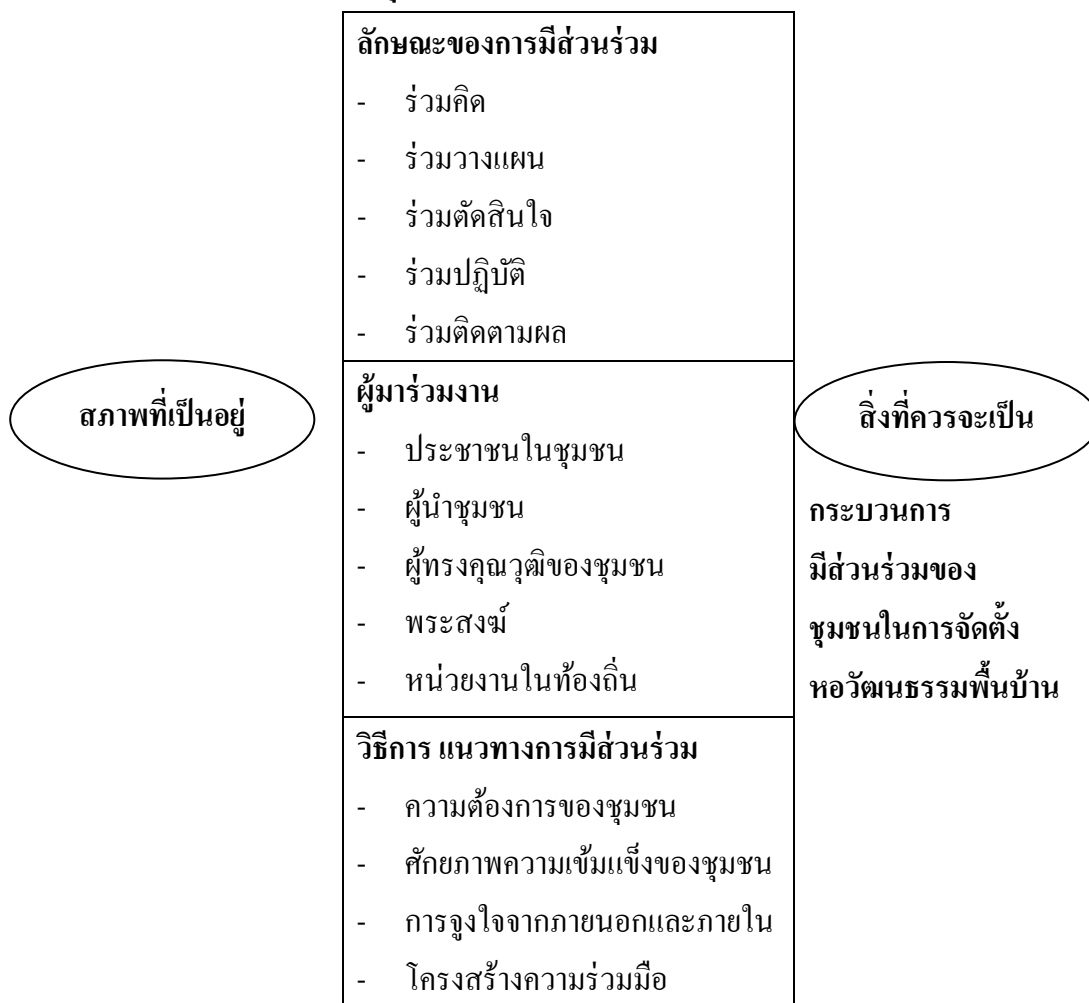
(๕) มีบทบาทในการเสริมสร้างคุณภาพชีวิตให้แก่คนในท้องถิ่น

(๖) มีบทบาทในการพัฒนาเศรษฐกิจในท้องถิ่นด้วยการขยายอาชีพใหม่ การทำที่
ระลึก การแสดงเสริมกิจกรรมหลัก

(๗) บทบาทในการส่งเสริมการท่องเที่ยว โดยเป็นแหล่งดึงดูดนักท่องเที่ยวเข้ามา
เยี่ยมชม ทำให้คนในชุมชน ร้านค้า โรงแรม ตลาดในชุมชนมีรายได้จากนักท่องเที่ยว (สำนัก
พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ, กรมศิลปากร, กระทรวงวัฒนธรรม. ๒๕๕๐ : ๖ – ๑๐)

การจัดตั้งพิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน สามารถจัดแบบแนวทางในรูปแบบของการมีส่วน
ร่วมของชุมชนในการจัดตั้งหอวัฒนธรรมพื้นบ้าน ดังปรากฏในหน้า ๕๑

การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดตั้งหอวัฒนธรรมพื้นบ้าน

แผนภูมิที่๓ : ทิมา ปรีชา กันธิยะ, ม.ป.ป. : ๒

หอวัฒนธรรมพื้นบ้านไทยวนซึ่งเกิดขึ้นจากการตอบสนองของท้องถิ่น เป็นตัวอย่างอันดีที่แสดงให้เห็นว่ามีความต้องการสร้างหอวัฒนธรรมพื้นบ้านของชุมชนอยู่ทั่วไป ในรูปแบบต่าง ๆ กัน โดยมีเอกชนหรือท้องถิ่น สามารถหาทุนทรัพย์เพื่อจัดแสดงได้โดยไม่ต้องใช้ทุนทรัพย์มากมาย แต่มีความพร้อมในเรื่องอาคารสถานที่ เนื้อหาชุมชนต้องการนำเสนอ และต้องการที่จะพิสูจน์ว่าในอนาคต หอวัฒนธรรมหรือพิพิธภัณฑ์ต้องเป็นเรื่องของชุมชน ท้องถิ่นอย่างแท้จริง (สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, ม.ป.ป. : ม.ป.ท.)

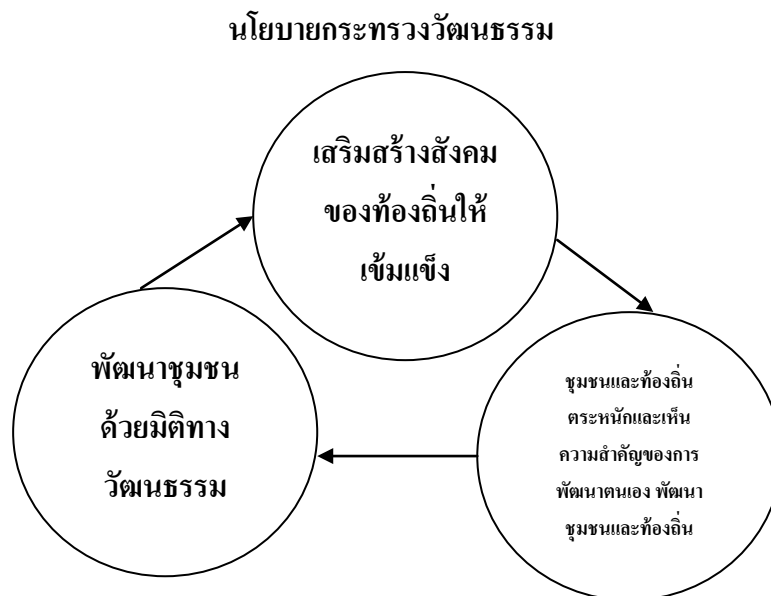
(๖) ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตไทย

(๖.๑) ความเจริญก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยี - การสื่อสารที่ไร้พรมแดน

ปัจจุบัน โลกได้พัฒนาเทคโนโลยีก้าวกระโดดไปสู่ยุค Super Technology ซึ่งไหลตามคำว่าทันสมัย (Modernization) และกำลังเข้าสู่ยุคโลกาภิวัตน์ (Globalization) ซึ่งประชาชนในโลกแข่งขันประโยชน์กัน โดยอาศัยข้อมูลข่าวสารซึ่งไหลเข้าออก เพราะเครื่องมือที่เรียกว่า “ถนนข้อมูล” ผ่านดาวเทียม ซึ่งข่าวสารเหล่านี้จำแนกออกเป็นทั้งประเภทคุณค่าและปฏิคุณ คือมีทั้งของดีและเศษขยะที่ถาโถมเข้าไปสู่ทุกประเทศทุกคนตลอด ๒๔ ชั่วโมงไม่มีหยุด ทำให้คนในโลกจะต้องศึกษาและเรียนรู้วิธีการใช้เครื่องมือแบบใหม่ คือ คอมพิวเตอร์ อิทธิพลวัฒนธรรมทุกรูปแบบใหม่นี้เป็นตัวการที่บีบให้แต่ละประเทศต้องคิดและตัดสินใจเร็วขึ้น วิถีชีวิตเปลี่ยนแปลงไป สังคมจะมีความสับสนสลับซับซ้อนมากขึ้น ในขณะเดียวกัน โลกที่กว้างใหญ่จะมีการเชื่อมโยงคนเข้าหากันอย่างใกล้ชิด ทำให้คนทั้งโลกจะต้องรับรู้และตัดสินใจในปัญหาาร่วมกัน ต้องเผชิญกับวิกฤติาร่วมกัน

สถานะภาพของวัฒนธรรมไทยซึ่งค่อนข้างแข็งช้ำ การศึกษาไม่ทั่วถึง มาตรฐานทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเหลื่อมล้ำระหว่างคนรวยมีการศึกษาดี และคนจนที่ด้อยโอกาส ทั้งห่างกันมากขึ้นตามลำดับ คนที่ร่ำรวยมีการศึกษาก็ยึดตำแหน่งผู้นำ ขณะเดียวกับคนจนก็ยิ่งจนหนักลงไปอีก ต่างกลุ่มต่างตะกายไปสู่อนาคต ใครที่พัฒนาตนเองไม่ทันก็สิ้นหวัง บ้างก็หันไปพึ่งยาเสพติด การค้ำกาม การค้าของเถื่อน ธุรกิจและวิถีชีวิตที่สำส่อน คนบางกลุ่มก็หันไปหาอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์แทนหลักศาสนาธรรม ด้วยใจหวังที่คาดการณ์ว่าสิ่งเหล่านี้พอจะนำความสุขมาให้ตนเองได้บ้าง ในที่สุดสังคมก็สับสนวุ่นวาย กลายสภาพไปเป็นคนป่าเมืองเถื่อน รูปแบบวัฒนธรรมดั้งเดิมไม่สามารถให้ความสุขแก่คนในเช่นอดีต จำเป็นต้องมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงพัฒนาเพื่อให้คนไทย “ก้าวมัน ทันโลก” (กระทรวงศึกษาธิการ, ม.ป.ป. : ๑๑ – ๑๒)

(๓) แนวทางบูรณาการการทำงานร่วมกับท้องถิ่น ชุมชนอย่างยั่งยืน โดยใช้มิติทางวัฒนธรรม

แผนภูมิที่ ๔ : ทิมา วีระ โรจน์พจนรัตน์, ม.ป.ป. : ๑-๔

แนวทางบูรณาการการทำงานร่วมกับท้องถิ่น ชุมชนอย่างยั่งยืน โดยมิติทางวัฒนธรรม โดยใช้นโยบายของกระทรวงวัฒนธรรม ประกอบด้วย ๕ แนวทาง ดังนี้

(๓.๑) การสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ทางวัฒนธรรม

สังคมแห่งการเรียนรู้ (Knowledge – Based Society)

- (๑) บอกเล่าวิถีชีวิตความเป็นอยู่แบบเรียบง่าย
- (๒) แสวงหาความรู้
- (๓) แลกเปลี่ยนเรียนรู้
- (๔) ร่วมกิจกรรม
- (๕) วิเคราะห์
- (๖) สังเคราะห์
- (๗) สร้างสรรค์
- (๘) เลือกลง

(๗.๒) การเพิ่มคุณค่าทางสังคมและเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจวัฒนธรรม

- (๑) ยกย่องผู้มีความรู้ ภูมิปัญญา
- (๒) ผู้คิดดี ประพฤติดี
- (๓) ดำรงชีวิตอยู่แบบพอเพียง
- (๔) รักษาโบราณสถาน/วัตถุในท้องถิ่น

(๗.๓) การมีส่วนร่วมของประชาชน

- (๑) ร่วมกันคิด
- (๒) ร่วมกันทำ
- (๓) ร่วมติดตามประเมินผล
- (๔) ร่วมรับผลประโยชน์

(๗.๔) การบูรณาการ

การร่วมกันทำงาน

- (๑) หลายวิธี
- (๒) หลายเวลา
- (๓) หลายความคิด

ความสามัคคีกันในชุมชน

ทุกคนได้ประโยชน์ร่วมกัน

(๗.๕) การบูรณาการการทำงานร่วมกับท้องถิ่น ชุมชน

- (๑) สร้างมนุษยสัมพันธ์
- (๒) กำหนดนโยบายและวางแผน
- (๓) จัดหางบประมาณ
- (๔) ดำเนินการตามแผนที่วางไว้
- (๕) เผยแพร่ประชาสัมพันธ์
- (๖) ติดตามประเมินผล

(วีระ โรจน์พจนรัตน์, ม.ป.ป. : ๑ - ๔)

๒.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับไทดำ ซึ่งเป็นชนกลุ่มน้อยที่เข้ามาอยู่ในประเทศไทย แต่มีวัฒนธรรมที่โดดเด่นและน่าสนใจ ซึ่งมีนักการศึกษา องค์กรต่าง ๆ ให้ความสนใจที่จะเรียนรู้ ศึกษา วิจัย ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาวิจัยวิถีชีวิตไทดำ ตำบลวังอิทก อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก ดังมีรายละเอียดดังนี้

นุกูล ชมพูนุช (๒๕๓๕ : ๑๗๕ - ๑๗๘) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ประเพณีของชาวไทยโซ่งหมู่บ้านเกาะแรด ตำบลบางปลา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม ผลการวิจัยพบว่า วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวไทยโซ่งหมู่บ้านเกาะแรด มีลักษณะของการใช้พิธีกรรมความเชื่อทางไทยโซ่งเป็นส่วนทั้งในการคิดระเบียบสังคมของชีวิตความเป็นอยู่ครอบครัวไทยโซ่ง ทำให้ชาวไทยโซ่งมีความขยัน อดทน มีความกตัญญู รักสงบ แต่ชอบสนุก มีน้ำใจ ให้ความร่วมมือกับทางราชการด้วยการรักษาวัฒนธรรมที่โดดเด่น จึงทำให้สังคมชาวไทยให้ความสนใจไทยโซ่ง ในการศึกษาวิจัยในประโยชน์ ซึ่งเป็นวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชาวไทยโซ่ง โดยบอกกรณีไว้ว่า หากเฉลี่ยในวัฒนธรรมดังกล่าวของไทดำ คาดว่าอีก ๒๐ ปี ข้างหน้า เมื่อผู้สูงอายุสิ้นอายุแล้ว คนหนุ่มสาวรุ่นลูกและหลาน อาจจะทำประเพณีเพื่อมีการสืบทอดในวัฒนธรรมของชาวไทยโซ่งลดน้อยลง เพราะคนหนุ่มสาวปรับตัวให้เหมือนชาวไทย เพราะเขาเหล่านั้นได้เข้าสู่สถานศึกษาของชาวไทย ซึ่งทำให้เกิดการพัฒนาไปในแนวทางเดียวกัน แต่ยังมีผู้ที่ยังคงรักษาวัฒนธรรมประเพณีของไทดำ คือคนที่มีอายุ ๔๐ ปีขึ้นไป

ประมวล สิงห์คำ (๒๕๓๘ : ๗๘ - ๘๔) ได้ศึกษาประเพณีและวัฒนธรรมของชาวไทยโซ่งของอำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก ผลการวิจัยพบว่าชาวไทยโซ่งส่วนใหญ่มีการอพยพตั้งถิ่นฐานอยู่ในเขตจังหวัดต่าง ๆ อาทิ จังหวัดเพชรบุรี ราชบุรี นครปฐม ลพบุรี สระบุรี นครสวรรค์ และจังหวัดพิษณุโลก โดยมีพื้นฐานขนบธรรมเนียมประเพณีเสนเรือน (การเลี้ยงผี) การแต่งงาน (พิธีกินดอง) การทำศพ (เอ็ดแสว) ซึ่งส่วนใหญ่มีอาชีพทำนา เลี้ยงสัตว์ รับจ้าง ค้าขาย หากทางราชการไม่พยายามให้การส่งเสริมสนับสนุน อาจจะทำให้วัฒนธรรมประเพณีพิธีกรรมต่าง ๆ ที่มีความเข้มแข็งโดดเด่นอาจลดน้อยลง

เปรมวิทย์ วิวัฒนเศรษฐ์ (๒๕๓๒ : ๑๒๑ - ๑๒๕) ได้ทำการวิจัยเรื่อง หารรยวรรณกรรมไทยทรงดำ พิษณุโลก พบว่า ชาวไทยทรงดำมีวัฒนธรรมที่ช่วยผ่อนคลายความเครียดหลังจากการทำงานอย่างหนัก โดยระบายความคับข้องใจด้วยการสร้างความสนุกสนานให้แก่ตนเองอยู่เสมอ โดยเฉพาะลักษณะนิสัยที่เป็นคนชอบสนุก ซึ่งมีวรรณกรรมต่าง ๆ ที่น่าสนใจ ได้แก่การเล่าเรื่องราวที่สืบทอดกันมาในลักษณะนิทาน เรื่องตลกขบขัน ที่เรียกว่า มุขปาฐะ (Oral transmission) โดยมีมากถึง ๕๑ เรื่อง ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงสภาพสังคม วิถีชีวิต คตินิยม และแนวทางปฏิบัติ

ที่เป็นประโยชน์ จึงได้บันทึกรวม ศึกษาเป็นหรรษวรรณกรรมชาวไทยทรงดำของจังหวัดพิษณุโลก เพื่อประโยชน์ในการศึกษาต่อไป

จิตรลา เกิดเรือง (๒๕๔๘) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา เรื่อง ประเพณีและพิธีกรรมไทยทรงดำ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕ จังหวัดสุพรรณบุรี โดยพบว่าการศึกษาดังกล่าวเป็นการเชื่อมโยงศิลปวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น ซึ่งสามารถนำมาจัดทำเป็นหลักสูตรการเรียนการสอนให้กับผู้เรียน ทำให้สามารถวิเคราะห์สังคมชาวไทยดำในด้าน ศาสนา วัฒนธรรม เพื่อนำสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิต เชื่อมโยงวัฒนธรรม อันเป็นแบบอย่างที่ดี ของชาวไทยดำ ที่ทำให้ท้องถิ่นสามารถยึดเป็นแบบอย่างได้ โดยเฉพาะในเรื่องของการอนุรักษ์ ประเพณีและวัฒนธรรมซึ่งเป็นภูมิปัญญาของชาวไทยทรงดำ โดยนักเรียนของโรงเรียนวัดคอน-มะเกลือ ร้อยละ ๕๕ เป็นชาวไทยดำ ซึ่งปัจจุบันผู้นำที่รักษาสืบทอดวัฒนธรรมประเพณีของ ชาวไทยทรงดำกำลังลดน้อยลงเต็มที่

ดังนั้น การรักษาประเพณีและพิธีกรรมของไทยทรงดำ จึงควรดำเนินการควบคู่ไปกับการจัดการเรียนการสอนในชั้นเรียน คือ การพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตของคน ในท้องถิ่น

สรุปจากการศึกษาวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง จึงเป็นการศึกษา วิจัย ในเรื่องเกี่ยวกับประเพณี วิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชาวไทยดำ ซึ่งส่วนใหญ่มีความประสงค์ที่จะสื่อ สืบทอดให้ผู้ศึกษา ผู้สนใจ และหน่วยงานทางราชการได้ให้ความสำคัญกับชนกลุ่มน้อยชาวไทยดำ ที่มีลักษณะของ ความเข้มแข็งอย่างโดดเด่นทางด้านวิถีชีวิตสมควรได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐให้การอนุรักษ์ ส่งเสริม สนับสนุนวัฒนธรรมที่งดงามของชาวไทยดำให้คงอยู่ตลอดไป เพื่อเป็นการเชื่อมโยง ศิลปวัฒนธรรมที่สามารถนำมาเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ชุมชนในท้องถิ่นให้เข้มแข็งและยั่งยืนสืบไป

บทที่ ๓

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยเรื่อง การศึกษาวิถีชีวิตไทดำ ตำบลวังอิทก อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก เพื่อให้การวิจัยครั้งนี้ มีประสิทธิภาพสูงสุด และเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ผู้วิจัยจึงได้กำหนดรูปแบบตามระเบียบวิธีวิจัย ประกอบด้วยรูปแบบการวิจัย ประชากรที่ศึกษา กลุ่มตัวอย่าง เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา และวิธีการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

เป็นการวิจัยแบบคุณภาพ “เชิงพรรณนา” (Descriptive research) โดยมีวิธีการดำเนินการตามลำดับขั้น ๘ ขั้นตอน ดังนี้

๑. วิธีดำเนินการวิจัย

เพื่อเป็นการดำเนินการวิจัยตามจุดประสงค์ที่กำหนดไว้ มีรายละเอียดการดำเนินการวิจัยเป็น ๘ ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ ๑ การจัดโครงการวิจัย โดยการวางแผนศึกษาสภาพทั่วไปของโครงการวิจัย สภาพปัญหาและความต้องการของชาวไทดำ ตำบลวังอิทก อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก ศึกษาวรรณกรรม เอกสาร ตำรา ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำความรู้มากำหนดกรอบแนวความคิดในการดำเนินการวิจัย

ขั้นตอนที่ ๒ แต่งตั้งคณะทำงาน และจัดประชุมชี้แจงทำความเข้าใจ เพื่อจัดทำโครงการวิจัยโครงการ “ศึกษาวิถีชีวิต ไทดำ ตำบลวังอิทก อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก”

ขั้นตอนที่ ๓ ดำเนินการเสนอโครงการต่อสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (สวช.) เพื่อขอรับทุนสนับสนุนงบประมาณเพื่อการดำเนินงานวิจัยตามกำหนด

ขั้นตอนที่ ๔ ประสานกลุ่มประชากร หมู่ ๔ หมู่ ๕ และหมู่ ๘ แจ้งผู้นำชุมชน ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน ตำบลวังอิทก อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก โดยแจ้งวัตถุประสงค์และทำความเข้าใจกับประชากร สร้างเครื่องมือแบบสอบถาม แบบสังเกต และสัมภาษณ์ ทดลองเครื่องมือ

ขั้นตอนที่ ๕ นำเครื่องมือมาปรับปรุง และดำเนินการจัดเก็บข้อมูล โดยจัดประชุมกลุ่มตัวอย่าง ครั้งที่ ๑ จัดเวทีศึกษาวิถีชีวิตไทดำ ตำบลวังอิทก อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก ครั้งที่ ๒ และจัดประชุมสรุปผลการศึกษาตามโครงการ ครั้งที่ ๓

ขั้นตอนที่ ๖ เดินทางไปรายงานความก้าวหน้าของโครงการวิจัย ต่อผู้ทรงคุณวุฒิจากมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช กับผู้ทรงคุณวุฒิของสำนักงานคณะกรรมการ วัฒนธรรมแห่งชาติ (สวช.) ณ โรงแรมแม็กซ์ กรุงเทพฯ เพื่อฟังการแนะนำ และนำรายงาน ความก้าวหน้าโครงการวิจัยมาปรับปรุงแก้ไข

ขั้นตอนที่ ๗ ดำเนินการเขียนรายงานการวิจัย ๕ บท โดยปรึกษาคณะทำงาน ที่ปรึกษาคณะทำงาน อาจารย์ผู้ทรงคุณวุฒิจากมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช ตรวจสอบแนะนำแก้ไข

ขั้นตอนที่ ๘ จัดทำสรุปรายงานการวิจัย ๕ บท ฉบับสมบูรณ์ และรายงาน สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (สวช.)

๓.๒ ประชากรที่ศึกษา/กลุ่มตัวอย่าง

๑) ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ได้แก่ ชายไทดำ หมู่ ๔ หมู่ ๕ และหมู่ ๘ จำนวน ๑,๐๕๐ คน

๒) กลุ่มตัวอย่างที่ให้การสัมภาษณ์ ตอบแบบสอบถาม และให้การสังเกต ประกอบด้วยชายไทดำ หมู่ ๔ จำนวน ๑๐๐ คน หมู่ ๕ จำนวน ๑๐๐ คน และหมู่ ๘ จำนวน ๑๐๐ คน รวมทั้งสิ้น ๓๐๐ คน

- กลุ่มตัวอย่าง ได้มาจากการสุ่มตัวอย่าง โดยใช้ตาราง Krejcie & Morgan

๓) ดำเนินการด้วยเครื่องมือ ดังนี้

(๑) แบบสัมภาษณ์ ใช้กับชายไทดำ หมู่ ๔ หมู่ ๕ และหมู่ ๘ จำนวน ๒๗ คน

(๒) แบบสอบถาม ใช้กับชายไทดำ หมู่ ๔ หมู่ ๕ และหมู่ ๘ จำนวน ๓๐๐ คน

(๓) แบบสังเกตวิถีชีวิตชายไทดำ ใช้กับชายไทดำ หมู่ ๔ หมู่ ๕ และหมู่ ๘ จำนวน ๒๗ คน (ใช้กลุ่มตัวอย่างเดียวกับกลุ่มตัวอย่างของแบบสัมภาษณ์) โดยมีรายชื่อกลุ่มตัวอย่าง จำนวน ๒๗ คน ดังนี้

ที่	ชื่อ - สกุล	ที่อยู่	โทรศัพท์
๑	นางดิม จ้อยทอง	๖๔ ม.๕ ต.วังอิทก อ.บางระกำ	-
๒	น.ส.สุรีย์ สงบภัย	๑๐ ม.๓ ต.ปลักแรด อ.บางระกำ	๐๕๕ - ๓๖๕๔๔๘
๓	นายทิม ทรายทอง	๑๑๘ ม.๕ ต.วังอิทก อ.บางระกำ	-
๔	นายย้อย สิงห์ทอง	๕๖ ม.๘ ต.วังอิทก อ.บางระกำ	-
๕	นางถ้ายงค์ เพิ่มทวี	๔๑/๓ ม.๘ ต.วังอิทก อ.บางระกำ	-
๖	นายทองย้อย อุ่นแพง	๖๕/๒ ม.๘ ต.วังอิทก อ.บางระกำ	-

ที่	ชื่อ - สกุล	ที่อยู่	โทรศัพท์
๗	นางดอกกรัก วันทัศน์	๒๕/๑ ม.๑๑ ต.วังอิทก อ.บางระกำ	๐๘๑ - ๓๓๕๔๖๓๒
๘	นางปราณี จินดาวงษ์	ร.ร.บางระกำวิทยาลัย	๐๘๕ - ๐๕๓๔๕๑๕
๙	นายประชุม สันติพิมลวงค์	๑๑๕ ม.๕ ต.วังอิทก อ.บางระกำ	๐๘๖ - ๒๐๓๐๔๐๓
๑๐	นายกำ เทียมทัน	๑๒/๑ ม.๕ ต.วังอิทก อ.บางระกำ	-
๑๑	นายบุญยืน ทองลอ	ม.๒ ต.วังอิทก	-
๑๒	นายรวม สิงห์วี	ม.๑๒ ต.วังอิทก อ.บางระกำ	๐๘๓ - ๑๘๓๓๐๕๕
๑๓	นายสำราญ สิงห์วี	ม.๓ ต.หนองกุลา อ.บางระกำ	๐๘๖ - ๑๕๐๓๒๔๕
๑๔	นายประสิทธิ์ สิงห์ลอ	ม.๒ ต.บ่อทอง อ.บางระกำ	-
๑๕	นายคำสิงห์ สระทองอินทร์	ม.๓ ต.หนองกุลา อ.บางระกำ	๐๘๓ - ๒๐๓๔๓๔๕
๑๖	นายสมบุญ รัตนชัยเดช	ม.๓ ต.หนองกุลา อ.บางระกำ	-
๑๗	นายวีระชัย โพธิสารวราราช	ม.๓ ต.หนองกุลา อ.บางระกำ	-
๑๘	นายฑู สิงห์ลอ	ม.๓ ต.หนองกุลา อ.บางระกำ	-
๑๙	นายบุญลือ สิงห์ลอ	ม.๘ ต.วังอิทก อ.บางระกำ	-
๒๐	นายถ้วน สิงห์ลอ	๘๐ ม.๑ ต.บ่อทอง	-
๒๑	นายคำ สิงห์ลอ	๓๑/๑ ม.๕ ต.วังอิทก	-
๒๒	นายสุชน เพิ่มทวี	๑๓๔ ม.๕ ต.วังอิทก	-
๒๓	ลุงคำ สิงห์ลอ	๓๑/๑ ม.๕ ต.วังอิทก อ.บางระกำ	-
๒๔	นางทิง เพิ่มทวี	๑๓๔ ม.๕ ต.วังอิทก อ.บางระกำ	-
๒๕	นายชลอ สอนท่าโก	๒๖ ม.๔ ต.วังอิทก อ.บางระกำ	-
๒๖	แม่อบ จ้อยทอง	๒๕/๑ ม.๔ ต.วังอิทก อ.บางระกำ	-
๒๗	นางสอง มั่นสะอาด	๕๒/๔ ม.๘ ต.วังอิทก อ.บางระกำ	-

ตัวแปรที่ศึกษา ประกอบด้วย

๑) วิธีชีวิตไทดำ

ด้านลักษณะบ้านเรือนที่อยู่อาศัยของชาวไทดำ

๑.๑) ลักษณะบ้านเรือนที่อยู่อาศัย

๑.๒) การประกอบอาชีพ

- ๒) ด้านประเพณี – พิธีกรรมของไทดำ
- ๒.๑) การเสนเรื่อน
 - ๒.๒) การแต่งงาน
 - ๒.๓) การทำศพ
 - ๒.๔) การขึ้นบ้านใหม่
 - ๒.๕) การไหว้ศาลประจำหมู่บ้าน
- ๓) ด้านภาษาและการแต่งกายชาวไทดำ
- ๓.๑) ภาษาชาวของไทดำ
 - ๓.๒) การแต่งกายของไทดำ
- ๔) ด้านการเล่นและศิลปะการแสดงของชาวไทดำ
- ๔.๑) การเล่นคอน
 - ๔.๒) การอยู่ข่วง – ลงข่วง
 - ๔.๓) การฟ้อนแคน
- ๕) ด้านการอนุรักษ์สืบทอดวิถีชีวิตไทดำ
- ๕.๑) การจัดตั้งหอวัฒนธรรมพื้นบ้าน
 - ๕.๒) การมีส่วนร่วมในการจัดตั้งหอวัฒนธรรมพื้นบ้าน
- ๖) ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อ การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตไทดำ
- ๖.๑) ความเจริญก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยี - การสื่อสารที่ไร้พรมแดน
- ๗) แนวทางบูรณาการการทำงานร่วมกับท้องถิ่น ชุมชนอย่างยั่งยืน โดยใช้มิติทางวัฒนธรรม

๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ แบบสอบถามชนิดตรวจสอบ (Check list) จำนวน ๑ ฉบับ แบบสังเกต (Observation form) จำนวน ๑ ฉบับ และแบบสัมภาษณ์ชนิดมีโครงสร้าง (Structure Interview) จำนวน ๑ ฉบับ มีรายละเอียดดังนี้

๑) ฉบับที่ ๑ แบบสอบถาม จำนวน ๑ ฉบับ แบ่งเป็น ๓ ตอน

- ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไป เกี่ยวกับ เพศ อายุ การศึกษาสูงสุด ภูมิลำเนา ที่ท่านอยู่ เป็นบุคคลที่มีเชื้อสายเป็น ปัจจุบันอาศัยอยู่ที่ ระยะเวลาในการอยู่อาศัย และการประกอบอาชีพ

- ตอนที่ ๒ การศึกษาวิถีชีวิตไทดำ ตำบลวังอิทก อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก เกี่ยวกับบรรพบุรุษไทดำ เสื้อผ้าที่สวมใส่ได้มาจาก การแต่งกายด้วยชุดไทดำ การสืบทอดลักษณะขนบธรรมเนียมของชาวไทดำ ลักษณะการสร้างบ้านเรือน และการให้ความสำคัญเกี่ยวกับพิธีกรรม – ความเชื่อ

๒) ฉบับที่ ๒ แบบสังเกต จำนวน ๑ ฉบับ แบ่งเป็น ๘ ข้อ เกี่ยวกับที่มาของประวัติของกลุ่มแรก อาชีพ – เครื่องมือเครื่องใช้ ลักษณะและความสัมพันธ์ของครัวเรือนกับชุมชน ภาษา การแต่งกาย ประเพณี – พิธีกรรม สิ่งที่มีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม

๓) ฉบับที่ ๓ แบบสัมภาษณ์ จำนวน ๑ ฉบับ แบ่งเป็น ๓ ตอน

- ตอนที่ ๑ ข้อมูลของผู้ให้สัมภาษณ์ เกี่ยวกับ ชื่อ – สกุล ที่อยู่
- ตอนที่ ๒ วิถีชีวิตจากอดีตสู่ปัจจุบันและผลกระทบ
- ตอนที่ ๓ สิ่งที่เป็นความต้องการของชาวไทดำ

โดยมีการสร้างและพัฒนาเครื่องมือ ๕ ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ ๑ ศึกษารูปแบบของแบบสอบถาม, แบบสังเกต และแบบสัมภาษณ์

ขั้นที่ ๒ ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เอกสารตำราที่เกี่ยวข้อง

ขั้นที่ ๓ สร้างแบบสอบถาม แบบสังเกต และแบบสัมภาษณ์ และให้ผู้เชี่ยวชาญ

ตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา

ขั้นที่ ๔ นำเครื่องมือแบบสอบถาม แบบสังเกต และแบบสัมภาษณ์ไปทดลอง

(Try Out)

ขั้นที่ ๕ นำเครื่องมือจากขั้นที่ ๔ ไปปรับปรุงแก้ไขจนได้เครื่องมือฉบับที่สมบูรณ์

การเก็บและรวบรวมข้อมูล มี ๓ ขั้นตอน ดังนี้

๑) ประชุมชี้แจงทำความเข้าใจกับผู้นำชาวไทดำ ผู้นำชุมชน

๒) จัดเวทีเสวนาการศึกษาวิถีชีวิตไทดำ ตำบลวังอิทก อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก

๓) เดินทางเข้าไปศึกษาวิถีชีวิตในหมู่บ้านชาวไทดำ หมู่ ๔ หมู่ ๕ และหมู่ ๘ ตำบลวังอิทก อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก

๔) เวทีสรุปผลการจัดเก็บข้อมูลและการศึกษาวิถีชีวิตชาวไทดำ ตำบลวังอิทก อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก

๓.๔ การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเรื่อง “การศึกษาวิถีชีวิตไทดำ ตำบลวังอิทก อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก โดยคณะผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากผู้ตอบแบบสอบถามแบบสัมภาษณ์ และแบบสังเกต ซึ่งเป็นชาวไทดำ หมู่ ๔, หมู่ ๕ และหมู่ ๘ ของตำบลวังอิทก อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก ด้วยเครื่องมือ ๓ แบบ ได้แก่ (๑) แบบสอบถามจากการจัดเวทีศึกษาวิถีชีวิตไทดำที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง จำนวน ๓๐๐ คน/ฉบับ ได้รับคืน ๓๐๐ ฉบับ คิดเป็นร้อยละ ๑๐๐ (๒) แบบสัมภาษณ์แบบเจาะจง โดยตัวแทนหมู่บ้านละ ๓ ครัวเรือน ๆ ละ ๓ คน รวม ๒๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๐๐ (๓) แบบสังเกต โดยเข้าไปศึกษาในหมู่บ้าน ๆ ละ ๓ ครัวเรือน ๆ ละ ๓ คน รวม ๒๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๐๐ รวมจำนวนทั้งสิ้น ๓๕๔ คน โดยวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากผู้ตอบแบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ และจากการสำรวจ ได้แก่

๑) แบบสอบถามฉบับที่ ๑ วิเคราะห์ข้อมูลจากผู้ตอบแบบสอบถามที่เป็นไทดำ จากหมู่ที่ ๔ หมู่ที่ ๕ และหมู่ที่ ๘ ตำบลวังอิทก อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก จำนวน ๓๐๐ คน วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าร้อยละ มีรายละเอียดปรากฏตามตารางที่ ๑ ดังปรากฏตามตารางที่ ๑ ตอนที่ ๑ : ข้อมูลทั่วไป ในหน้าที่ ๖๓

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไป มีรายละเอียดปรากฏตามตารางที่ ๑ ดังนี้

ตาราง ๑ ข้อมูลทั่วไป

ที่	รายการ	ประชากร	กลุ่มตัวอย่าง	จำนวน	ร้อยละ
๑	เพศ	๑,๐๕๐	๓๐๐		
	- ชาย			๑๐๒	๓๔.๐๐
	- หญิง			๑๙๘	๖๖.๐๐
๒	อายุ	๑,๐๕๐	๓๐๐		
	- ต่ำกว่า ๓๐ ปี			๑๘	๖.๐๐
	- ๓๑ - ๔๐ ปี			๒๔	๘.๐๐
	- ๔๑ - ๕๐ ปี			๔๘	๑๖.๐๐
	- ๕๑ ปีขึ้นไป			๒๑๐	๗๐.๐๐
๓	การศึกษาสูงสุด	๑,๐๕๐	๓๐๐		
	- ระดับประถมศึกษา			๑๕๐	๕๐.๐๐
	- ระดับมัธยมศึกษา			๔๒	๑๔.๐๐
	- ระดับปริญญาตรี				
	- ระดับสูงกว่าปริญญาตรี				
- อื่น ๆ ได้แก่ ไม่ได้เรียนหนังสือ	๑๐๘	๓๖.๐๐			
๔	ภูมิลำเนาของท่านอยู่ที่	๑,๐๕๐	๓๐๐		
	- ในพื้นที่หมู่ ๔			๓๐	๑๐.๐๐
	- ในพื้นที่หมู่ ๕			๑๔๔	๔๘.๐๐
	- ในพื้นที่หมู่ ๘			๑๒๖	๔๒.๐๐
๕	บุคคลมีเชื้อสาย	๑,๐๕๐	๓๐๐		
	- ชาวไทย			๓๐	๑๐.๐๐
	- ชาวไทยทรงดำ			๒๗๐	๙๐.๐๐
๖	ปัจจุบันอาศัยอยู่ที่	๑,๐๕๐	๓๐๐		
	- ในหมู่บ้านหมู่ที่ ๔ ต.วังอิทก			๓๐	๑๐.๐๐
	- ในหมู่บ้านหมู่ที่ ๕ ต.วังอิทก			๑๔๔	๔๘.๐๐
	- ในหมู่บ้านหมู่ที่ ๘ ต.วังอิทก			๑๒๖	๔๒.๐๐
๗	ระยะเวลาในการอยู่อาศัย	๑,๐๕๐	๓๐๐		
	- ต่ำกว่า ๕ ปี			๖	๒.๐๐
	- ๕ - ๒๐ ปี			๔๘	๑๖.๐๐
	- ๒๑ - ๔๐ ปี			๔๒	๑๔.๐๐
	- ๔๑ ปีขึ้นไป			๒๐๔	๖๘.๐๐
๘	ประกอบอาชีพ	๑,๐๕๐	๓๐๐		
	- ทำนา			๒๓๔	๗๘.๐๐
	- ทำไร่			๖	๒.๐๐
	- เลี้ยงสัตว์			๖	๒.๐๐
	- อื่น ๆ ได้แก่ ก้าขาย, รับจ้าง			๕๔	๑๘.๐๐

จากตารางที่ ๑ การศึกษาวิถีชีวิตไทดำ ตำบลวังอิทก อำเภอบางระกำ จังหวัด พิษณุโลก พบว่า จากการศึกษาดังกล่าว พบว่า ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มผู้สูงอายุเป็นส่วนใหญ ร้อยละ ๗๐ ที่ยังคงรักษาสืบทอดประเพณีวัฒนธรรมของชาวไทดำอย่างเคร่งครัด โดยเข้ามาอาศัยอยู่ ในพื้นที่หมู่ ๔, ๕ และ ๘ ของตำบลวังอิทกเป็นเวลาเกือบตลอดชีวิต ๔๑ ปีขึ้นไป และยึดอาชีพ ทำนา ประชากรส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงมากกว่าเพศชาย โดยเพศหญิงคิดเป็นร้อยละ ๖๖.๐๐ รองลงมาเป็นเพศชาย คิดเป็นร้อยละ ๓๔.๐๐ ด้านอายุ ประชากรส่วนใหญ่มีอายุ ๕๑ ปีขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ ๗๐.๐๐ รองลงมาคืออายุระหว่าง ๔๑ - ๕๐ ปี คิดเป็นร้อยละ ๑๖.๐๐ ด้านการศึกษา ส่วนใหญ่มีการศึกษาระดับประถมศึกษา คิดเป็นร้อยละ ๕๐.๐๐ รองลงมาคืออื่น ๆ ได้แก่ ไม่ได้ เรียนหนังสือ คิดเป็นร้อยละ ๓๖.๐๐ ด้านภูมิถิ่นกำเนิดส่วนใหญ่ประชากรมีถิ่นกำเนิดในพื้นที่หมู่ที่ ๕ คิดเป็นร้อยละ ๔๘.๐๐ รองลงมาอยู่ในพื้นที่หมู่ที่ ๘ คิดเป็นร้อยละ ๔๒.๐๐ ด้านเชื้อสาย ประชากร มีเชื้อสายไทดำเป็นส่วนใหญ่ คิดเป็นร้อยละ ๕๐.๐๐ รองลงมาเป็นชาวไทย คิดเป็นร้อยละ ๑๐.๐๐ ด้านที่อยู่อาศัยในปัจจุบัน ส่วนใหญ่อยู่ที่หมู่ที่ ๕ คิดเป็นร้อยละ ๔๘.๐๐ รองลงมาคือหมู่ที่ ๘ คิดเป็นร้อยละ ๔๒.๐๐ ด้านระยะเวลาในการอยู่อาศัย ส่วนใหญ่อาศัยอยู่ ๔๑ ปีขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ ๖๕.๐๐ รองลงมาได้แก่ ๕ - ๑๐ ปี คิดเป็นร้อยละ ๑๖.๐๐ ด้านการประกอบอาชีพ พบว่า ประชากร ส่วนใหญ่มีอาชีพในการทำนาคิดเป็นร้อยละ ๗๘.๐๐ รองลงมาคือ อาชีพอื่น ๆ ได้แก่ ค้าขาย, รับจ้าง คิดเป็นร้อยละ ๑๘.๐๐

ตอนที่ ๒ การศึกษาวิถีชีวิตไทยคำ ตำบลวังอิทก อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลกมีรายละเอียดปรากฏตามตารางที่ ๒ ดังนี้

ตาราง ๒ การศึกษาวิถีชีวิตไทยคำ ตำบลวังอิทก อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก

ที่	รายการ	ประชากร	กลุ่มตัวอย่าง	จำนวน	ร้อยละ
๑	บรรพบุรุษไทคำอพยพมาจาก - จังหวัดเพชรบุรี - จังหวัดนครปฐม - จังหวัดราชบุรี - จังหวัดอื่น ๆ ได้แก่ พิจิตร สุพรรณบุรี ลพบุรี เป็นต้น	๑,๐๕๐	๓๐๐	๑๒๖ ๑๐๘ ๔๒ ๒๔	๔๒.๐๐ ๓๖.๐๐ ๑๔.๐๐ ๘.๐๐
๒	เสื้อผ้าที่สวมใส่ได้มาจาก - ทอใช้เอง - ซื้อจากตลาด - ที่อื่นส่งมาขาย - อื่น ๆ ได้แก่ ซื้อเสื้อมาปักเอง	๑,๐๕๐	๓๐๐	๕๖ ๑๓๒ ๖๐ ๑๒	๓๒.๐๐ ๔๔.๐๐ ๒๐.๐๐ ๔.๐๐
๓	การแต่งกายด้วยชุดไทคำ - แต่งประจำทุกวัน - แต่งเฉพาะวันสำคัญ - แต่งเป็นครั้งคราว - อื่น ๆ แต่งเวลามีเทศกาล, แต่งเพื่อรับแขก	๑,๐๕๐	๓๐๐	๖ ๑๖๘ ๑๒๕ ๑	๒.๐๐ ๕๖.๐๐ ๔๑.๖๗ ๐.๓๓
๔	การสืบทอดลักษณะขนบธรรมเนียมของชาวไทย คำให้กับลูกหลาน - สืบทอดภาษาพูด - สืบทอดพิธีกรรม - สืบทอดการแต่งกาย - สืบทอดอื่น ๆ ได้แก่ การทอผ้า การ แต่งงานกับชนเผ่าเดียวกัน	๑,๐๕๐	๓๐๐	๕๑ ๑๐๕ ๔๐ ๑๐๐	๑๗.๐๐ ๓๖.๓๓ ๑๓.๓๓ ๓๓.๓๓
๕	ลักษณะการก่อสร้างบ้านเรือนยังคงเอกลักษณ์ ของความเป็นไทคำ - ไทคำ ๑๐๐% - ไทคำ ๕๐% - ไทคำต่ำกว่า ๕๐% - อื่น ๆ ได้แก่ แบบผสมผสานแบบเก่าและ แบบใหม่	๑,๐๕๐	๓๐๐	๓๘ ๖๒ ๘๔ ๑๑๖	๑๒.๖๖ ๒๐.๖๖ ๒๘.๐๐ ๓๘.๖๖

ตาราง ๒ (ต่อ)

ที่	รายการ	ประชากร	กลุ่มตัวอย่าง	จำนวน	ร้อยละ
๖	การให้ความสำคัญเกี่ยวกับพิธีกรรมความเชื่อในเรื่อง - พิธีเสนเรือน - พิธีล่าคอน - พิธีแต่งงาน - พิธีอื่น ๆ ได้แก่ การเลี้ยงผี รำแคน ปาด โดง แฉ่งงานศพ	๑,๐๕๐	๓๐๐	๑๐๕ ๒๔ ๖๘ ๕๕	๓๖.๓๓ ๘.๐๐ ๒๒.๖๖ ๓๓.๐๐

จากตารางที่ ๒ การศึกษาวิถีชีวิตไทดำ ตำบลวังอิทก อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก พบว่า บรรพบุรุษไทดำส่วนใหญ่อพยพมาจากจังหวัดเพชรบุรี จำนวน ๑๒๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๒.๐๐ รองลงมาเป็นจังหวัดนครปฐม จำนวน ๑๐๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๖.๐๐ เสื้อผ้าที่สวมใส่ส่วนใหญ่ได้มาจากซื้อจากตลาด จำนวน ๑๓๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๔.๐๐ รองลงมาทอใช้เองจำนวน ๕๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๒.๐๐ การแต่งกายชุดไทดำส่วนใหญ่นิยมแต่งเฉพาะวันสำคัญ จำนวน ๑๖๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๖.๐๐ รองลงมาแต่งเป็นครั้งคราว จำนวน ๑๒๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๑.๖๖ การสืบทอดลักษณะขนบธรรมเนียมประเพณีของชาวไทดำให้กับลูกหลานส่วนใหญ่ เป็นเรื่องพิธีกรรม จำนวน ๑๐๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๖.๓๓ รองลงมาเป็นการสืบทอดการทอผ้า – การแต่งงานกับชนเผ่าเดียวกัน จำนวน ๑๐๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๓.๓๓ ลักษณะการก่อสร้างบ้านเรือนยังคงเอกลักษณ์ของความเป็นไทดำ ส่วนใหญ่เป็นแบบการผสมผสานแบบเก่าร่วมกับแบบใหม่ในเอกลักษณ์ของความเป็นไทดำ จำนวน ๑๑๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๘.๖๖ รองลงมาเป็นรูปแบบการก่อสร้างบ้านในลักษณะที่มีเอกลักษณ์ของความเป็นไทดำที่ต่ำกว่าร้อยละ ๕๐ จำนวน ๘๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๘.๐๐ การให้ความสำคัญเกี่ยวกับพิธีกรรม – ความเชื่อในเรื่องพิธีที่สำคัญส่วนใหญ่ คือ พิธีเสนเรือน จำนวน ๑๐๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๖.๓๓

จากลักษณะข้อมูลที่ศึกษาวิถีชีวิตไทดำ ตำบลวังอิทก อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก พบว่า ส่วนใหญ่ชาวไทดำอพยพมาจากภูมิลำเนาเดิมจากจังหวัดเพชรบุรี มีลักษณะการแต่งกาย โดยส่วนใหญ่ซื้อเสื้อผ้าจากตลาด โดยจะแต่งกายด้วยชุดไทดำเฉพาะวันสำคัญ มีการเน้นในเรื่องพิธีกรรมเป็นสำคัญ ลักษณะบ้านเรือนที่อยู่อาศัยส่วนใหญ่เป็นแบบผสมผสานแบบของชาวไทดำกับรูปแบบบ้านของชาวไทย โดยส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับพิธีกรรม - ความเชื่อในพิธีเสนเรือน

ตอนที่ ๓ ข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม สรุปได้ ๔ ด้านดังนี้

๑) ด้านความภาคภูมิใจในความเป็นชาวไทดำ

มีความภาคภูมิใจที่เกิดมาเป็นชาวไทดำในประเทศไทย และได้มีส่วนร่วมในการฟื้นฟูอนุรักษ์ สืบสานจากปู่ย่าตายาย ผู้ลูกหลาน

๒) ด้านการรวมกลุ่มเพื่อประกอบอาชีพ ความเชื่อ ขนบธรรมเนียมผู้ลูกหลาน

มีความต้องการให้มีวิทยากรมาให้ความรู้ในเรื่องของการประกอบอาชีพ ได้แก่ การทำนา การก่อสร้าง การทอผ้า การเลี้ยงสัตว์ อาชีพที่เหมาะสม การจัดพิธีกรรมของชาวไทดำในงานวันสำคัญ ๆ เพื่อเผยแพร่ผู้ลูกหลาน

๓) ด้านการจัดแหล่งเรียนรู้ / ศูนย์ข้อมูลของชาวไทดำ และการสร้างรายได้ให้กับชุมชน

มีความต้องการให้ภาครัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจัดให้มีวิทยากรสอนเรื่องการทอผ้า โดยมีการสนับสนุนเครื่องมือ จัดให้มีศูนย์วัฒนธรรมพื้นบ้าน มีการสอนภาษาพูด – เขียน ของชาวไทดำ การทอผ้า ศิลปหัตถกรรมไทดำ การทำข้าวซ้อมมือ การจัดจำหน่าย จัดให้มีห้องสมุดของหมู่บ้าน เป็นต้น

๔) ด้านความต้องการให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือทางราชการช่วยเหลือชาวไทดำ

มีความต้องการให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือหน่วยงานราชการสนับสนุนงบประมาณพัฒนาหมู่บ้านชาวไทดำ พัฒนาขนบธรรมเนียมประเพณี อาชีพ จัดเป็นแหล่งท่องเที่ยว เป็นต้น

๒) แบบสัมภาษณ์ฉบับที่ ๒ วิเคราะห์ข้อมูลจากผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ชาวไทดำ ซึ่งเป็นตัวแทนหมู่บ้านละ ๒๗ คน เป็นกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง วิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยประมวลความคิดเห็น ๕ ด้าน ดังนี้

ด้านที่ ๑ ผลกระทบต่อวิถีชีวิตชาวไทดำ พบว่า

ปัจจุบันทุกบ้านเรือนมีโทรทัศน์ โทรศัพท์มือถือ มีสิ่งสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ เป็นความเจริญทางด้านวัตถุ เทคโนโลยีสมัยใหม่ การสื่อสารที่ไร้พรมแดน ทำให้คนรุ่นลูกหลานขาดความสนใจในแบบแผนวิถีชีวิตแบบเดิม ลูกหลานที่เรียนสูงขึ้นก็รับวัฒนธรรมจากโรงเรียนที่เรียนร่วมกับชาวไทย รับสื่อและเทคโนโลยีใหม่ ๆ และเมื่อเติบโตขึ้นก็มีครอบครัวแยกย้ายออกไปจากครอบครัวใหญ่ ที่มีพ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย ทำให้ผู้สูงอายุอยู่บ้านเพียงลำพัง และมีปัญหาด้านสุขภาพจิต คือ เหงา สุขภาพกายส่วนใหญ่จะปวดขา ปวดหลัง เดินไปมาไม่สะดวก

และไม่สามารถไปร่วมงานและกิจกรรมของชาวไทดำได้ เช่น พิธีเสนเรือนของบ้านต่าง ๆ งานแต่งงาน งานศพ เป็นต้น รุ่นลูกของไทดำ เมื่อแต่งงานก็จะสวมเสื้อผ้าแบบไทดำ เช่น เสื้อก้อม เสื้อฮี เวลาไปงานสำคัญ ๆ เท่านั้น รุ่นลูกสามารถพูดภาษาไทยไทดำได้บ้าง ส่วนรุ่นหลานไม่ยอมพูด แต่ฟังเข้าใจ เพราะเวลาไปโรงเรียนจะถูกเพื่อน ๆ ล้อว่าเป็นลาว – พุคลาว เด็กรุ่นหลานจึงพูดภาษาไทยไทดำไม่ได้

ด้านเรื่องอาชีพ ส่วนใหญ่จะประกอบอาชีพทำนา ก็จะทำกันในครอบครัว ซึ่งแปลงนาจะอยู่ท้ายบ้านบ้าง เช่าทำที่อื่นบ้าง ถ้ารุ่นหลานเติบโตขึ้นไปแน่ใจว่าจะยึดอาชีพทำนา หรือไม่ โดยรุ่นลูกบางคนก็จะช่วยบ้างแต่ไม่ทุกคนในครอบครัว เพราะบางคนก็ทำอาชีพอื่น เช่น รับจ้าง ทำการค้า เป็นต้น

ด้านที่ ๒ สิ่งที่เป็นปัจจัยส่งผลให้วิถีชีวิตชาวไทดำเปลี่ยนแปลง ได้แก่

- ด้านภาษาพูดไทดำ บางครั้งส่งภาษาไทยดำในตลาดหรือต่างถิ่น ชาวไทดำบางคนมักจะพูดภาษาไทยตอบ อาจเป็นเพราะขาดความมั่นใจหรืออายุ รุ่นหลานไม่ยอมเรียนรู้ด้านภาษา พอเข้าใจแต่พูดไม่ได้

- ด้านการแต่งกาย จะแต่งชุดไทดำเฉพาะมีงานสำคัญ และไปร่วมงานประเพณีต่าง ๆ ของชาวไทดำ หรืองานของชาวไทย ถ้าผู้นำชุมชน เช่น ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน แจ้งให้แต่งชุดไทดำจึงจะแต่งไปร่วมงาน

- ด้านอาชีพ อนาคตการทำนาข้าวเจ้า ข้าวเหนียว อาจลดลง เนื่องจากลูกหลานเรียนสูงขึ้น และมองว่าอาชีพทำนาเหนื่อยหนัก ชอบทำการค้าและรับจ้าง การทำนาสมัยปัจจุบันจะใช้รถเกี่ยวข้าว และนำข้าวเปลือกไปเก็บที่บ้านยุ้งข้าวที่ปลูกใกล้ ๆ กับบ้านหรือนำข้าวเปลือกเข้าโรงสีข้าว ส่วนหญิงจะตำซั่มมือเองบ้าง แต่น้อยลง เพราะไม่สะดวก

- ด้านสื่อเทคโนโลยีสมัยใหม่ ชาวไทดำเห็นว่ามีคามจำเป็นที่ต้องมีเพื่อให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงข้อมูลข่าวสาร เช่น โทรศัพท์ จานดาวเทียม โทรศัพท์ สิ่งพิมพ์ เป็นต้น

ด้านที่ ๓ ด้านความต้องการของชาวไทดำ

- ชาวไทดำส่วนใหญ่ต้องการให้ทางราชการหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเข้ามาให้ความช่วยเหลือด้านอาชีพ เช่น การทอผ้า โดยสนับสนุนเครื่องทอผ้า และการส่งเสริมการจัดจำหน่าย เพื่อสร้างอาชีพเวลาที่ว่างจากการทำนา หรืองานฝีมือหัตถกรรมต่าง ๆ

- ต้องการให้มีพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านของชาวไทดำ ตำบลวังอิทก เพื่อเป็นที่รวบรวมองค์ความรู้ สิ่งของเครื่องใช้ของชาวไทดำ ประวัติ – ข้อมูลสำคัญของชาวไทดำ เป็นที่รวมกลุ่มของชาวไทดำ สอนภาษาไทดำ สอนอาชีพ และพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ชนกลุ่มน้อยไทดำ ของตำบล อำเภอ และของจังหวัดพิษณุโลก

- ต้องการให้ภาครัฐเห็นความสำคัญของชาวไทดำ และเชิญร่วมกิจกรรม หรือ ประเพณีต่าง ๆ ซึ่งชาวไทดำยินดีให้ความร่วมมือ หรือการเผยแพร่และประชาสัมพันธ์ นับเป็นการ อนุรักษ์ สืบทอด วัฒนธรรมของชาวไทดำให้ยั่งยืนสืบไป

๓) แบบสังเกตฉบับที่ ๓ วิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพทั่ว ๆ ไป ของครัวเรือนที่ไปสัมภาษณ์ จำนวน ๒๗ ครัวเรือนที่ได้จากกลุ่มตัวอย่างเจาะจงจากแบบสัมภาษณ์ โดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ที่ได้จากการจดบันทึก ประมวลผลดังนี้

๑) ด้านลักษณะบ้านเรือนที่อยู่อาศัยและอาชีพ

- ด้านบ้านเรือนที่อยู่อาศัย ลักษณะตั้งบ้านเป็นบ้านเรือนไม้ยกสูง ผสมผสานแบบไทดำและชาวไทย ต้องขึ้นบันได มีเพิงหน้าบ้านยื่นออกมา มีใต้ถุนเรือน มีแคร่ไฟ และไม้ไผ่จักสานเอง เพื่อได้พักผ่อน เก็บเครื่องมือเครื่องใช้ในอาชีพ ได้แก่ งอบ เสียม กระบุง ตะกร้า สุ่มจับปลา ที่เกี่ยวข้าว มีดพร้า ภายในบนบ้านจะมีเรือนชานเอาไว้รับแขก มีห้องนอน – ห้องเลี้ยงผี เรียกว่า กะลื้อห้อง เป็นวิญญาณของบรรพบุรุษที่อยู่ตรงกลางบนหิ้งที่จัดข้าวปลาอาหาร เหล้าถ้วยเล็ก ๆ ที่ลูกหลานที่เป็นผู้ชายจะต้องรับมาบูชา เพื่อจะได้คุ้มครองให้ทุกคนภายในบ้าน มีความสุข ปลอดภัย และเป็นมงคล และทุก ๆ บ้านจะมีเรือนไม้ไผ่ มีขนาดใกล้เคียงกับตัวบ้าน เป็นเรือนไม้ยกสูงเอาไว้เก็บข้าวเปลือก เรียกว่า บ้าน ซึ่งการปลูกบ้านจะมีการกำหนดฤกษ์ยกเสาเอก จะมีกระดองเต่าแขวนไว้ โดยเชื่อว่าจะปลอดภัยและมีอายุยืนยาว และจะมีการตั้งศาลพระภูมิ หน้าบ้าน โดยมีหมอปิธิมาดำเนินการให้

- ด้านอาชีพ จะมีแปลงนาอยู่ท้ายบ้าน มีลูกบางคนไปทำนาเช่าที่อื่นที่อยู่ ในหมู่บ้าน และจะเลี้ยงหมูบ้านละ ๒ – ๔ ตัว เพื่อเอาไว้เวลาทำพิธีเสนเรือน จะต้องฆ่าหมูไว้ เช่น วิญญาณบรรพบุรุษให้มากินอาหารที่เช่นไหว้ ลูกหลานบางคนก็มีอาชีพรับจ้าง เช่น ขับรถไถนา เลี้ยงสัตว์ ค้าขาย เป็นต้น

๒) ด้านประเพณี – พิธีกรรม

- ชาวไทดำส่วนใหญ่ นับถือผี เลี้ยงผีและนับถือพุทธศาสนา มีการ ประพฤติปฏิบัติตนในลักษณะเกรงกลัวต่อบาป มีความกตัญญู ชอบการทำบุญตักบาตร ไปร่วม ฟังเทศน์ที่วัด เป็นคนรักสงบ แต่ชอบสนุก โดยเฉพาะการรำแคน หรือฟ้อนแคน ถ้าได้ยินเสียงแคน จะพากันไปฟ้อนรำแคน การเกิดลูกหรือคลอดลูกนิยมใช้หมอดำเยาในหมู่บ้าน เพราะถือว่าเป็นบุญ มากกว่าไปคลอดที่โรงพยาบาล เมื่อลูกหลานโตขึ้นก็จะให้ลูกหลานผู้ชายบวช เมื่ออายุครบ ๒๐ ปี โดยนิยมให้ไปอยู่วัดก่อน ๕ – ๑๕ วัน ก่อนบวช มีการทำขวัญนาค สอนนาค คล้ายประเพณี ของชาวไทย ชาวไทดำนิยมไปร่วมงานทอดผ้าป่า ทอดกฐิน และวันสำคัญทางศาสนา ประเพณี-

สงกรานต์ ลอยกระทบ การแต่งงาน (กินดอง) งานศพ โดยเฉพาะพิธีสำคัญ พิธีเสนเรือน ๒ ปี จะทำครั้งหนึ่ง โดยมีลูกหลาน สะใภ้ มาร่วมงาน เพื่อแสดงความกตัญญู และงานขึ้นบ้านใหม่

๓) ด้านภาษาและการแต่งกาย

- ด้านภาษา ชาวไทดำกลุ่มวัยกลางคน – กลุ่มผู้สูงอายุ นิยมพูดภาษาไทยคำ ซึ่งมีสระและพยัญชนะผสมคล้ายภาษาลาวและภาษาไทย นิยมพูด ๒ ภาษา คือ ภาษาไทดำผสมกับภาษาไทย และภาษาไทย เนื่องจากคนรุ่นใหม่ รุ่นลูกและหลาน เข้ารับการศึกษาภาคบังคับ จึงทำให้ส่วนใหญ่นิยมพูดภาษาไทย มีการสืบทอดภาษาแก่รุ่นลูกและหลาน แต่รุ่นหลานส่วนใหญ่ยังเข้าใจ แต่พูดไม่ได้ เพราะไม่มีการบังคับสอน ปล่อยให้ตามใจเด็กหลานจึงไม่พูดภาษาไทย สอดรับการ การศึกษาวิจัยของ นุกุล ชมภูนิช (๒๕๓๕ : ๘๓๑) ประกอบกับเวลาไปพูดต่างถิ่น บางคนก็ไม่ยอม พูดตาม อาจเป็นเพราะขาดความมั่นใจหรืออาย แต่อย่างไรก็ตาม ชาวไทดำยังคงอนุรักษ์ภาษาไทยไว้เป็นศาสตร์ตำรา โดยประสงค์ที่จะเปิดสอนอย่างเป็นทางการ เมื่อมีการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน ของชาวไทดำ ตำบลวังอิทก

- ด้านการแต่งกาย พบว่า ชาวไทดำจะนุ่งกางเกงดำขาแคบ มีลักษณะคล้าย กางเกงชาวเล แต่ขาสั้นคลุมเข่า เรียกว่า ช่วงก้อม ถ้ามีพิธีการงานสำคัญก็จะใส่ “เสื่อฮี” สำหรับ ผู้หญิงสูงอายุจะนุ่งผ้าชิ้นสี่ครามดำสลับลายเส้นทางยาวสีขาวเล็ก ๆ เรียกว่า ชิ้นลาว เสื่อแขน กระบอกผ่าหน้าสีดำ มีเม็ดกระดุมลายเม็ดผักกุ่มทำด้วยเงิน และอลูมิเนียม แล้วแต่ฐานะมีตั้งแต่ ๑๐– ๒๐ เม็ด หญิงสูงอายุนิยมไว้ผมยาวเกล้ามวยไว้กลางศีรษะ กินหมาก สอดรับกับการศึกษาวิจัยของ นุกุล ชมภูนิช (๒๕๓๕ : ๘๕) สำหรับคนหนุ่มสาวส่วนใหญ่นิยมแต่งกาย เหมือนชาวไทย จะแต่ง ชุดไทดำเมื่อมีงานสำคัญ หรือมีประเพณีสำคัญ ๆ เท่านั้น

๔) ด้านการเล่นและศิลปะการแสดง

- ชาวไทดำกลุ่มวัยกลางคน – กลุ่มผู้สูงอายุ นิยมการรำหรือฟ้อนแคน โดยมี คนเป่าแคนแบบไมโครโฟน มีชายหญิงวัยหนุ่มสาว และผู้สูงอายุออกมารำ การร้องเพลง “เพลงขับ” เป็นการร้องของคนหนุ่มสาวเกี่ยวพาราตี โดยมีหมอบับ ทำหน้าที่แนะนำบอกทางให้หนุ่มสาว และ การเล่นลูกช่วง ก็จะเป็นการเล่นของคนหนุ่มสาว นิยมเล่นหลังเลิกงานตอนเย็นและกลางคืน โดยมี ผ้ามัดเป็นลูกโยนไปมา โดยฝ่ายหญิงเป็นฝ่ายโยนไปหาฝ่ายชาย ฝ่ายชายรับได้ก็จะเลือกโยนไปหา หญิงที่ตนชอบ

๕) ด้านการอนุรักษ์สืบทอดวิถีชีวิตไทดำ พบว่า

- เนื่องจากความเจริญก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยีสื่อข้อมูลข่าวสาร ทำให้ วัฒนธรรมของไทดำถดถอย ขาดผู้นำที่เข้มแข็ง และขาดการสนับสนุนจากหน่วยงานหรือองค์กร ภาครัฐ โดยเชื่อว่าถ้าหน่วยงานภาครัฐสนับสนุน จะทำให้ชาวไทดำมีความกระตือรือร้น และมีความ

ภาคภูมิใจ ชาวไทคำมีความต้องการสืบทอดขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมของไทคำ ให้ได้รับการอนุรักษ์ สืบทอดไว้ให้อนุชนคนรุ่นหลังได้เรียนรู้ โดยต้องการให้หน่วยงานภาครัฐ หรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้การสนับสนุนงบประมาณจัดตั้งพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านชาวไทคำ ตำบลวังอิทก หรือหอวัฒนธรรม เป็นต้น เพราะของเดิมเคยรวบรวมไว้ในบ้านแบบไทคำที่สร้างกันเอง แต่เกิดพายุพัดพังเสียหาย จึงต้องการให้มีพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านเป็นแหล่งรวบรวมองค์ความรู้ เครื่องมือ – เครื่องใช้ และโบราณวัตถุต่าง ๆ ของชาวไททรงดำ ตลอดจนเป็นสถานที่เรียนรู้ สอนภาษาไทยอย่างเป็นทางการหลังเลิกงาน และต้องการให้มีวิทยากรมาให้ความรู้ในเรื่องต่าง ๆ เกี่ยวกับการประกอบอาชีพที่ดีมีประสิทธิภาพ เช่น การทอผ้า การเกษตร เป็นต้น พิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน ชาวไทคำ ตำบลวังอิทก จะเป็นศูนย์วัฒนธรรมที่รวมของชาวไทคำ ตำบลวังอิทก ได้ร่วมกัน แลกเปลี่ยนเรียนรู้ และพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ พร้อมทั้งพัฒนาอาชีพ การผลิตและการค้า เพื่อสร้างรายได้ให้กับชาวไทคำ ให้มีรายได้เสริมจากเวลารว่างจากการทำนา ได้มีรายได้เพิ่มสูงขึ้น และเป็นการประชาสัมพันธ์เผยแพร่วิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชาวไทคำ ให้ยั่งยืนสืบไป

๖) ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อ การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตไทคำ พบว่า

- ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตชาวไทคำส่วนใหญ่ กับกลุ่มรุ่นลูกหลาน หนุ่มสาวและวัยกลางคน ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปจากวิถีชีวิตเดิม ได้แก่ การเข้ารับการศึกษา ในสถานศึกษาของชาวไทย ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตเปลี่ยนไป ได้แก่ การพูดภาษาไทยแทนการพูด ภาษาไทคำ การใช้โทรศัพท์มือถือ เนื่องจากความจำเป็นในการสื่อสาร การติดตั้งจานดาวเทียม ในบ้านที่มีฐานะ เพื่อรับทราบข้อมูลข่าวสารและความบันเทิงที่หลากหลาย การใช้เทคโนโลยีกับ อาชีพ เช่น รถเกี่ยวข้าว รถตัดดินแทนแรงงานคน ทำให้ความสัมพันธในลักษณะของการเอาแรง หรือลงแขกช่วยทำงานหายไป สื่อโทรทัศน์ และสิ่งพิมพ์ทำให้ชาวไทคำแต่งกายในชีวิตประจำวัน เช่นเดียวกับชาวไทย และทำให้ลูกหลานบางคนบางครั้งรอบครัวไม่สนใจในพิธีกรรม ความเชื่อ และ ประเพณีที่บรรพบุรุษประพฤติปฏิบัติสืบกันมา สอดรับกับแนวคิดของ สุรัฐ ศิลปะอนันต์, ๒๕๔๐ : ๕๗)

บทที่ ๔

ผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ

ผลการศึกษางานวิจัย เรื่อง “การศึกษาวิถีชีวิตไทดำ ตำบลวังอิทก อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก” เพื่อศึกษาวิถีชีวิต ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของชาวไทดำ ตำบลวังอิทก อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก และนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษามาส่งเสริม สนับสนุน วัฒนธรรม อันดีงามของชาวไทดำให้เข้มแข็งและยั่งยืนสืบไป ตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ สภาพลกลุ่มตัวอย่างที่เป็นชาวไทดำ หมู่ ๔ หมู่ ๕ และหมู่ ๘ ตำบลวังอิทก จำนวน ๓๒๗ คน ด้วยเครื่องมือ ๓ ชนิด ได้แก่ แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ และแบบสังเกต สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ ค่าร้อยละ และการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยมีรายละเอียดที่ได้จากการศึกษา แบ่งเป็น ๗ ด้าน ดังนี้

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไป มีรายละเอียดปรากฏตามตารางที่ ๑ ดังนี้

ตาราง ๑ ข้อมูลทั่วไป

ที่	รายการ	ประชากร	กลุ่มตัวอย่าง	จำนวน	ร้อยละ
๑	เพศ	๑,๐๕๐	๓๐๐		
	- ชาย			๑๐๒	๓๔.๐๐
	- หญิง			๑๙๘	๖๖.๐๐
๒	อายุ	๑,๐๕๐	๓๐๐		
	- ต่ำกว่า ๓๐ ปี			๑๘	๖.๐๐
	- ๓๑ - ๔๐ ปี			๒๔	๘.๐๐
	- ๔๑ - ๕๐ ปี			๔๘	๑๖.๐๐
- ๕๑ ปีขึ้นไป	๒๑๐	๗๐.๐๐			
๓	การศึกษาสูงสุด	๑,๐๕๐	๓๐๐		
	- ระดับประถมศึกษา			๑๕๐	๕๐.๐๐
	- ระดับมัธยมศึกษา			๔๒	๑๔.๐๐
	- ระดับปริญญาตรี				
	- ระดับสูงกว่าปริญญาตรี				
- อื่น ๆ ได้แก่ ไม่ได้เรียนหนังสือ	๑๐๘	๓๖.๐๐			
๔	ภูมิลำเนาของท่านอยู่ที่	๑,๐๕๐	๓๐๐		
	- ในพื้นที่หมู่ ๔			๓๐	๑๐.๐๐
	- ในพื้นที่หมู่ ๕			๑๔๔	๔๘.๐๐
- ในพื้นที่หมู่ ๘	๑๒๖	๔๒.๐๐			

ตาราง ๑ ข้อมูลทั่วไป (ต่อ)

ที่	รายการ	ประชากร	กลุ่มตัวอย่าง	จำนวน	ร้อยละ
๕	บุคคลมีเชื้อสาย	๑,๐๕๐	๓๐๐		
	- ชาวไทย			๓๐	๑๐.๐๐
	- ชาวไทยทรงดำ			๒๗๐	๙๐.๐๐
๖	ปัจจุบันอาศัยอยู่ที่	๑,๐๕๐	๓๐๐		
	- ในหมู่บ้านหมู่ที่ ๔ ต.วังอิทก			๓๐	๑๐.๐๐
	- ในหมู่บ้านหมู่ที่ ๕ ต.วังอิทก			๑๔๔	๔๘.๐๐
	- ในหมู่บ้านหมู่ที่ ๘ ต.วังอิทก			๑๒๖	๔๒.๐๐
๗	ระยะเวลาในการอยู่อาศัย	๑,๐๕๐	๓๐๐		
	- ต่ำกว่า ๕ ปี			๖	๒.๐๐
	- ๕ - ๒๐ ปี			๔๘	๑๖.๐๐
	- ๒๑ - ๔๐ ปี			๔๒	๑๔.๐๐
	- ๔๑ ปีขึ้นไป			๒๐๔	๖๘.๐๐
๘	ประกอบอาชีพ	๑,๐๕๐	๓๐๐		
	- ทำนา			๒๓๔	๗๘.๐๐
	- ทำไร่			๖	๒.๐๐
	- เลี้ยงสัตว์			๖	๒.๐๐
	- อื่น ๆ ได้แก่ ค้าขาย, รับจ้าง			๕๔	๑๘.๐๐

จากตารางที่ ๑ การศึกษาวิถีชีวิตไทดำ ตำบลวังอิทก อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก พบว่า จากการศึกษาข้อมูลดังกล่าว พบว่า ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มผู้สูงอายุเป็นส่วนใหญ่ ร้อยละ ๗๐ ที่ยังคงรักษาสืบทอดประเพณีวัฒนธรรมของชาวไทดำอย่างเคร่งครัด โดยเข้ามาอาศัยอยู่ในพื้นที่หมู่ ๔, ๕ และ ๘ ของตำบลวังอิทกเป็นเวลาเกือบตลอดชีวิต ๔๑ ปีขึ้นไป และยึดอาชีพทำนา ประชากรส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงมากกว่าเพศชาย โดยเพศหญิงคิดเป็นร้อยละ ๖๖.๐๐ รองลงมาเป็นเพศชาย คิดเป็นร้อยละ ๓๔.๐๐ ด้านอายุ ประชากรส่วนใหญ่มีอายุ ๕๑ ปีขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ ๗๐.๐๐ รองลงมา มีอายุระหว่าง ๔๑ - ๕๐ ปี คิดเป็นร้อยละ ๑๖.๐๐ ด้านการศึกษา ส่วนใหญ่มีการศึกษาระดับประถมศึกษา คิดเป็นร้อยละ ๕๐.๐๐ รองลงมาคืออื่น ๆ ได้แก่ ไม่ได้เรียนหนังสือ คิดเป็นร้อยละ ๓๖.๐๐ ด้านภูมิลำเนาส่วนใหญ่ประชากรมีภูมิลำเนาในพื้นที่หมู่ที่ ๕ คิดเป็นร้อยละ ๔๘.๐๐ รองลงมาอยู่ในพื้นที่หมู่ที่ ๘ คิดเป็นร้อยละ ๔๒.๐๐ ด้านเชื้อสาย ประชากรมีเชื้อสายไทดำเป็นส่วนใหญ่ คิดเป็นร้อยละ ๙๐.๐๐ รองลงมาเป็นชาวไทย คิดเป็นร้อยละ ๑๐.๐๐ ด้านที่อยู่อาศัยในปัจจุบัน ส่วนใหญ่อยู่ที่หมู่ที่ ๕ คิดเป็นร้อยละ ๔๘.๐๐ รองลงมาคือหมู่ที่ ๘ คิดเป็นร้อยละ ๔๒.๐๐ ด้านระยะเวลาในการอยู่อาศัย ส่วนใหญ่อาศัยอยู่ ๔๑ ปีขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ ๖๘.๐๐ รองลงมาได้แก่ ๕ - ๑๐ ปี คิดเป็นร้อยละ ๑๖.๐๐ ด้านการประกอบอาชีพ พบว่า ประชากร

ส่วนใหญ่มีอาชีพในการทำนาคิดเป็นร้อยละ ๗๘.๐๐ รองลงมาคือ อาชีพอื่น ๆ ได้แก่ ค้าขาย, รับจ้าง คิดเป็นร้อยละ ๑๘.๐๐

ตอนที่ ๒ การศึกษาวิถีชีวิตไทยคำ ตำบลวังอิทก อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลกมีรายละเอียดปรากฏตามตารางที่ ๒ ดังนี้

ตาราง ๒ การศึกษาวิถีชีวิตไทยคำ ตำบลวังอิทก อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก

ที่	รายการ	ประชากร	กลุ่มตัวอย่าง	จำนวน	ร้อยละ
๑	บรรพบุรุษไทคำอพยพมาจาก - จังหวัดเพชรบุรี - จังหวัดนครปฐม - จังหวัดราชบุรี - จังหวัดอื่น ๆ ได้แก่ พิจิตร สุพรรณบุรี ลพบุรี เป็นต้น	๑,๐๕๐	๓๐๐	๑๒๖ ๑๐๘ ๔๒ ๒๔	๔๒.๐๐ ๓๖.๐๐ ๑๔.๐๐ ๘.๐๐
๒	เสื้อผ้าที่สวมใส่ได้มาจาก - ทอใช้เอง - ซื้อมาจากตลาด - ที่อื่นส่งมาขาย - อื่น ๆ ได้แก่ ซื้อมาปักเอง	๑,๐๕๐	๓๐๐	๕๖ ๑๓๒ ๖๐ ๑๒	๓๒.๐๐ ๔๔.๐๐ ๒๐.๐๐ ๔.๐๐
๓	การแต่งกายด้วยชุดไทคำ - แต่งประจำวัน - แต่งเฉพาะวันสำคัญ - แต่งเป็นครั้งคราว - อื่น ๆ แต่งเวลามีเทศกาล, แต่งเพื่อรับแขก	๑,๐๕๐	๓๐๐	๖ ๑๖๘ ๑๒๕ ๑	๒.๐๐ ๕๖.๐๐ ๔๑.๖๗ ๐.๓๓
๔	การสืบทอดลักษณะขนบธรรมเนียมของชาวไทย คำให้กับลูกหลาน - สืบทอดภาษาพูด - สืบทอดพิธีกรรม - สืบทอดการแต่งกาย - สืบทอดอื่น ๆ ได้แก่ การทอผ้า การ แต่งงานกับชนเผ่าเดียวกัน	๑,๐๕๐	๓๐๐	๕๑ ๑๐๕ ๔๐ ๑๐๐	๑๗.๐๐ ๓๖.๓๓ ๑๓.๓๓ ๓๓.๓๓
๕	ลักษณะการก่อสร้างบ้านเรือนยังคงเอกลักษณ์ ของความเป็นไทคำ - ไทคำ ๑๐๐% - ไทคำ ๕๐% - ไทคำต่ำกว่า ๕๐% - อื่น ๆ ได้แก่ แบบผสมผสานแบบเก่าและ แบบใหม่	๑,๐๕๐	๓๐๐	๓๘ ๖๒ ๘๔ ๑๑๖	๑๒.๖๖ ๒๐.๖๖ ๒๘.๐๐ ๓๘.๖๖

ตาราง ๒ (ต่อ)

ที่	รายการ	ประชากร	กลุ่มตัวอย่าง	จำนวน	ร้อยละ
๖	การให้ความสำคัญเกี่ยวกับพิธีกรรมความเชื่อในเรื่อง - พิธีเสนเรือน - พิธีล่าคอน - พิธีแต่งงาน - พิธีอื่น ๆ ได้แก่ การเลี้ยงผี รำแคน ปาด โดง แฉ่งงานศพ	๑,๐๕๐	๓๐๐	๑๐๕ ๒๔ ๖๘ ๕๕	๓๖.๓๓ ๘.๐๐ ๒๒.๖๖ ๓๓.๐๐

จากตารางที่ ๒ การศึกษาวิถีชีวิตไทดำ ตำบลวังอิทก อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก พบว่า บรรพบุรุษไทดำส่วนใหญ่อพยพมาจากจังหวัดเพชรบุรี จำนวน ๑๒๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๒.๐๐ รองลงมาเป็นจังหวัดนครปฐม จำนวน ๑๐๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๖.๐๐ เสื้อผ้าที่สวมใส่ส่วนใหญ่ได้มาจากซื้อจากตลาด จำนวน ๑๓๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๔.๐๐ รองลงมา ทอใช้เองจำนวน ๕๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๒.๐๐ การแต่งกายชุดไทดำ ส่วนใหญ่นิยมแต่งเฉพาะวันสำคัญ จำนวน ๑๖๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๖.๐๐ รองลงมา แต่งเป็นครั้งคราว จำนวน ๑๒๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๑.๖๓ การสืบทอดลักษณะขนบธรรมเนียมประเพณีของชาวไทดำให้กับลูกหลานส่วนใหญ่ เป็นเรื่องพิธีกรรม จำนวน ๑๐๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๖.๓๓ รองลงมาเป็นการสืบทอดการทอผ้า – การแต่งงานกับชนเผ่าเดียวกัน จำนวน ๑๐๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๓.๓๓ ลักษณะการก่อสร้างบ้านเรือนยังคงเอกลักษณ์ของความเป็นไทดำ ส่วนใหญ่เป็นแบบการผสมผสานแบบเก่าร่วมกับแบบใหม่ในเอกลักษณ์ของความเป็นไทดำ จำนวน ๑๑๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๘.๖๖ รองลงมาเป็นรูปแบบการก่อสร้างบ้านในลักษณะที่มีเอกลักษณ์ของความเป็นไทดำที่ต่ำกว่าร้อยละ ๕๐ จำนวน ๘๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๘.๐๐ การให้ความสำคัญเกี่ยวกับพิธีกรรม – ความเชื่อในเรื่องพิธีที่สำคัญส่วนใหญ่ คือ พิธีเสนเรือน จำนวน ๑๐๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๖.๓๓

จากลักษณะข้อมูลที่ศึกษาวิถีชีวิตไทดำ ตำบลวังอิทก อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก พบว่า ส่วนใหญ่ชาวไทดำอพยพมาจากภูมิลำเนาเดิมจากจังหวัดเพชรบุรี มีลักษณะการแต่งกาย โดยส่วนใหญ่ซื้อเสื้อผ้าจากตลาด โดยจะแต่งกายด้วยชุดไทดำเฉพาะวันสำคัญ มีการเน้นในเรื่องพิธีกรรมเป็นสำคัญ ลักษณะบ้านเรือนที่อยู่อาศัยส่วนใหญ่เป็นแบบผสมผสานแบบของชาวไทดำกับรูปแบบบ้านของชาวไทย โดยส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับพิธีกรรม - ความเชื่อในพิธีเสนเรือน

ตอนที่ ๓ ข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม สรุปได้ ๔ ด้านดังนี้

๑) ด้านความภาคภูมิใจในความเป็นชาวไทดำ

มีความภาคภูมิใจที่เกิดมาเป็นชาวไทดำในประเทศไทย และได้มีส่วนร่วมในการฟื้นฟูอนุรักษ์ สืบสานจากปู่ย่าตายาย ผู้ลูกหลาน

๒) ด้านการรวมกลุ่มเพื่อประกอบอาชีพ ความเชื่อ ขนบธรรมเนียมผู้ลูกหลาน

มีความต้องการให้มีวิทยากรมาให้ความรู้ในเรื่องของการประกอบอาชีพ ได้แก่ การทำนา การก่อสร้าง การทอผ้า การเลี้ยงสัตว์ อาชีพที่เหมาะสม การจัดพิธีกรรมของชาวไทดำในงานวันสำคัญ ๆ เพื่อเผยแพร่ผู้ลูกหลาน

๓) ด้านการจัดแหล่งเรียนรู้ / ศูนย์ข้อมูลของชาวไทดำ และการสร้างรายได้ให้กับชุมชน

มีความต้องการให้ภาครัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจัดให้มีวิทยากรสอนเรื่องการทอผ้า โดยมีการสนับสนุนเครื่องมือ จัดให้มีศูนย์วัฒนธรรมพื้นบ้าน มีการสอนภาษาพูด – เขียน ของชาวไทดำ การทอผ้า ศิลปหัตถกรรมไทดำ การทำข้าวซ้อมมือ การจัดจำหน่าย จัดให้มีห้องสมุดของหมู่บ้าน เป็นต้น

๔) ด้านความต้องการให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือทางราชการช่วยเหลือชาวไทดำ

มีความต้องการให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือหน่วยงานราชการสนับสนุนงบประมาณพัฒนาหมู่บ้านชาวไทดำ พัฒนาขนบธรรมเนียมประเพณี อาชีพ จัดเป็นแหล่งท่องเที่ยว เป็นต้น

๑) แบบสัมภาษณ์ฉบับที่ ๒ วิเคราะห์ข้อมูลจากผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ชาวไทดำ ซึ่งเป็นตัวแทนหมู่บ้านละ ๒๗ คน เป็นกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง วิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยประมวลความคิดเห็น ๕ ด้าน ดังนี้

ด้านที่ ๑ ผลกระทบต่อวิถีชีวิตชาวไทดำ พบว่า

ปัจจุบันทุกบ้านเรือนมีโทรทัศน์ โทรศัพท์มือถือ มีสิ่งสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ เป็นความเจริญทางด้านวัตถุ เทคโนโลยีสมัยใหม่ การสื่อสารที่ไร้พรมแดน ทำให้คนรุ่นลูกหลานขาดความสนใจในแบบแผนวิถีชีวิตแบบเดิม ลูกหลานที่เรียนสูงขึ้นก็รับวัฒนธรรมจากโรงเรียนที่เรียนร่วมกับชาวไทย รับสื่อและเทคโนโลยีใหม่ ๆ และเมื่อเติบโตขึ้นก็มีครอบครัวแยกย้ายออกไปจากครอบครัวใหญ่ ที่มีพ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย ทำให้ผู้สูงอายุอยู่บ้านเพียงลำพัง และมีปัญหาด้านสุขภาพจิต คือ เหงา สุขภาพกายส่วนใหญ่จะปวดขา ปวดหลัง เดินไปมาไม่สะดวก และไม่สามารถไปร่วมงานและกิจกรรมของชาวไทดำได้ เช่น พิธีเสนเรือนของบ้านต่าง ๆ

งานแต่งงาน งานศพ เป็นต้น รุ่นลูกของไทดำ เมื่อแต่งงานก็จะสวมเสื้อผ้าแบบไทดำ เช่น เสื้อก้อม เสื้ออี เวลาไปงานสำคัญ ๆ เท่านั้น รุ่นลูกสามารถพูดภาษาไทยไทดำได้บ้าง ส่วนรุ่นหลานไม่ยอมพูด แต่ฟังเข้าใจ เพราะเวลาไปโรงเรียนจะถูกเพื่อน ๆ ล้อว่าเป็นลาว – พุคลาว เด็กรุ่นหลานจึงพูดภาษาไทยไทดำไม่ได้

ด้านเรื่องอาชีพ ส่วนใหญ่จะประกอบอาชีพทำนา ก็จะทำกันในครอบครัว ซึ่งแปลงนาจะอยู่ท้ายบ้านบ้าง เช่าทำที่อื่นบ้าง ถ้ารุ่นหลานเติบโตขึ้นไปแน่ใจว่าจะยึดอาชีพทำนา หรือไม่ โดยรุ่นลูกบางคนก็จะช่วยบ้างแต่ไม่ทุกคนในครอบครัว เพราะบางคนก็ทำอาชีพอื่น เช่น รับจ้าง ทำการค้า เป็นต้น

ด้านที่ ๒ สิ่งที่เป็นปัจจัยส่งผลให้วิถีชีวิตชาวไทดำเปลี่ยนแปลง ได้แก่

- ด้านภาษาพูดไทดำ บางครั้งส่งภาษาไทดำในตลาดหรือต่างถิ่น ชาวไทดำบางคนมักจะพูดภาษาไทยตอบ อาจเป็นเพราะขาดความมั่นใจหรืออายุ รุ่นหลานไม่ยอมเรียนรู้ด้านภาษา พอเข้าใจแต่พูดไม่ได้

- ด้านการแต่งกาย จะแต่งชุดไทดำเฉพาะมีงานสำคัญ และไปร่วมงานประเพณีต่าง ๆ ของชาวไทดำ หรืองานของชาวไทย ถ้าผู้นำชุมชน เช่น ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน แจ้งให้แต่งชุดไทดำจึงจะแต่งไปร่วมงาน

- ด้านอาชีพ อนาคตการทำนาข้าวเจ้า ข้าวเหนียว อาจจะลดลง เนื่องจากลูกหลานเรียนสูงขึ้น และมองว่าอาชีพทำนาเหนื่อยหนัก ชอบทำการค้าและรับจ้าง การทำนาสมัยปัจจุบันจะใช้รถเกี่ยวข้าว และนำข้าวเปลือกไปเก็บที่บ้านยุ้งข้าวที่ปลูกใกล้ ๆ กับบ้านหรือนำข้าวเปลือกเข้าโรงสีข้าว ส่วนหญิงจะตำซั้ยมมือเองบ้าง แต่น้อยลง เพราะไม่สะดวก

- ด้านสื่อเทคโนโลยีสมัยใหม่ ชาวไทดำเห็นว่ามีความจำเป็นที่ต้องมีเพื่อให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงข้อมูลข่าวสาร เช่น โทรศัพท์ จานดาวเทียม โทรศัพท์ สิ่งพิมพ์ เป็นต้น

ด้านที่ ๓ ด้านความต้องการของชาวไทดำ

- ชาวไทดำส่วนใหญ่ต้องการให้ทางราชการหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเข้ามาให้ความช่วยเหลือด้านอาชีพ เช่น การทอผ้า โดยสนับสนุนเครื่องทอผ้า และการส่งเสริมการจัดจำหน่าย เพื่อสร้างอาชีพเวลาที่ว่างจากการทำนา หรืองานฝีมือหัตถกรรมต่าง ๆ

- ต้องการให้มีพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านของชาวไทดำ ตำบลวังอิทก เพื่อเป็นที่รวบรวมองค์ความรู้ สิ่งของเครื่องใช้ของชาวไทดำ ประวัติ – ข้อมูลสำคัญของชาวไทดำ เป็นที่รวมกลุ่มของชาวไทดำ สอนภาษาไทดำ สอนอาชีพ และพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ชนกลุ่มน้อยไทดำ ของตำบล อำเภอ และของจังหวัดพิษณุโลก

- ต้องการให้ภาครัฐเห็นความสำคัญของชาวไทดำ และเชิญร่วมกิจกรรม หรือ ประเพณีต่าง ๆ ซึ่งชาวไทดำยินดีให้ความร่วมมือ หรือการเผยแพร่และประชาสัมพันธ์ นับเป็นการ อนุรักษ์ สืบทอด วัฒนธรรมของชาวไทดำให้ยั่งยืนสืบไป

๒) แบบสังเกตฉบับที่ ๓ วิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพทั่ว ๆ ไป ของครัวเรือนที่ไปสัมภาษณ์ จำนวน ๒๗ ครัวเรือนที่ได้จากกลุ่มตัวอย่างเจาะจงจากแบบสัมภาษณ์ โดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ที่ได้จากการจดบันทึก ประมวลผลดังนี้

๑) ด้านลักษณะบ้านเรือนที่อยู่อาศัยและอาชีพ

- ด้านบ้านเรือนที่อยู่อาศัย ลักษณะตั้งบ้านเป็นบ้านเรือนไม้ยกสูง ผสมผสานแบบไทดำและชาวไทย ต้องขึ้นบันได มีเพิงหน้าบ้านยื่นออกมา มีใต้ถุนเรือน มีแคร่ไฟ และไม้ไผ่จักสานเอง เพื่อได้พักผ่อน เก็บเครื่องมือเครื่องใช้ในอาชีพ ได้แก่ งอบ เสียม กระบุง ตะกร้า สุ่มจับปลา ที่เกี่ยวข้าว มีดพร้า ภายในบนบ้านจะมีเรือนชานเอาไว้รับแขก มีห้องนอน – ห้องเลี้ยงผี เรียกว่า กะลื้อห้อง เป็นวิญญาณของบรรพบุรุษที่อยู่ตรงกลางบนหิ้งที่จัดข้าวปลาอาหาร เหล้าถ้วยเล็ก ๆ ที่ลูกหลานที่เป็นผู้ชายจะต้องรับมาบูชา เพื่อจะได้คุ้มครองให้ทุกคนภายในบ้าน มีความสุข ปลอดภัย และเป็นมงคล และทุก ๆ บ้านจะมีเรือนไม้ไผ่ มีขนาดใกล้เคียงกับตัวบ้าน เป็นเรือนไม้ยกสูงเอาไว้เก็บข้าวเปลือก เรียกว่า บ้าน ซึ่งการปลูกบ้านจะมีการกำหนดฤกษ์ยกเสาเอก จะมีกระดองเต่าแขวนไว้ โดยเชื่อว่าจะปลอดภัยและมีอายุยืนยาว และจะมีการตั้งศาลพระภูมิ หน้าบ้าน โดยมีหมอปิธิมาดำเนินการให้

- ด้านอาชีพ จะมีแปลงนาอยู่ท้ายบ้าน มีลูกบางคนไปทำนาเช่าที่อื่นที่อยู่ ในหมู่บ้าน และจะเลี้ยงหมูบ้านละ ๒ – ๘ ตัว เพื่อเอาไว้เวลาทำพิธีเสนเรือน จะต้องฆ่าหมูไว้ เช่น วิญญาณบรรพบุรุษให้มากินอาหารที่เช่นไหว้ ลูกหลานบางคนก็มีอาชีพรับจ้าง เช่น ขับรถไถนา เลี้ยงสัตว์ ค้าขาย เป็นต้น

๒) ด้านประเพณี – พิธีกรรม

- ชาวไทดำส่วนใหญ่ นับถือผี เลี้ยงผีและนับถือพุทธศาสนา มีการ ประพฤติปฏิบัติตนในลักษณะเกรงกลัวต่อบาป มีความกตัญญู ชอบการทำบุญตักบาตร ไปร่วม ฟังเทศน์ที่วัด เป็นคนรักสงบ แต่ชอบสนุก โดยเฉพาะการรำแคน หรือฟ้อนแคน ถ้าได้ยินเสียงแคน จะพากันไปฟ้อนรำแคน การเกิดลูกหรือคลอดลูกนิยมใช้หมอดำเยาในหมู่บ้าน เพราะถือว่าเป็นบุญ มากกว่าไปคลอดที่โรงพยาบาล เมื่อลูกหลานโตขึ้นก็จะให้ลูกหลานผู้ชายบวช เมื่ออายุครบ ๒๐ ปี โดยนิยมให้ไปอยู่วัดก่อน ๕ – ๑๕ วัน ก่อนบวช มีการทำขวัญนาถ สอนนาถ คล้ายประเพณี ของชาวไทย ชาวไทดำนิยมไปร่วมงานทอดผ้าป่า ทอดกฐิน และวันสำคัญทางศาสนา ประเพณี-

สงกรานต์ ลอยกระทบ การแต่งงาน (กินดอง) งานศพ โดยเฉพาะพิธีสำคัญ พิธีเสนเรือน ๒ ปี จะทำครั้งหนึ่ง โดยมีลูกหลาน สะใภ้ มาร่วมงาน เพื่อแสดงความกตัญญู และงานขึ้นบ้านใหม่

๓) ด้านภาษาและการแต่งกาย

- ด้านภาษา ชาวไทดำกลุ่มวัยกลางคน – กลุ่มผู้สูงอายุ นิยมพูดภาษาไทยคำ ซึ่งมีสระและพยัญชนะผสมคล้ายภาษาลาวและภาษาไทย นิยมพูด ๒ ภาษา คือ ภาษาไทดำผสมกับภาษาไทย และภาษาไทย เนื่องจากคนรุ่นใหม่ รุ่นลูกและหลาน เข้ารับการศึกษาภาคบังคับ จึงทำให้ส่วนใหญ่นิยมพูดภาษาไทย มีการสืบทอดภาษาแก่รุ่นลูกและหลาน แต่รุ่นหลานส่วนใหญ่ยังเข้าใจ แต่พูดไม่ได้ เพราะไม่มีการบังคับสอน ปล่อยให้ตามใจเด็กหลานจึงไม่พูดภาษาไทย สอดรับการ การศึกษาวิจัยของ นุฎล ชมภูนิช (๒๕๓๕ : ๘๓๑) ประกอบกับเวลาไปพูดต่างถิ่น บางคนก็ไม่ยอม พูดตาม อาจเป็นเพราะขาดความมั่นใจหรืออาย แต่อย่างไรก็ตาม ชาวไทดำยังคงอนุรักษ์ภาษาไทยคำ ไว้เป็นศาสตร์ตำรา โดยประสงค์ที่จะเปิดสอนอย่างเป็นทางการ เมื่อมีการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน ของชาวไทดำ ตำบลวังอิทก

- ด้านการแต่งกาย พบว่า ชาวไทดำจะนุ่งกางเกงดำขาแคบ มีลักษณะคล้าย กางเกงชาวเล แต่ขาสั้นคลุมเข่า เรียกว่า ช่วงก้อม ถ้ามีพิธีการงานสำคัญก็จะใส่ “เสื่อฮี” สำหรับ ผู้หญิงสูงอายุจะนุ่งผ้าชิ้นสี่ครามดำสลับลายเส้นทางยาวสีขาวเล็ก ๆ เรียกว่า ชิ้นลาว เสื่อแขน กระบอกผ่าหน้าสีดำ มีเม็ดกระดุมลายเม็ดผักกุ่มทำด้วยเงิน และอูมิเนียม แล้วแต่ฐานะ มีตั้งแต่ ๑๐-๒๐ เม็ด หญิงสูงอายุนิยมไว้ผมยาวเกล้ามวยไว้กลางศีรษะ กินหมาก สอดรับกับการศึกษาวิจัย ของ นุฎล ชมภูนิช (๒๕๓๕ : ๘๕) สำหรับคนหนุ่มสาวส่วนใหญ่นิยมแต่งกาย เหมือนชาวไทย จะแต่งชุดไทดำเมื่อมีงานสำคัญ หรือมีประเพณีสำคัญ ๆ เท่านั้น

๔) ด้านการเล่นและศิลปะการแสดง

- ชาวไทดำกลุ่มวัยกลางคน – กลุ่มผู้สูงอายุ นิยมการรำหรือฟ้อนแคน โดยมี คนเป่าแคนแบบไมโครโฟน มีชายหญิงวัยหนุ่มสาว และผู้สูงอายุออกมารำ การร้องเพลง “เพลงขับ” เป็นการร้องของคนหนุ่มสาวเกี่ยวพาราฮี โดยมีหมอบับ ทำหน้าที่แนะนำบอกทางให้หนุ่มสาว และ การเล่นลูกช่วง ก็จะเป็นการเล่นของคนหนุ่มสาว นิยมเล่นหลังเลิกงานตอนเย็นและกลางคืน โดยมี ผ้ามัดเป็นลูกโยนไปมา โดยฝ่ายหญิงเป็นฝ่ายโยนไปหาฝ่ายชาย ฝ่ายชายรับได้ก็จะเลือกโยนไปหา หญิงที่ตนชอบ

๕) ด้านการอนุรักษ์สืบทอดวิถีชีวิตไทดำ พบว่า

- เนื่องจากความเจริญก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยีสื่อข้อมูลข่าวสาร ทำให้ วัฒนธรรมของไทดำถดถอย ขาดผู้นำที่เข้มแข็ง และขาดการสนับสนุนจากหน่วยงานหรือองค์กร ภาครัฐ โดยเชื่อว่าถ้าหน่วยงานภาครัฐสนับสนุน จะทำให้ชาวไทดำมีความกระตือรือร้น และมีความ ภาคภูมิใจ ชาวไทดำมีความต้องการสืบทอดขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมของไทดำ

ให้ได้รับการอนุรักษ์ สืบทอดไว้ให้อนุชนคนรุ่นหลังได้เรียนรู้ โดยต้องการให้หน่วยงานภาครัฐ หรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้การสนับสนุนงบประมาณจัดตั้งพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านชาวไทดำ ตำบลวังอิทก หรือหอวัฒนธรรม เป็นต้น เพราะของเดิมเคยรวบรวมไว้ในบ้านแบบไทดำที่สร้างกันเอง แต่เกิดพายุพัดพังเสียหาย จึงต้องการให้มีพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านเป็นแหล่งรวบรวมองค์ความรู้ เครื่องมือ – เครื่องใช้ และ โบราณวัตถุต่าง ๆ ของชาวไททรงดำ ตลอดจนเป็นสถานที่เรียนรู้ สอนภาษาไทยอย่างเป็นทางการหลังเลิกงาน และต้องการให้มีวิทยากรมาให้ความรู้ในเรื่องต่าง ๆ เกี่ยวกับการประกอบอาชีพที่ดีมีประสิทธิภาพ เช่น การทอผ้า การเกษตร เป็นต้น พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านชาวไทดำ ตำบลวังอิทก จะเป็นศูนย์วัฒนธรรมที่รวมของชาวไทดำ ตำบลวังอิทก ได้รวมกัน แลกเปลี่ยนเรียนรู้ และพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ พร้อมทั้งพัฒนาอาชีพ การผลิตและการค้า เพื่อสร้างรายได้ให้กับชาวไทดำ ให้มีรายได้เสริมจากเวลาว่างจากการทำนา ได้มีรายได้เพิ่มสูงขึ้น และเป็นการประชาสัมพันธ์เผยแพร่วิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชาวไทดำ ให้ยั่งยืนสืบไป

๖) ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อ การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตไทดำ พบว่า

- ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตชาวไทดำส่วนใหญ่ กับกลุ่มรุ่นลูกหลาน หนุ่มสาวและวัยกลางคน ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปจากวิถีชีวิตเดิม ได้แก่ การเข้ารับการศึกษา ในสถานศึกษาของชาวไทย ส่งผลกระทบให้วิถีชีวิตเปลี่ยนไป ได้แก่ การพูดภาษาไทยแทนการพูด ภาษาไทดำ การใช้โทรศัพท์มือถือ เนื่องจากความจำเป็นในการสื่อสาร การติดตั้งจานดาวเทียมใน บ้านที่มีฐานะ เพื่อรับทราบข้อมูลข่าวสารและความบันเทิงที่หลากหลาย การใช้เทคโนโลยีกับอาชีพ เช่น รถเกี่ยวข้าว รถตัดดินแทนแรงงานคน ทำให้ความสัมพันธ์ในลักษณะของการเอาแรงหรือลง แยกช่วยทำงานหายไป สื่อโทรทัศน์ และสิ่งพิมพ์ทำให้ชาวไทดำแต่งกายในชีวิตประจำวัน เช่นเดียวกับชาวไทย และทำให้ลูกหลานบางคนบางครอบครัวไม่สนใจในพิธีกรรม ความเชื่อ และ ประเพณีที่บรรพบุรุษประพฤติปฏิบัติสืบกันมา สอดรับกับแนวคิดของ สุรัฐ ศิลปะอนันต์, ๒๕๔๐ : ๕๗)

๔.๑ ผลที่ได้จากการศึกษา

จากการศึกษาค้นคว้าและวิเคราะห์ข้อมูล สรุปผลได้เป็น ๔ ด้าน คือ

๑.) ด้านข้อมูลทั่วไป พบว่า ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงมากกว่าชาย อายุส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ ที่เป็นชาวไทดำ อายุ ๕๑ ปีขึ้นไป ที่ให้ความสำคัญในการตอบแบบสอบถามและให้การสัมภาษณ์ ส่วนใหญ่มีการศึกษาอยู่ในระดับประถมศึกษา ผู้สูงอายุเก่าแก่ของหมู่บ้าน ไม่ได้รับการศึกษา ใช้วิธี เรียนรู้กันเองในครอบครัว โดยมีภูมิลำเนาปัจจุบันอยู่ที่หมู่ที่ ๔ หมู่ที่ ๕ และหมู่ที่ ๘ โดยมีเชื้อสาย

ไทดำ รองลงมาเป็นผู้เข้ามาผูกพันกันได้แก่ เขย และสะใภ้ โดยมีระยะเวลาในการอยู่อาศัยส่วนใหญ่ ตั้งแต่ ๔๑ ปีขึ้นไป

๒.) ด้านการศึกษาวิถีชีวิตชาวไทดำ พบว่า ส่วนใหญ่บรรพบุรุษอพยพมาจาก จังหวัดเพชรบุรี จังหวัดนครปฐม ราชบุรี พิจิตร สุพรรณบุรี ลพบุรี ตามลำดับ

๒.๑) ด้านลักษณะที่อยู่อาศัยและการประกอบอาชีพ พบว่า

- ลักษณะที่อยู่อาศัย ส่วนใหญ่ปลูกบ้านเรือน เป็นเรือนไม้ยาวสูงมีบันไดขึ้น มีเรือนชานชั้นบน มีหลังคาสังกะสียื่นมาหน้าบ้าน ภายในบ้านชั้นบนจะแบ่งเป็นห้องนอน ภายในห้องนอนมีหิ้งวิญญานบรรพบุรุษ โดยจัดด้วยข้าวปลาอาหารและเหล้าไว้เช่น ไหว้ผีบรรพบุรุษที่ได้มาโดยพิธีเสนเรือน และมีเรือนชานทำครัว ได้ทุนบ้านมีแคร่ไม้ไผ่บัง ที่นั่งไว้พักผ่อน และเป็นที่เก็บเครื่องมือเครื่องใช้ในการประกอบอาชีพการทำนา เลี้ยงสัตว์ เสาเอกของบ้านจะมีกระดองเต่าแขวนไว้ เพื่อแสดงถึงความยั่งยืน และการคุ้มครองให้ปลอดภัยบริเวณบ้าน มีเรือนยุงข้าวเปลือก และศาลพระภูมิเจ้าที่เอาไว้เป็นสิริมงคล และเพื่อคุ้มครองครอบครัว ส่วนบ้านชาวไทดำที่สร้างใหม่บางครัวเรือน จะสร้างแบบผสมผสานของชาวไทดำและแบบชาวไทย ชาวบ้านสร้างบ้านแบบของชาวไทยก็มี

๒.๒) ด้านการประกอบอาชีพ พบว่า ชาวไทดำกลุ่มวัยกลางคนและผู้สูงอายุ จะมีแปลงนาข้าวอยู่หลังบ้าน และส่วนใหญ่มีอาชีพทำนาเป็นหลัก โดยอาศัยน้ำฝนจากธรรมชาติ ใช้น้ำมาใช้ในแปลงนาข้าว รองมาทำไร่ เลี้ยงสัตว์ รับจ้าง ค้าขาย ตามลำดับ สอดรับกับการศึกษาวิจัยของ นฤกุล ชมพูนิช (๒๕๓๕ : ๓๑) สำหรับคนหนุ่มสาวส่วนใหญ่จะประกอบอาชีพค้าขาย รับจ้าง และส่วนน้อยที่ประกอบอาชีพทำนา ทำไร่ เลี้ยงสัตว์

๓.) ด้านประเพณี – พิธีกรรมของไทดำ

ชาวไทดำมีความหนักแน่นในเรื่องของบาปบุญคุณโทษ ไม่กล้าทำอะไรที่ผิดประเพณี อาจจะได้รับเคราะห์กรรม เรียกว่า ผิดผี คือทำไม่ดี ดังที่ผีบรรพบุรุษได้สอนสั่งหรือประพฤติปฏิบัติ มา ชาวไทดำส่วนใหญ่นับถือผีบรรพบุรุษ ร่วมกับการนับถือพระพุทธศาสนา โดยเข้าร่วมงานประเพณีสำคัญ ๆ ทางศาสนา และวันสำคัญโดยเฉพาะวันสงกรานต์ ถือเป็นวันครอบครัว ญาติพี่น้องจะมาพร้อมกัน พิธีกรรมที่ชาวไทดำให้ความสำคัญ คือ พิธีเสนเรือน คือพิธีเช่น ไหว้ผีบรรพบุรุษ โดยภายในห้องนอนจะต้องตั้งหิ้งเลี้ยงผี เรียกว่า ห้อง “กะลื้อห้อง” พิธีเสนเรือนนิยมทำพิธีโดยมีหมอสเนเรือน ถ้าเป็นหมอชายเรียกว่า “หมอสเนเรือน” ถ้าเป็นผู้หญิงเรียกว่า “แม่มด” โดยเชื่อว่าการเลี้ยงผีจะทำให้ทุกคนในครัวเรือนมีความสุข มีความเจริญก้าวหน้าในชีวิต ทำมาค้าขึ้น หากละเว้นการปฏิบัติไม่จัดทำพิธีเสนเรือน จะทำให้เกิดความอดอยาก เดือดร้อน ปกตินิยม

ประกอบพิธีเสนเรือน ๒ – ๓ ปี/ครั้ง บางรายจัดเป็นประจำทุกปีในวันสงกรานต์ก็มี นับเป็นการแสดงความกตัญญู และเพื่อไม่ให้ทำอะไรผิด เพราะผีจะมองทุกคนในครอบครัวอยู่ เมื่อทำพิธีเสนเรือนจะมีการออกการ์ดเชิญญาติและคนสนิทมาร่วมงาน หลังเสร็จพิธีเสนเรือนแล้วก็จะเลี้ยงอาหาร โดยเฉพาะหมูจะถูกฆ่าอย่างน้อย ๑ ตัว เพื่อนำมาเช่น ไหว้นำมาทำอาหารไทดำรับประทานร่วมกัน นอกจากพิธีเสนเรือนแล้ว ประเพณีขึ้นบ้านใหม่ การปลูกบ้าน การแต่งงาน (พิธีกินดอง) ก็จะมีการให้หมอดูฤกษ์ยาม งานศพ จะมีญาติมิตรมาร่วมงานช่วยเหลือและเอาแรงกัน โดยร่วมอาบน้ำศพ ทำดอกไม้ ทำกระโجمกรอบโลงศพ มีการเก็บศพ ๒ – ๓ คืน (ไม่ให้ไว้ศพเกินเวลาการตายของบรรพบุรุษ) สอดรับกับการศึกษาวิจัยของ นุกูล ชมพูนุช (๒๕๓๕ : ๑๒) โดยมีประเพณีที่สำคัญดังนี้

๓.๑) พิธีเสนเรือน จะแบ่งเป็นการเสนเรือนผู้น้อยสำหรับสามัญชน และผู้ท้าวสำหรับผู้มีเชื้อสายมาจากเจ้าของไทดำในอดีต

ประเพณีเสนเรือนจัดเป็นพิธีกรรมที่สำคัญที่สุดของชาวไทย ถือเป็นงานที่ทุกคนในครอบครัวจะต้องตระหนักในความสำคัญ เป็นพิธีเช่นผีเลี้ยงผีบรรพบุรุษปู่ ย่า ตา ยาย หรือพ่อแม่ที่ล่วงลับไปแล้ว โดยมีการอัญเชิญดวงวิญญาณมาจัดไว้บนหิ้งในห้องนอน เรียกว่า “กะลือห้อง” เป็นมุมนบ้าน โดยมีขั้นตอนสอดรับกับแนวคิดของการศึกษาของ นุกูล ชมพูนุช (๒๕๓๕ : ๑๕)

ประเพณีเสนเรือนของชาวไทดำตำบลวังอิทก บรรดาลูกและหลาน เขย สะใภ้ ไม่ว่าจะแยกครอบครัวไปแล้วก็ต้องมาร่วมงาน โดยมีการ์ดส่งไปเชิญญาติและมิตรสนิทที่รักใคร่นับถือจะให้ความสำคัญกับพิธีเสนเรือน ซึ่งเป็นพิธีที่โดดเด่นและสำคัญที่สุดของชาวไทดำ โดยมีความเชื่อว่าหากไม่ทำ ผีบรรพบุรุษจะต้องคอยยาก และส่งเคราะห์กรรมมาลูกหลานทุกข์ เจ็บป่วย หากได้ทำพิธีเสนเรือนก็จะทำให้ทุกคนในครอบครัวประสบแต่สิ่งที่ดีงาม เป็นสิริมงคลแก่ชีวิต โดยชาวบ้านอาจจัดเป็นประจำทุกปี หรือ ๒ – ๓ ปี/ครั้ง

๓.๒) พิธีแต่งงาน ชาวไทดำจะถือวันลงขันตัว โดยฝ่ายชายจะให้เกียรติฝ่ายหญิงไม่ล่วงเกิน ฝ่ายหญิงก็ต้องป้องกันการถูกล่วงละเมิดทางเพศ เพื่อเก็บความบริสุทธิ์ไว้ให้กับเจ้าบ่าวในวันแต่งงานเท่านั้น โดยมีรายละเอียดตามขั้นตอนการศึกษาวิจัยของ นุกูล ชมพูนุช (๒๕๓๕ : ๑๓๑) และหากมีการ “ส่อง” หรือไปส่อง คือ การหมั้นหมายกันแล้ว ฝ่ายหญิงก็จะยอมให้ฝ่ายชายเข้าห้องหลับนอนกับฝ่ายหญิงก่อนแต่งงานได้ เพราะถือว่ามีการหมั้นกันไว้แล้ว เชื่อใจกันได้ (ประมวล ลิงห์คำ : ๑๐)

สำหรับบุคคลในครอบครัว ลูก หลาน ส่วนใหญ่ก่อนแต่งงานจะไม่แต่งชุดไทดำ แต่จะแต่งชุดไทดำเมื่อถึงวันแต่งงาน และก็จะแต่งชุดเสื้อฮีทั้งชายหญิง ประดับด้วยลูกปัดแถบสีสวยงาม แต่เดิมชาวไทดำจะแต่งงานกับชนเผ่าเดียวกัน ปัจจุบันก็แต่งงานกับหญิงสาวหรือหนุ่มชาวไทยปะปนกันไปตามยุคสมัยที่มีการเปลี่ยนแปลง

๓.๓) การทำศพ

งานศพ เป็นอีกประเพณีหนึ่งที่ชาวไทดำจะมาร่วมลงแรงกัน โดยพากันทำข้าวปลาอาหารมาช่วยกันในงานศพที่นิยมไว้ศพเพียง ๒ – ๓ วัน และมีให้ไว้เกินกว่าศพของบรรพบุรุษ ถือเป็นการก้าวร้าวไม่ดี การจัดงานศพของชาวไทดำจะช่วยกันทำดอกไม้ ช่วยแรงกัน เช่น ทำไม้ไผ่ครอบศพเวลาเคลื่อนศพไปวัด โดยมีรายละเอียดสอดคล้องกันกับการศึกษาวิจัยของ นุกูล ชมภูนิช (๒๕๓๕ : ๑๓๑)

ในพิธีงานศพ จะมีพิธีแปงขวัญ รับขวัญแก่ญาติของผู้เสียชีวิต ซึ่งบรรดาไทดำที่เป็นญาติจะใส่เสื้อผ้าดิบสีขาว มีลักษณะคล้ายกับพิธีของชาวจีน และเมื่อเสร็จพิธีแล้ว ก็จะมีพิธีเสนเรือนให้แก่ลูกชายหรือหลานชาย หากไม่มีลูกชายก็ให้ลูกสาวหรือหลานสาวทำพิธีรับเสนเรือนดูแลเช่นวิญญูณเลี้ยงผีต่อไป

๓.๔) การขึ้นบ้านใหม่

ชาวไทดำทำพิธีขึ้นบ้านใหม่ จะมีหมอปิธิมาทำน้ำมนต์พร้อมทองคำกับขันน้ำมนต์ เพื่อไล่ผีและสิ่งที่ไม่ดีร้ายไม่เป็นมงคลออกไปจากบ้าน โดยมีการพรมน้ำมนต์ทุกซอกทุกมุมบ้านและใต้ถุนบ้านโดยรอบบริเวณบ้าน พร้อมกับชดข้าวสาร เกลือ ทรายไปพร้อม ๆ กัน ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาวิจัยของ นุกูล ชมภูนิช (๒๕๓๕ : ๘๓)

๔.) ด้านภาษาและการแต่งกายชาวไทดำ

๔.๑) ด้านภาษา ชาวไทดำมีภาษาไทดำเป็นของตนเอง มีสระและพยัญชนะผสมคล้ายภาษาลาวและภาษาไทย นิยมพูด ๒ ภาษา คือ ภาษาไทดำผสมกับภาษาไทย และภาษาไทย เนื่องจากคนรุ่นใหม่รุ่นลูกและหลานเข้ารับการศึกษาระดับมัธยม จึงทำให้ส่วนใหญ่พูดภาษาไทย มีการสืบทอดภาษาแก่รุ่นลูกและหลาน แต่รุ่นหลานส่วนใหญ่ยังเข้าใจแต่พูดไม่ได้ เพราะมีมีการบังคับสอน ตามใจเด็กรุ่นหลานจึงไม่พูดภาษาไทดำ สอดคล้องกับการศึกษาวิจัยของ นุกูล ชมภูนิช (๒๕๓๕ : ๘๓๑) ประกอบกับเวลาไปพูดต่างถิ่น บางคนก็ไม่ยอมพูดตาม อาจเป็นเพราะขาดความมั่นใจหรืออาย แต่อย่างไรก็ตาม ชาวไทดำยังคงอนุรักษ์ภาษาไทดำไว้เป็นศาสตร์ตำรา โดยประสงค์ที่จะเปิดสอนอย่างเป็นทางการ เมื่อมีการจัดตั้งพิพิธภัณฑสถานพื้นบ้านของชาวไทดำ ตำบลวังอิทก

๔.๒) ด้านการแต่งกาย พบว่า จะนุ่งกางเกงดำขาแคบ มีลักษณะคล้ายกางเกงชาวเล แต่ขาดันคลุมเข้า เรียกว่า ช่วงก้อม ถ้ามีพิธีกรรมสำคัญก็จะใส่ “เสื่อฮี” สำหรับผู้หญิงสูงอายุจะนุ่งผ้าซิ่นสีครามดำสลับลายเส้นทางยาวสีขาวเล็ก ๆ เรียกว่า ซิ่นลาว เสื่อแขนกระบอกผ่าหน้าสีดามีเม็ดกระดุมลายเม็ดผักกูด ทำด้วยเงิน และอลูมิเนียม แล้วแต่ฐานะ มีตั้งแต่ ๑๐ – ๒๐ เม็ด

หญิงสูงอายุนิยมไว้ผมยาวเกล้ามวยไว้กลางศีรษะ กินหมาก สอดรับกับการศึกษาวิจัยของ นุฎล ชมภูนิช (๒๕๓๕ : ๘๕)

๕.) ด้านการเล่นและศิลปะการแสดงของชาวไทดำ พบว่า

- ชาวไทดำเป็นคนรักสงบ แต่ชอบความสนุก หลังเลิกงานก็จะมีการเล่นลูกช่วยการเล่นคอน โดยเป็นการเล่นของคนหนุ่มสาวในลักษณะการเกี่ยวพาราตีกัน และส่วนใหญ่ก็จะได้แต่งงานกันหลังจากการศึกษาดูใจจากการเล่นดังกล่าว ที่สำคัญ ชาวไทดำรักษาศักดิ์ศรีและความบริสุทธิ์ให้ถึงวันแต่งงานเป็นส่วนใหญ่ ยังคงรักษาประเพณีอันดีงาม เพื่อเป็นการให้เกียรติแก่ฝ่ายหญิงด้วย ศิลปะการแสดงที่ชาวไทดำชอบ คือ การรำแคน (ฟ้อนแคน) เป็นการรำคู่ชาย – หญิง โดยมีหมอแคนเป่าแคนแนบกับไมโครโฟน ผู้รำมีท่วงท่า ตั้งแต่เด็ก วัยรุ่น วัยกลางคน และผู้สูงอายุ สอดรับกับการศึกษาวิจัยของ นุฎล ชมภูนิช (๒๕๓๕ : ๘๖)

๖.) ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตไทดำ พบว่า

- ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตชาวไทดำ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปจากวิถีชีวิตเดิม ได้แก่ การเข้ารับการศึกษาในสถานศึกษาของชาวไทย ส่งผลกระทบให้วิถีชีวิตเปลี่ยนไป ได้แก่ การพูดภาษาไทยแทนการพูดภาษาไทดำ การใช้โทรศัพท์มือถือ เนื่องจากความจำเป็นในการสื่อสาร การติดตั้งจานดาวเทียมในบ้านที่มีฐานะ เพื่อรับทราบข้อมูลข่าวสารและความบันเทิงที่หลากหลาย การใช้เทคโนโลยีกับอาชีพ เช่น รถเกี่ยวข้าว รถตัดดินแทนแรงงานคน ทำให้ความสัมพันธ์ในลักษณะของการเอาแรงหรือลงแขกช่วยทำงานหายไป สื่อโทรทัศน์ และสิ่งพิมพ์ทำให้ชาวไทดำแต่งกายในชีวิตประจำวันเช่นเดียวกับชาวไทย และทำให้ลูกหลานบางคนบางครั้งครวไม่สนใจในพิธีกรรม ความเชื่อ และประเพณีที่บรรพบุรุษประพาศปฏิบัติสืบกันมา สอดรับกับแนวคิดของ สุรัฐ ศิลปะอนันต์, ๒๕๔๐ : ๕๗)

๗.) ด้านการอนุรักษ์สืบทอดวิถีชีวิตไทดำ พบว่า

- ชาวไทดำต้องการให้ชนบทรอบนิคมประเพณีและวัฒนธรรมของไทดำได้รับการอนุรักษ์ สืบทอดไว้ให้อนุชนคนรุ่นหลังได้เรียนรู้ โดยต้องการให้หน่วยงานภาครัฐ หรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้การสนับสนุนงบประมาณจัดตั้งพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านชาวไทดำ ตำบลวังอิทก หรือหอวัฒนธรรม เป็นต้น เพราะของเดิมเคยรวบรวมไว้ในบ้านแบบไทดำที่สร้างกันเอง แต่เกิดพายุพัดพังเสียหาย จึงต้องการให้มีพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านเป็นแหล่งรวบรวมองค์ความรู้ เครื่องมือ – เครื่องใช้ และโบราณวัตถุต่าง ๆ ของชาวไททรงดำ ตลอดจนเป็นสถานที่เรียนรู้

สอนภาษาไทยอย่างเป็นทางการหลังเลิกงาน และต้องการให้มีวิทยากรมาให้ความรู้ในเรื่องต่าง ๆ เกี่ยวกับการประกอบอาชีพที่ดีมีประสิทธิภาพ เช่น การทอผ้า การเกษตร เป็นต้น พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านชาวไทดำ ตำบลวังอิทก จะเป็นศูนย์วัฒนธรรมที่รวมของชาวไทดำ ตำบลวังอิทก ได้ร่วมกันแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ พร้อมทั้งพัฒนาอาชีพการผลิตและการค้า เพื่อสร้างรายได้ให้กับชาวไทดำ ให้มีรายได้เสริมจากเวลาว่างจากการทำนา ได้มีรายได้เพิ่มสูงขึ้น และเป็นการประชาสัมพันธ์เผยแพร่วิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชาวไทดำให้ยั่งยืนสืบไป

สำหรับสภาพปัญหาความต้องการของไทดำ ตำบลวังอิทก มีความต้องการให้ทางราชการส่งเสริมสนับสนุนในการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน หรือทางวัฒนธรรมพื้นบ้าน ซึ่งสามารถใช้แนวคิดทฤษฎีจาก วีระ โรจน์พจนรัตน์ (ม.ป.ป., ม.ป.ท.) และแนวคิดของ ปรีชา กันธิยะ (๒๕๕๐ : ๕ - ๑๐)

การวิจัยเรื่อง “การศึกษาวิถีชีวิตไทดำ ตำบลวังอิทก อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก” เพื่อศึกษาวิถีชีวิตของชาวไทดำ ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของชาวไทดำ เพื่อนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษามาส่งเสริม สนับสนุน อนุรักษ์วัฒนธรรมของชาวไทดำให้ยั่งยืนสืบไป ตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ สภาพกลุ่มตัวอย่างที่เป็นชาวไทดำ หมู่ ๔ หมู่ ๕ และหมู่ ๘ ตำบลวังอิทก จำนวน ๓๕๔ คน ด้วยเครื่องมือ ๓ ชนิด ได้แก่ แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ และแบบสังเกต สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ ค่าร้อยละ และการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) สรุปผลการศึกษามีได้ ดังนี้

๔.๒ ข้อสรุป

จากการศึกษาค้นคว้าและวิเคราะห์ข้อมูล สรุปผลได้เป็น ๓ ด้าน คือ

๑.) ด้านข้อมูลทั่วไป พบว่า ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงมากกว่าชาย อายุส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุที่เป็นชาวไทดำ อายุ ๕๑ ปีขึ้นไป ที่ให้ความสำคัญในการตอบแบบสอบถามและให้การสัมภาษณ์ ส่วนใหญ่มีการศึกษาอยู่ในระดับประถมศึกษา ผู้สูงอายุเก่าแก่ของหมู่บ้านไม่ได้รับการศึกษา ใช้วิธีเรียนรู้กันเองในครอบครัว โดยมีภูมิลำเนาปัจจุบันอยู่ที่หมู่ที่ ๔ หมู่ที่ ๕ และหมู่ที่ ๘ โดยมีเชื้อสายไทดำ รองลงมาเป็นผู้เข้ามาผูกพันได้แก่ เขย และสะใภ้ โดยมีระยะเวลาในการอยู่อาศัยส่วนใหญ่ ๔๑ ปีขึ้นไป

๒.) ด้านการศึกษาวิถีชีวิตชาวไทดำ พบว่า ส่วนใหญ่บรรพบุรุษอพยพมาจาก จังหวัดเพชรบุรี จังหวัดนครปฐม ราชบุรี พิจิตร สุพรรณบุรี ลพบุรี ตามลำดับ

๒.๑) ด้านลักษณะที่อยู่อาศัยและการประกอบอาชีพ พบว่า

- ลักษณะที่อยู่อาศัย ส่วนใหญ่ปลูกบ้านเรือน เป็นแบบผสมผสานของชาวไทย คำกับชาวไทย เป็นเรือนไม้ยาวสูงมีบันไดขึ้น มีเรือนชานชั้นบน มีหลังคาตั้งกะลี่ยื่นมาหน้าบ้าน ภายในบ้านชั้นบนจะแบ่งเป็นห้องนอน ภายในห้องนอนมีหิ้งวิญญาณบรรพบุรุษ โดยจัดด้วยข้าวปลาอาหารและเหล้าไว้เช่นไหว้ผีบรรพบุรุษที่ได้มาโดยพิธีเสนเรือน และมีเรือนชานทำครัว ได้ถุนบ้านมีแคร่ไม้ไผ่บัง ที่นั่งไว้พักผ่อน และเป็นที่ยึดเครื่องมือเครื่องใช้ในการประกอบอาชีพการทำนา เลี้ยงสัตว์ เสาเอกของบ้านจะมีกระดองเต่าแขวนไว้ เพื่อแสดงถึงความยั่งยืน และการคุ้มครองให้ปลอดภัยบริเวณด้านหน้าบ้านมีเรือนขี้ข้าวเปลือก และศาลพระภูมิเจ้าที่เอาไว้เป็นสิริมงคล และเพื่อคุ้มครองครอบครัว
- ด้านการประกอบอาชีพ พบว่า ชาวไทดำ กลุ่มอายุวัยกลางคนและกลุ่มผู้สูงอายุ จะมีแปลงนาข้าวอยู่หลังบ้าน และส่วนใหญ่มีอาชีพทำนาเป็นหลัก โดยอาศัยน้ำฝนจากธรรมชาติ ใช้น้ำมาใช้ในแปลงนาข้าว รุนลุกรุนหลานส่วนใหญ่ทำไร่ เลี้ยงสัตว์ รับจ้าง ค้าขาย และทำนา ตามลำดับ

๓.) ด้านประเพณี – พิธีกรรมของไทดำ

๓.๑) พิธีเสนเรือน จะแบ่งเป็นการเสนเรือนผู้น้อย และผู้ท้าว

ประเพณีเสนเรือนจัดเป็นพิธีกรรมที่สำคัญที่สุดของชาวไทย ถือเป็นงานที่ทุกคนในครอบครัวจะต้องตระหนักในความสำคัญ เป็นพิธีเช่นผีเลี้ยงผีบรรพบุรุษปู่ ย่า ตา ยาย หรือพ่อแม่ที่ล่วงลับไปแล้ว โดยมีการอัญเชิญดวงวิญญาณมาจัดไว้บนหิ้งในห้องนอน เรียกว่า “กะลือห้อง” เป็นมุมบ้าน โดยมีชั้นตอนสอดคล้องกับแนวคิดของการศึกษาของ นุกูล ชมภูนิช (๒๕๓๕ : ๗๕)

ประเพณีเสนเรือนของชาวไทดำตำบลวังอิทก บรรดาลูกและหลาน เขย สะใภ้ ไม่ว่าจะแยกครอบครัวไปแล้วก็ต้องมาร่วมงาน โดยมีการ์ดส่งไปเชิญญาติและมิตรสนิทที่รักใคร่นับถือจะให้ความสำคัญกับพิธีเสนเรือน ซึ่งเป็นพิธีที่โดดเด่นและสำคัญที่สุดของชาวไทดำ โดยมีความเชื่อว่าหากไม่ทำ ผีบรรพบุรุษจะต้องอดอยาก และส่งเคราะห์กรรมมาลูกหลานทุกข์ เจ็บป่วย หากได้ทำพิธีเสนเรือนก็จะทำให้ทุกคนในครอบครัวประสบแต่สิ่งที่ดีงาม เป็นสิริมงคลแก่ชีวิต โดยชาวบ้านอาจจัดเป็นประจำทุกปี หรือ ๒ – ๓ ปี/ครั้ง

๓.๒) พิธีแต่งงาน เดิมชาวไทดำจะถือนวลสงวนตัว โดยฝ่ายชายจะให้เกียรติฝ่ายหญิงไม่ล่วงเกิน ฝ่ายหญิงก็ต้องป้องกันการถูกล่วงละเมิดทางเพศ เพื่อเก็บความบริสุทธิ์ไว้ให้กับเจ้าบ่าวในวันแต่งงานเท่านั้น โดยมีรายละเอียดตามขั้นตอนการศึกษาวิจัยของ นุกูล ชมภูนิช (๒๕๓๕ : ๘๑) แต่ปัจจุบันหากฝ่ายชายและหญิง หากชอบพอกัน โดยมีผู้ใหญ่ทั้งสองฝ่ายรับรู้ ก็จะอนุญาตให้ฝ่ายชายหลับนอนกับฝ่ายหญิงก่อนแต่งได้

สำหรับบุคคลในครอบครัว ลูก หลาน ส่วนใหญ่ก่อนแต่งงานจะไม่ค่อยแต่งชุดไทดำ แต่จะแต่งชุดไทดำเมื่อถึงวันแต่งงาน และก็จะแต่งชุดเสื้อฮีทั้งชายหญิง ประดับด้วยลูกปัด แแถบสีสวยงาม แต่เดิมชาวไทดำจะแต่งงานกับชนเผ่าเดียวกัน ปัจจุบันก็แต่งงานกับหญิงสาวหรือหนุ่มชาวไทยปะปนกันไปตามยุคสมัยที่มีการเปลี่ยนแปลง

๓.๓) การทำศพ

งานศพ เป็นอีกประเพณีหนึ่งที่ชาวไทดำปฏิบัติสืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน จะมาร่วมลงแรงกัน โดยพากันทำข้าวปลาอาหารมาช่วยกันในงานศพที่นิยมไว้ศพเพียง ๒ – ๓ วัน และมีให้ไว้เกินกว่าศพของบรรพบุรุษ ถือเป็นการก้าวร้าวไม่ดี การจัดงานศพของชาวไทดำ จะช่วยกันทำดอกไม้ ช่วยแรงกัน เช่น ทำไม้ไผ่ครอบศพเวลาเคลื่อนศพไปวัด โดยมีรายละเอียดสอดคล้องกันกับการศึกษาวิจัยของ นุกุล ชมภูนิช (๒๕๓๕ : ๘๑)

ในพิธีงานศพ จะมีพิธีแปงขวัญ รับขวัญแก่ญาติของผู้เสียชีวิต ซึ่งบรรดาไทดำที่เป็นญาติจะใส่เสื้อผ้าดิบสีขาว มีลักษณะคล้ายกับพิธีของชาวจีน และเมื่อเสร็จพิธีแล้ว ก็จะมีพิธีเส่นเรือนให้แก่ลูกชายหรือหลานชาย หากไม่มีลูกชายก็ให้ลูกสาวหรือหลานสาวทำพิธีรับเส่นเรือนดูแลเช่นวิญญาณเลี้ยงผีต่อไป ซึ่งปัจจุบันก็ยังคงรักษาสืบทอดกันมาเป็นลำดับ

๓.๔) การขึ้นบ้านใหม่

ชาวไทดำส่วนใหญ่ยังคงสืบทอดประเพณีการทำพิธีขึ้นบ้านใหม่ โดยมีหมอปิธีมาทำน้ำมนต์พร้อมท่องคาถากับขันน้ำมนต์ เพื่อไล่ผีและสิ่งที่ไม่เป็นมงคลออกไปจากบ้าน โดยมีการพรมน้ำมนต์ทุกซอกทุกมุมบ้านและใต้ถุนบ้านโดยรอบบริเวณบ้าน พร้อมกับช้ข้าวสารเกลือ ทรายไปพรม ๆ กัน ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาวิจัยของ นุกุล ชมภูนิช (๒๕๓๕ : ๘๓)

๔.) ด้านภาษาและการแต่งกายชาวไทดำ พบว่า

๔.๑) ด้านภาษา ชาวไทดำมีภาษาไทดำเป็นของตนเอง มีสระและพยัญชนะผสมคล้ายภาษาลาวและภาษาไทย นิยมพูด ๒ ภาษา คือ ภาษาไทดำผสมกับภาษาไทย และภาษาไทย เนื่องจากคนรุ่นใหม่รุ่นลูกและหลานเข้ารับการศึกษาภาคบังคับ จึงทำให้ส่วนใหญ่นิยมพูดภาษาไทย มีการสืบทอดภาษาแก่รุ่นลูกและหลาน แต่รุ่นหลานส่วนใหญ่ยังเข้าใจแต่พูดไม่ได้ เพราะไม่มีการบังคับสอน ตามใจเด็กหลานจึงไม่พูดภาษาไทดำ สอดรับกับการศึกษาวิจัยของ นุกุล ชมภูนิช (๒๕๓๕ : ๘๓) ประกอบกับเวลาไปพูดต่างถิ่น บางคนก็ไม่ยอมพูดตาม อาจเป็นเพราะขาดความมั่นใจหรืออาย จึงทำให้การพูดภาษาไทยด้นน้อยลง โดยเฉพาะการพูดในพื้นที่ต่างถิ่น แต่อย่างไรก็ตาม ชาวไทดำยังคงอนุรักษ์ภาษาไทดำไว้เป็นศาสตร์ตำรา โดยประสงค์ที่จะเปิดสอนอย่างเป็นทางการ เมื่อมีการจัดตั้งพิพิธภัณฑสถานบ้านของชาวไทดำ ตำบลวังอิทก

๔.๒) ด้านการแต่งกาย พบว่า ประเพณีเดิม ชายจะนุ่งกางเกงดำขาแคบ มีลักษณะคล้าย กางเกงชาวเลแต่ขาสั้นคลุมเข่า เรียกว่า ช่วงก้อม ถ้ามีพิธีการงานสำคัญก็จะใส่ “เสื่อฮี” สำหรับ ผู้หญิงสูงอายุนุ่งผ้าซิ่นตีนจกครามดำสลับลายเส้นทางยาวสีขาเล็ก ๆ เรียกว่า ซิ่นลาว เสื้อแขน กระบอกผ่าหน้าสีดำ มีเม็ดกระดุมลายเม็ดผักบั้ง ทำด้วยเงิน และอลูมิเนียม แล้วแต่ฐานะ มีตั้งแต่ ๑๐ – ๒๐ เม็ด หญิงสูงอายุนิยมไว้ผมยาวเกล้ามวยไว้กลางศีรษะ กินหมาก สอดรับกับการศึกษาวิจัย ของ นุกูล ชมภูนิช (๒๕๓๕ : ๘๕) แต่ในปัจจุบันส่วนใหญ่จะแต่งกายแบบชาวไทย จะแต่งกายชุด ไทยดำทุกวัน มีเฉพาะในกลุ่มผู้สูงอายุ

๕.) ด้านการเล่นและศิลปะการแสดงของชาวไทยดำ พบว่า

- ชาวไทยดำเป็นคนรักสงบ แต่ชอบความสนุก ส่วนใหญ่คนหนุ่มสาวหลังเลิกงาน ก็จะมีการเล่นลูกข่าง การเล่นคอน โดยเป็นการเล่นของคนหนุ่มสาวในลักษณะการเกี่ยวพาราสิกัน และส่วนใหญ่ก็จะได้แต่งงานกันหลังจากการศึกษาดูใจจากการเล่นดังกล่าว ศิลปะการแสดงที่ ชาวไทยดำชอบ คือ การรำแคน (ฟ้อนแคน) เป็นการรำคู่ชาย – หญิง โดยมีหมอแคนเป่าแคนแนบกับ ไมโครโฟน ผู้รำมีทุกว่าย ตั้งแต่เด็ก วัยรุ่น วัยกลางคน และผู้สูงอายุ

๖.) ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตไทยดำ พบว่า

- ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตชาวไทยดำ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปจาก วิถีชีวิตเดิม ได้แก่ การเข้ารับการศึกษาในสถานศึกษาของชาวไทย ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิต เปลี่ยนไป โดยรับวัฒนธรรมไทยที่ถ่ายทอดโดยผ่านสถาบันการศึกษา ได้แก่ การพูดภาษาไทยแทน การพูดภาษาไทยดำ การใช้โทรศัพท์มือถือ เนื่องจากความจำเป็นในการสื่อสาร การติดตั้งจาน ดาวเทียมในบ้านที่มีฐานะ เพื่อรับทราบข้อมูลข่าวสารและความบันเทิงที่หลากหลาย การใช้ เทคโนโลยีกับอาชีพ เช่น รถเกี่ยวข้าว รถตัดดินแทนแรงงานคน ทำให้ความสัมพันธ์ในลักษณะของ การเอาแรงหรือลงแขกช่วยทำงานหายไป ด้านอาชีพการทำนาของคนหนุ่มสาวค่อย ๆ ลดลง สื่อโทรทัศน์ และสิ่งพิมพ์ทำให้ชาวไทยดำแต่งกายในชีวิตประจำวันเช่นเดียวกับชาวไทย และทำให้ ลูกหลานบางคนบางครอบครัวไม่สนใจในพิธีกรรม ความเชื่อ และประเพณีที่บรรพบุรุษประพฤติ ปฏิบัติสืบกันมา

๗.) ด้านการอนุรักษ์สืบทอดวิถีชีวิตไทยดำ พบว่า

- ปัจจุบันชาวไทยดำมีฐานะพออยู่พอกิน พอใช้ ขาดผู้นำที่เข้มแข็ง ขาดงบประมาณ สนับสนุน และขาดการส่งเสริมจากหน่วยงานภาครัฐ โดยเชื่อว่าหากหน่วยงานภาครัฐและองค์กร

ปกครองส่วนท้องถิ่นให้การสนับสนุนส่งเสริม จะสามารถทำให้วัฒนธรรมของชาวไทดำเข้มแข็ง ชาวไทดำต้องการให้ชนบทรอบนิคมประเพณีและวัฒนธรรมของไทดำได้รับการอนุรักษ์ สืบทอด ไว้ให้อนุชนคนรุ่นหลังได้เรียนรู้ โดยต้องการให้หน่วยงานภาครัฐ หรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ให้การสนับสนุนงบประมาณจัดตั้งพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านชาวไทดำ ตำบลวังอิทก หรือหอวัฒนธรรม เป็นต้น เพราะของเดิมเคยรวบรวมไว้ในบ้านแบบไทดำที่สร้างกันเอง แต่เกิดพายุพัดพังเสียหาย จึงต้องการให้มีพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านเป็นแหล่งรวบรวมองค์ความรู้ เครื่องมือ – เครื่องใช้ และ โบราณวัตถุต่าง ๆ ของชาวไททรงดำ ตลอดจนเป็นสถานที่เรียนรู้ สอนภาษาไทยอย่างเป็นทางการ หลังเลิกงาน และต้องการให้มีวิทยากรมาให้ความรู้ในเรื่องต่าง ๆ เกี่ยวกับการประกอบอาชีพที่ดีมี ประสิทธิภาพ เช่น การทอผ้า การเกษตร เป็นต้น พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านชาวไทดำ ตำบลวังอิทก จะเป็น ศูนย์วัฒนธรรมที่รวมองค์ความรู้ต่าง ๆ ทางวัฒนธรรมที่ดิงามของชาวไทดำ ตำบลวังอิทก ได้ร่วมกันแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ สอดรับกับ วิทยานิพนธ์ของ จิตรลดา เกิดเรือง, ๒๕๔๘ : ๘๒ พร้อมทั้งพัฒนาอาชีพ การผลิตและการค้า เพื่อสร้างรายได้ให้กับชาวไทดำ ให้มีรายได้เสริมจากเวลาว่างจากการทำนาได้มีรายได้เพิ่มสูงขึ้น และเป็นการประชาสัมพันธ์เผยแพร่วิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชาวไทดำให้ยั่งยืนสืบไป

ข้อเสนอแนะ

จากข้อค้นพบของการศึกษาวิจัยเรื่องวิถีชีวิตไทดำ ตำบลวังอิทก อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก ขอเสนอแนะนำผลการวิจัยไปใช้เพื่อพัฒนาจัดการให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการชาวไทดำ ตำบลวังอิทก อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก โดยมีข้อเสนอแนะดังนี้

๑. จากผลการวิจัยพบว่าชาวไทดำต้องการให้มีการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านไทดำ ตำบลวังอิทก อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลกเพื่อเน้นแหล่งข้อมูล องค์กรความรู้ พร้อมทั้งใช้เป็นสถานที่พัฒนาอาชีพ ที่เรียนภาษา (พูด อ่าน เขียนภาษาไทดำ)และพัฒนาสถานที่ท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ต่อไป

๒. ในเรื่องการส่งเสริม สนับสนุน และอนุรักษ์วัฒนธรรมอันดีงามของชาวไทดำ ตำบลวังอิทก อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลกเป็นเรื่องสำคัญที่หน่วยภาครัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควรเร่งปรับกลยุทธ์ให้วัฒนธรรมของชาวไทดำได้เป็นการมีส่วนร่วมกิจกรรมของชาวไทย ในงานต่าง ๆ ของท้องถิ่นหรือจังหวัดเพื่อการเผยแพร่ ประชาสัมพันธ์อย่างจริงจังและก้าวหน้าต่อไป

๓. สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม ควรส่งวิทยากรหรือผู้ทรงคุณวุฒิร่วมเวทีเสวนาการส่งเสริม สนับสนุนในการดำเนินงานวัฒนธรรมของชาวไทดำ ตำบลวังอิทก อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก เพื่อให้สอดคล้องกับความพึงพอใจ ความต้องการ และสภาพปัญหาของชุมชน โดยดำเนินงานร่วมกันทั้งสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด สภาวัฒนธรรมจังหวัด ชุมชนท้องถิ่น ตำบลวังอิทก ผู้นำชุมชน และชาวไทดำ ตำบลวังอิทกต่อไป

บรรณานุกรม

- จิตรลดา เกิดเรือง. การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา เรื่อง ประเพณีและพิธีกรรมไทยทรงดำ
สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕ จังหวัดสุพรรณบุรี. วิทยานิพนธ์ปริญญา ศศ.ม.
มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๔๘.
- นุกูล ชมพูนิช. สืบสานวัฒนธรรมและประเพณีชาวไทยอีสานในประเทศไทย. ราชบุรี : เพชรเกษม
การพิมพ์, ๒๕๓๕.
- ปราณี แจ่มขุนเทียน. ประวัติศาสตร์และโบราณคดีเมืองพิษณุโลก. พิษณุโลก : อัดสำเนา, ๒๕๓๔.
เปรมวิทย์ วิวัฒน์เศรษฐ์. หารยวรรณกรรมไทยทรงดำพิษณุโลก. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่,
๒๕๓๒.
- พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ. คู่มือพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่น. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์พิพิธภัณฑสถาน
แห่งชาติ, ๒๕๕๐.
- รวม สิงห์วี. การรำฟ้อนแคน. (คำบอกเล่า), ๒๕๕๑.
- วีระ โรจน์พจนรัตน์. การพัฒนาแนวทางการบูรณาการการทำงานร่วมกับท้องถิ่น ชุมชนแบบยั่งยืน
โดยมิติทางวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : ม.ป.ท., ม.ป.ป. : อัดสำเนา.
- สถาบันวัฒนธรรมศึกษา, สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. การจัดนิทรรศการ
ทางวัฒนธรรมในหอวัฒนธรรมท้องถิ่น. กรุงเทพฯ : ม.ป.ท., ม.ป.ป.
- สวัสดิ์ สระทองขาว. งานสืบสานวัฒนธรรมไทยทรงดำ. กาญจนบุรี : ๒๕๔๔. (อัดสำเนา)
- สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. การบริหารจัดการโครงการวัฒนธรรมของภาคี
เครือข่ายดำเนินการวัฒนธรรม ประจำปีงบประมาณ ๒๕๕๑. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชุมนุม
สหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย, ๒๕๕๑.
- สุรัฐ ศิลปะอนันต์. ระบบการวัฒนธรรม. ม.ป.ป., ๒๕๔๐.
- องค์การบริหารส่วนตำบลวังอิทก. เอกสารข้อมูลพื้นฐานตำบลวังอิทก. พิษณุโลก : ม.ป.ท., ๒๕๕๑.
- อำนาจ กรมมา. ตนราชบุรี. ราชบุรี : ธรรมรักษ์การพิมพ์, ๒๕๕๐.
- www.จังหวัดพิษณุโลก-วิกิพีเดีย.htm

บัญชีรายชื่อผู้ที่ให้การสัมภาษณ์และสังเกตที่บ้าน
วันที่ ๑๔ กันยายน ๒๕๕๑

ผู้ให้สัมภาษณ์

ที่	ชื่อ - สกุล	ที่อยู่	โทรศัพท์
๑	นางคิม จ้อยทอง	๖๔ ม.๕ ต.วังอิทก อ.บางระกำ	-
๒	น.ส.สุรีย์ สงบภัย	๑๐ ม.๓ ต.ปลักแรด อ.บางระกำ	๐๕๕ - ๓๖๕๔๔๘
๓	นายทิม ทรายทอง	๑๑๘ ม.๕ ต.วังอิทก อ.บางระกำ	-
๔	นายช้อย สิงห์ทอง	๕๖ ม.๘ ต.วังอิทก อ.บางระกำ	-
๕	นางลำยองค์ เพิ่มทวี	๔๑/๓ ม.๘ ต.วังอิทก อ.บางระกำ	-
๖	นายทองช้อย อุ่นแพง	๖๕/๒ ม.๘ ต.วังอิทก อ.บางระกำ	-
๗	นางดอกกรัก วันทัศน์	๒๕/๑ ม.๑๑ ต.วังอิทก อ.บางระกำ	๐๘๑ - ๓๓๕๔๖๓๒
๘	นางปราณี จินดาวงษ์	ร.ร.บางระกำวิทศึกษา	๐๘๕ - ๐๕๓๔๕๑๕
๙	นายประชุม สันติพิมลวงค์	๑๑๕ ม.๕ ต.วังอิทก อ.บางระกำ	๐๘๖ - ๒๐๓๐๔๐๓
๑๐	นายกำ เทียมทัน	๑๒/๑ ม.๕ ต.วังอิทก อ.บางระกำ	-
๑๑	นายบุญยีน ทองลอ	ม.๒ ต.วังอิทก	-
๑๒	นายรวม สิงห์วี	ม.๑๒ ต.วังอิทก อ.บางระกำ	๐๘๓ - ๑๘๓๓๐๕๕
๑๓	นายสำราญ สิงห์วี	ม.๓ ต.หนองกุลา อ.บางระกำ	๐๘๖ - ๑๕๐๓๒๔๕
๑๔	นายประสิทธิ์ สิงห์ลอ	ม.๒ ต.บ่อทอง อ.บางระกำ	-
๑๕	นายคำสิงห์ สระทองอินทร์	ม.๓ ต.หนองกุลา อ.บางระกำ	๐๘๓ - ๒๐๓๔๓๔๕
๑๖	นายสมบุญ รัตนชัยเดช	ม.๓ ต.หนองกุลา อ.บางระกำ	-
๑๗	นายวีระชัย โพธิสารวราราช	ม.๓ ต.หนองกุลา อ.บางระกำ	-
๑๘	นายทูล สิงห์ลอ	ม.๓ ต.หนองกุลา อ.บางระกำ	-
๑๙	นายบุญลือ สิงห์ลอ	ม.๘ ต.วังอิทก อ.บางระกำ	-
๒๐	นายถ้วน สิงห์ลอ	๘๐ ม.๑ ต.บ่อทอง	-
๒๑	นายคำ สิงห์ลอ	๓๑/๑ ม.๕ ต.วังอิทก	-
๒๒	นายสุชน เพิ่มทวี	๑๓๔ ม.๕ ต.วังอิทก	-

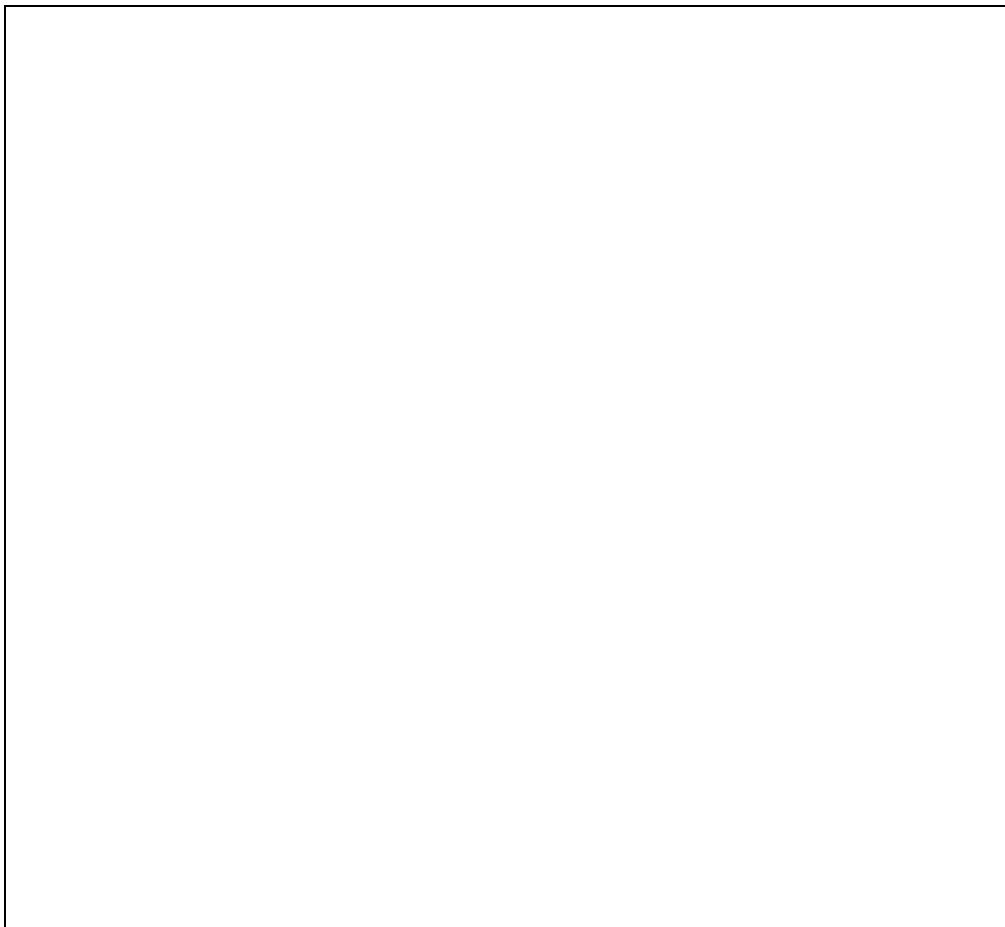
ที่	ชื่อ – สกุล	ที่อยู่	โทรศัพท์
๒๓	ลุงคำ สิงห์ล่อ	๓๑/๑ ม.๕ ต.วังอิทก อ.บางระกำ	-
๒๔	นางทิ่ง เพิ่มทวี	๑๓๔ ม.๕ ต.วังอิทก อ.บางระกำ	-
๒๕	นายชลอ สอนท่าโก	๒๖ ม.๔ ต.วังอิทก อ.บางระกำ	-
๒๖	แม่อบ จ้อยทอง	๒๕/๑ ม.๔ ต.วังอิทก อ.บางระกำ	-
๒๗	นางสอง มั่นสะอาด	๕๒/๔ ม.๘ ต.วังอิทก อ.บางระกำ	-

นายสมควร จันทะคุณ
นายธนิต ทองแจ่ม

รร.ประชาสงเคราะห์วิทยา
พนักงาน สวจ. พิษณุโลก

-
๐๘๕-๒๗๑๘๕๑๔

การศึกษาวิถีชีวิตไทดำ ตำบลวังอิทก อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก

โดย

สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดพิษณุโลก

งานวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจาก

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม

ประจำปีงบประมาณ ๒๕๕๑

แบบฟอร์มรายงานการสร้างการมีส่วนร่วม

กิจกรรมการมีส่วนร่วม			ผู้เข้าร่วมในกระบวนการวิจัย						วิธีการสร้างการมีส่วนร่วม (โปรดระบุ)
ประเภทกิจกรรม	ทำ	ไม่ทำ	ประธานสภา วัฒนธรรม จังหวัด	ปราชญ์ ชาวบ้าน	แกนนำ ชุมชน	สมาชิก ชุมชน	เยาวชน	อื่น ๆ (โปรด ระบุ)	
๑. ให้ภาคส่วนต่าง ๆ นอกเหนือจากบุคลากรใน สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดเข้าร่วมเป็นทีมวิจัยหรือ คณะทำงาน	✓		✓	✓	✓	✓	✓		- แต่งตั้งเป็นคณะทำงาน - เชิญชวนร่วมเวทีและกิจกรรม
๒. ให้ภาคส่วนต่าง ๆ ร่วมตั้งโจทย์การวิจัย	✓		✓	✓	✓			ผู้ทรงคุณวุฒิ	- เชิญร่วมประชุม
๓. ให้ภาคส่วนต่าง ๆ ร่วมเขียนโครงร่างวิจัย / ร่วม ออกแบบงานวิจัย	✓		✓	✓	✓	✓	✓	ผู้ทรงคุณวุฒิ	- เชิญประชุมปฏิบัติการ
๔. ให้ภาคส่วนต่าง ๆ ร่วมสร้างเครื่องมือวิจัย	✓		✓	✓	✓	✓	✓	ผู้ทรงคุณวุฒิ	- เข้าไปทดลองเครื่องมือกับกลุ่มไทดำที่มีใช้ กลุ่มตัวอย่าง
๕. ให้ภาคส่วนต่าง ๆ ร่วมคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง	✓		✓	✓	✓	✓	✓		- นำไปปรึกษาผู้นำไทดำและผู้นำชุมชน
๖. ให้ภาคส่วนต่าง ๆ ร่วมเก็บข้อมูล	✓		✓	✓	✓	✓	✓	อบต.วังอิทก นวธ.พล	- แจงเชิญร่วมเป็นคณะทำงานจัดเก็บข้อมูล
๗. ให้ภาคส่วนต่าง ๆ ร่วมเป็นผู้ให้ข้อมูล	✓		✓	✓	✓	✓	✓	ผู้ทรงคุณวุฒิ	- การเข้าไปจัดเก็บข้อมูลโดยแบบสอบถาม แบบสังเกต และแบบสัมภาษณ์
๘. ให้ภาคส่วนต่าง ๆ ร่วมวิเคราะห์ / สังเคราะห์ข้อมูล	✓		✓	✓	✓	✓	✓	ผู้ทรงคุณวุฒิ นวธ.พล	- การให้คำปรึกษาหารือ - ตรวจสอบเพื่อปรับปรุงแก้ไข
๙. ให้ภาคส่วนต่าง ๆ ร่วมเขียนรายงานการวิจัย	✓		✓	✓	✓	✓	✓	ผู้ทรงคุณวุฒิ นวธ.พล	- การขอคำแนะนำ / ปรับปรุง / แก้ไข
๑๐. อื่น ๆ (โปรดระบุ) จัดให้มีเวทีเสวนาการศึกษาวิถีชีวิต ไทดำ ตำบลวังอิทก อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก	✓		✓	✓	✓	✓	✓	ผู้ทรงคุณวุฒิ นวธ.พล	- จัดเวทีเสวนาไทดำ ตำบลวังอิทก อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก

- ที่ผ่านมานอกจากงานวิจัยครั้งนี้ ท่านได้ทำงานร่วมกับสภาวัฒนธรรมจังหวัดในลักษณะใดบ้าง
 ๑. การนำเอกลักษณ์วัฒนธรรมมาเป็นกระบวนการใกล้เคียงระดับข้อพิพาทในชุมชน จังหวัดกาญจนบุรี
 ๒. เสวนาวัฒนธรรมเพื่อชุมชนที่เข้มแข็ง จังหวัดกาญจนบุรี

- ท่านคิดว่า งานวิจัยครั้งนี้ ช่วยส่งเสริมการทำงานร่วมกันระหว่างท่าน และสภาวัฒนธรรมจังหวัดหรือไม่ อย่างไร
 ๑. ส่งเสริมให้วัฒนธรรมท้องถิ่นได้รับการฟื้นฟู อนุรักษ์ สืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่นให้เข้มแข็งและยั่งยืน
 ๒. ส่งเสริมอาชีพ สร้างรายได้ให้กับคนในชุมชน
 ๓. ทำให้เกิดความรู้ ความเข้าใจในวัฒนธรรม เป็นภูมิบ้าน สามารถจัดทำเป็นองค์ความรู้ เผยแพร่ประชาสัมพันธ์ให้กว้างขวาง

- โปรดระบุถึงประโยชน์ที่เกิดจากการทำงานร่วมกับสภาวัฒนธรรมจังหวัด
 ๑. ช่วยทำให้สภาวัฒนธรรมได้ตระหนักในความสำคัญงานวัฒนธรรมของท้องถิ่น
 ๒. ก่อให้เกิดการทำงานเชิงบูรณาการงานวัฒนธรรมอย่างสร้างสรรค์

- ในอนาคต ท่านมีแนวทางการทำงานร่วมกับสภาวัฒนธรรมจังหวัดในลักษณะใด
 ๑. รับทราบนโยบาย – จัดทำแผนการดำเนินงานวัฒนธรรมร่วมกัน
 ๒. ควรให้สภาวัฒนธรรมจังหวัดได้มีส่วนร่วมในงานวัฒนธรรมทุกระดับ

- ท่านอยากให้ สวช. สร้างให้เกิดการทำงานร่วมกันระหว่างท่านกับสภาวัฒนธรรมจังหวัดในลักษณะใดบ้าง
 ๑. ให้สภาวัฒนธรรมทุกระดับได้มีส่วนร่วมในการจัดทำแผนการดำเนินงานวัฒนธรรม ร่วมกับ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด
 ๒. ควรจัดให้มีการพัฒนาบุคลากร ร่วมกันระหว่างผู้ทำหน้าที่ประสานงานสภาวัฒนธรรม (กลุ่มงานส่งเสริมฯ) กับ สภาวัฒนธรรมจังหวัด/อำเภอ/ตำบล

แบบประเมินผลงานวิจัย
ที่ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยวัฒนธรรม ประจำปีงบประมาณ ๒๕๕๑
ของสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ

ชื่อผลงานวิจัย การศึกษาวิถีชีวิตไทดำ ตำบลวังอิทก อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก
ผู้รับทุนวิจัย สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดพิษณุโลก

ข้าพเจ้า รศ.ดร.กาญจนา แก้วเทพ ที่ปรึกษาโครงการวิจัยดังกล่าว ได้พิจารณา
ตรวจสอบผลงานวิจัยของ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดพิษณุโลก แล้ว มีความเห็นดังนี้

- ผลงานวิจัยมีความถูกต้องสมบูรณ์ในระดับดีเยี่ยม เห็นสมควรเผยแพร่ในวงวิชาการ
- ผลงานวิจัยมีความถูกต้องสมบูรณ์ในระดับดี เห็นสมควรเผยแพร่ในวงวิชาการ
- ผลงานวิจัยมีความถูกต้องสมบูรณ์ในระดับผ่าน เห็นสมควรเผยแพร่ในวงวิชาการ
- ผลงานวิจัย ยังต้องมีการปรับปรุงแก้ไข ดังนี้

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ความเห็นอื่น ๆ

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

(.....)

ที่ปรึกษาโครงการวิจัย

แบบสัมภาษณ์

การวิจัย เรื่อง การศึกษาวิถีชีวิตไทยทรงดำ ตำบลวังอิทก อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก

คำชี้แจง แบบสัมภาษณ์รายละเอียดการสัมภาษณ์จำนวน ๒ ตอน ดังนี้

ตอนที่ ๑ เกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์

๑. ชื่อ.....สกุล.....ที่อยู่.....
.....

ตอนที่ ๒ ประเด็นสัมภาษณ์มีดังนี้

๑. ในปัจจุบันนี้มีอะไรที่เข้ามากระทบต่อวิถีชีวิตของชาวไทดำ ตำบลวังอิทก
บันทึกการสัมภาษณ์ :

๒. อะไรเป็นปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อ การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชาวไทดำ ตำบลวังอิทก
บันทึกการสัมภาษณ์ :

๓. ชาวไทดำส่วนใหญ่ต้องการอะไรให้เกิดขึ้นกับชุมชนชาวไทดำ ตำบลวังอิทก
บันทึกการสัมภาษณ์ :

๔. อื่น ๆ ที่พบเห็นนอกเหนือจากประเด็นของการสัมภาษณ์ตามข้อ ๑-๓
บันทึกการสัมภาษณ์อื่น ๆ :

สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดพิษณุโลก

ผลการวิจัยสรุปว่า

๑. ด้านข้อมูลทั่วไป พบว่า กลุ่มตัวอย่างผู้ให้ข้อมูลในการศึกษาในครั้งนี้ เป็นผู้ที่มีเชื้อสายเป็นชาวไทยดำ หมู่ ๔ หมู่ ๕ และ หมู่ ๘ ตำบลวังอิทก อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงมากกว่าเพศชาย มีอายุอยู่ระหว่าง ๕๑ ปีขึ้นไป จบการศึกษาระดับประถมศึกษา มีการอพยพมาจากจังหวัดเพชรบุรี, นครปฐม, ราชบุรี, พิจิตร, สุพรรณบุรี และลพบุรี ตามลำดับ มีระยะเวลาในการอยู่อาศัยตั้งแต่ ๔๑ ปีขึ้นไป ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม (ทำนา) การแต่งกาย เสื้อผ้าจะซื้อมาแล้วนำมาตกแต่งเพิ่มเติม โดยจะแต่งชุดชาวไทยดำในกรณีวันสำคัญ ๆ เท่านั้น

๒. ด้านการศึกษาวิถีชีวิต พบว่า มีวิถีชีวิตแบบผสมผสานระหว่างชาวไทยดำกับชาวไทย ได้แก่ การสร้างบ้านเรือนที่อยู่อาศัย การแต่งกายจะแต่งชุดไทยดำเฉพาะในงานวันสำคัญ ๆ การประกอบอาชีพด้านเกษตรกรรม ทำนา ทำไร่ เลี้ยงสัตว์ รั้วข้าง และค้าขาย ชาวไทยดำส่วนใหญ่ โดยเฉพาะกลุ่มวัยกลางคนถึงผู้สูงอายุ มีการสืบทอดประเพณีด้านพิธีกรรมที่สำคัญ ๆ ได้แก่ พิธีเส่นเรือน การแต่งงาน งานศพ และการขึ้นบ้านใหม่ ชาวไทยดำเป็นคนรักสวยรักงาม แต่ชอบสนุก โดยเฉพาะการแสดงศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน ได้แก่ รำแคน ลำคอน เป็นต้น

๓. ด้านการศึกษาปัจจัยผลกระทบที่มีต่อวิถีชีวิตของชาวไทยดำ พบว่า ผลจากความเจริญเติบโตทางด้านเทคโนโลยีสมัยใหม่ ประกอบกับการที่ชาวไทยดำมีที่อยู่อาศัยในพื้นที่ถิ่นของชาวไทย และการขาดการสืบทอดอย่างเป็นระบบและจริงจัง จึงทำให้วิถีชีวิตของชาวไทยดำมีลักษณะผสมผสานวัฒนธรรมของชาวไทยดำกับชาวไทย ผลกระทบคือ ประเพณีและวัฒนธรรมของชาวไทยดำกำลังถูกกลืนลงไปเรื่อย ๆ ตามลำดับอันมาจากสาเหตุดังกล่าว

จากสภาพปัญหาดังกล่าว ชาวไทยดำตำบลวังอิทก อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก มีความต้องการให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และหน่วยงานภาครัฐ ให้การส่งเสริมสนับสนุน โดยเฉพาะการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน หรือขายวัฒนธรรมพื้นบ้าน เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ การอนุรักษ์ สืบทอด วัฒนธรรมของชาวไทยดำ และเป็นศูนย์รวมในการพัฒนาอาชีพ เพื่อการสร้างชุมชนชาวไทยดำให้เข้มแข็งและยั่งยืนสืบไป

ภาพที่ ๑ ภาพการลงพื้นที่เก็บข้อมูลงานวิจัยชาวไทดำ

ภาพที่ ๒ ภาพการจัดเวทีเสวนา การทำวิจัยไทดำ

ภาพที่ ๓ ภาพลักษณะบ้านของชาวไทดำ

ภาพที่ ๔ ภาพการแต่งกายของชาวไทดำ

ภาพที่ ๕ ภาพพิธีแต่งงาน ของชาวไทดำ

ภาพที่ ๖ ภาพการทำศพ ของชาวไทดำ

ภาพที่ ๑ ภาพการลงพื้นที่เก็บข้อมูล
การศึกษาวิถีชีวิตไทดำ ตำบลวังอิทก อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก

วันที่ ๒๗ กรกฎาคม ๒๕๕๑
วิไลวรรณ น้อยด้วง : ถ่ายภาพ

ภาพที่ ๒ ภาพการจัดเวทีเสวนา ครั้งที่ ๑
การศึกษาวิถีชีวิตไทดำ ตำบลวังอิทก อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก

วันที่ ๒๘ กรกฎาคม ๒๕๕๑
วิไลวรรณ น้อยด้วง : ถ่ายภาพ

ภาพที่ ๓ ภาพการจัดเวทีเสวนา ครั้งที่ ๒
การศึกษาวิถีชีวิตไทดำ ตำบลวังอิทก อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก

วันที่ ๒๙ กรกฎาคม ๒๕๕๑
แสงอุษา แอคะรัตน์ : ถ่ายภาพ

ภาพที่ ๔ ภาพการจัดเวทีเสวนา ครั้งที่ ๓
การศึกษาวิถีชีวิตไทดำ ตำบลวังอิทก อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก

ภาพที่ ๕ ภาพลักษณะบ้านของชาวไทดำ
การศึกษาวิถีชีวิตไทดำ ตำบลวังอิทก อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก

วันที่ ๒๗ กรกฎาคม ๒๕๕๑
สุภาวรรณ อินดี : ถ่ายภาพ

ภาพที่ ๖ ภาพการแต่งกายของชาวไทดำ
การศึกษาวิถีชีวิตไทดำ ตำบลวังอิทก อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก

วันที่ ๒๗ กรกฎาคม ๒๕๕๑
ลดาวลัย คล้ายสุวรรณ : ถ่ายภาพ

ภาพที่ ๗ ภาพพิธีแต่งงาน ของชาวไทดำ
การศึกษาวิถีชีวิตไทดำ ตำบลวังอิทก อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก

วันที่ ๑๔ พฤษภาคม ๒๕๕๐
ภาพถ่าย จาก อบต.วังอิทก

ภาพที่ ๘ ภาพการทำศพ ของชาวไทดำ
การศึกษาวิถีชีวิตไทดำ ตำบลวังอิทก อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก

วันที่ ๑๔ พฤษภาคม ๒๕๕๐
ภาพถ่าย จาก อบต.วังอิทก

ภาพที่ ๕ ภาพการละเล่น ของชาวไทดำ
การศึกษาวิถีชีวิตไทดำ ตำบลวังอิทก อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก

วันที่ ๒๘ กรกฎาคม ๒๕๕๑
แสงอุษา แอคะรัตน์ : ถ่ายภาพ

ภาพที่ ๑๐ ภาพพิธีเสนเรือน ของชาวไทดำ
การศึกษาวิถีชีวิตไทดำ ตำบลวังอิทก อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก

บัญชีรายชื่อผู้ที่ให้การสัมภาษณ์และสังเกตที่บ้าน

วันที่ ๑๔ กันยายน ๒๕๕๑

ผู้ให้สัมภาษณ์

ที่	ชื่อ - สกุล	ที่อยู่	โทรศัพท์
๑	นางติ่ม จ้อยทอง	๖๔ ม.๕ ต.วังอิทก อ.บางระกำ	-
๒	น.ส.สุรีย์ สงบภัย	๑๐ ม.๓ ต.ปลักแรด อ.บางระกำ	๐๕๕ - ๓๖๕๔๔๘
๓	นายทิม ทรายทอง	๑๑๘ ม.๕ ต.วังอิทก อ.บางระกำ	-
๔	นายช้อย สิงห์ทอง	๕๖ ม.๘ ต.วังอิทก อ.บางระกำ	-
๕	นางคำยงค์ เพิ่มทวี	๔๑/๓ ม.๘ ต.วังอิทก อ.บางระกำ	-
๖	นายทองช้อย อุ่นแพง	๖๕/๒ ม.๘ ต.วังอิทก อ.บางระกำ	-
๗	นางดอกกรัก วันทัศน์	๒๕/๑ ม.๑๑ ต.วังอิทก อ.บางระกำ	๐๘๑ - ๓๓๕๔๖๓๒
๘	นางปราณี จินดาวงษ์	ร.ร.บางระกำวิทยศึกษา	๐๘๕ - ๐๕๓๔๕๑๕
๙	นายประชุม สันติพิมลวงค์	๑๑๕ ม.๕ ต.วังอิทก อ.บางระกำ	๐๘๖ - ๒๐๓๐๔๐๓
๑๐	นายกำ เทียมทัน	๑๒/๑ ม.๕ ต.วังอิทก อ.บางระกำ	-
๑๑	นายบุญยืน ทองล่อ	ม.๒ ต.วังอิทก	-
๑๒	นายรวม สิงห์วี	ม.๑๒ ต.วังอิทก อ.บางระกำ	๐๘๓ - ๑๘๓๗๐๕๕
๑๓	นายสำราญ สิงห์วี	ม.๓ ต.หนองกุลา อ.บางระกำ	๐๘๖ - ๑๕๐๓๒๔๕
๑๔	นายประสิทธิ์ สิงห์ล่อ	ม.๒ ต.บ่อทอง อ.บางระกำ	-
๑๕	นายคำสิงห์ สระทองอินทร์	ม.๓ ต.หนองกุลา อ.บางระกำ	๐๘๓ - ๒๐๓๔๓๔๕
๑๖	นายสมบูรณ์ รัตนชัยเดช	ม.๓ ต.หนองกุลา อ.บางระกำ	-
๑๗	นายวีระชัย โพธิสารวราราช	ม.๓ ต.หนองกุลา อ.บางระกำ	-
๑๘	นายทูล สิงห์ล่อ	ม.๓ ต.หนองกุลา อ.บางระกำ	-
๑๙	นายบุญลือ สิงห์ล่อ	ม.๘ ต.วังอิทก อ.บางระกำ	-
๒๐	นายถ้วน สิงห์ล่อ	๘๐ ม.๑ ต.บ่อทอง	-
๒๑	นายคำ สิงห์ล่อ	๓๑/๑ ม.๕ ต.วังอิทก	-
๒๒	นายสุชน เพิ่มทวี	๑๓๔ ม.๕ ต.วังอิทก	-

ที่	ชื่อ - สกุล	ที่อยู่	โทรศัพท์
๒๓	ลุงคำ สิงห์ล่อ	๓๑/๑ ม.๕ ต.วังอิทก อ.บางระกำ	-
๒๔	นางทิ่ง เพิ่มทวี	๑๓๔ ม.๕ ต.วังอิทก อ.บางระกำ	-
๒๕	นายชลอ สอนท่าโก	๒๖ ม.๔ ต.วังอิทก อ.บางระกำ	-
๒๖	แม่อบ จ้อยทอง	๒๕/๑ ม.๔ ต.วังอิทก อ.บางระกำ	-
๒๗	นางสอง มั่นสะอาด	๕๒/๔ ม.๘ ต.วังอิทก อ.บางระกำ	-

